

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

№ 29 (2711)

Пятніца, 19 ліпеня 1974 года

Цана 8 кап.

22 ліпеня — Дзень адраджэння Польшчы

Малодось Народнай Польшчы. Часопіс «Польское обозрение».

Польскай Народнай Рэспубліцы — трыццаць! У тысячагадовай гісторыі краіны гэта невялічкі адрэзак часу. Але па сваім значэнні яго можна назваць эпохальным.

Польшча, што перажыла гітлераўскае нашэсце, Польшча, якая страціла ў вайну больш як шэсць мільёнаў сваіх грамадзян, сёння займае ганаровае месца сярод краін сацыялістычнай сроджнасці.

Дзякуючы народнай уладзе, дапамозе братніх краін, у першую чаргу Савецкага Саюза, тут закладзены быў трывалы падмурак сацыялістычнай народнай гаспадаркі. Сёння Польшча займае дзесятае месца ў свеце па выпуску валавой прамысловай прадукцыі.

За тры дзесяцігоддзі ў рэспубліцы была здзейснена сапраўдная культурная рэвалюцыя. Ва ўсім свеце ведаюць прагрэсіўную польскую літаратуру і мастацтва.

Свята сацыялістычнай Польшчы — гэта вялікае свята і савецкіх людзей. Мітынгі і вечары, прысвечаныя 30-гадоваму юбілею адраджэння Польшчы, што цяпер праходзяць па ўсёй рэспубліцы, выліваюцца ў яркую дэманстрацыю дружбы паміж нашымі народамі, дружбы, якая гартавалася ў сумеснай барацьбе супраць гітлераўскіх захопнікаў, у гады пасляваеннага аднаўлення, якая мацнее з кожным годам, з кожным днём.

У гэтыя дні працоўныя Беларусі з вялікай цікавасцю знаёмяцца з лепшымі здабыткамі польскай культуры. На сценах нашых тэатраў ідуць спектаклі па п'есах польскіх аўтараў, з поспехам праходзяць фестывалі кінафільмаў братняй краіны, арганізуюцца выстаўкі польскай кнігі, польскага жывапісу.

Матэрыялы, прысвечаныя дружбе польскага і беларускага народаў, чытайце на старонках 3, 4, 8, 10.

АД КАМІТЭТА ПА ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЯХ БССР У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ, МАСТАЦТВА І АРХІТЭКТУРЫ

Камітэт па Дзяржаўных прэміях БССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры паведамляе, што да ўдзелу ў конкурсе на атрыманне Дзяржаўных прэмій БССР 1974 года дапушчаны наступныя кандыдатуры:

У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ

1. Адамовіч А. М. «Хатынская апавесць» і кніга літаратуразнаўчых артыкулаў «Маштабнасць прозы».
2. Гілевіч Н. С. Кніга вершаў «А дзе ж тая крыжычанька».
3. Гусак С. А. (Пасмяротна). Кніга крытычных артыкулаў «Пафас праўды».
4. Крапіва К. К. Камедыя «Брама неўміручасці».
5. Лось Е. Я. Зборнікі вершаў «Перавал» і «Галінка з яблыкам».
6. Макаёнак А. Я. Камедыі «Трыбунал» і «Таблетку пад язык».
7. Пташнік І. М. Раман «Меніжы».
8. Сіпакоў І. Д. Кніга вершаў «Веча славянскіх балад».

9. Чыгрынаў І. Г. Раман «Плач перапёлкі».

ЗА ТВОРЫ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

1. Васілевіч А. С. Аповесці «Пачакай, затрымайся».
2. Якімовіч А. І. Аповесці «Адкуль ліха на свеце», «Кашец сервітугу», «Кастусь Каліноўскі».

У ГАЛІНЕ ЖУРНАЛІСТЫКІ

1. Коначанка Н. А., Кернога М. З., Сафроненка А. В. Кніга нарысаў «Рабочы: сацыяльны портрет».
2. Місько П. А. Кніга нарысаў «Дрэва жыцця».

У ГАЛІНЕ МУЗЫКІ

1. Глушчанка Г. С., Мухарынская Л. С., Нісневіч С. Г., Сіпакоў І. Д., Шчарбакова Т. А. «Гісторыя беларускай савецкай музыкі», вучэбны дапаможнік для ўсіх спецыяльнасцей Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.
2. Якімовіч А. І. Кніга нарысаў «Дрэва жыцця».

2. Лучанок І. М. Новыя песні «Хатынь», «Калі б каменні гаварыць магілі», «Мы ідзем па краіне», «Спадчына», «Алеся», «Радзіме», «Верасцы».

Вылучаны Міністэрствам культуры БССР і ЦК ЛКСМБ.

3. Мажэйка З. Я. Даследаванне «Песенная культура беларускага Палесся».

Вылучана праўленнем Саюза кампазітараў БССР.

4. Шырпа Р. Р. «Беларускія народныя песні» (для хору) у двух тамах.

Вылучаны вучоным саветам філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна і калектывам выкладчыкаў Мінскага музычнага вучылішча імя Глінкі.

У ГАЛІНЕ ТЭАТРАЛЬНАГА МАСТАЦТВА

1. Аўсянік Г. С., Макарава Г. К. «За выкананне галоўных ролей у спектаклях «Трыбунал» і «Таблетку пад язык» у Беларускай дзяржаўнай акадэмічнай тэатры імя Я. Купалы».

Вылучаны Міністэрствам культуры БССР і Беларускай тэатральнай таварыствам.

2. Акімушкін В. Д. — рэжысёр-пастаноўшчык, Раеўскі В. М. — рэжысёр-пастаноўшчык і аўтар сцэнарыя, Стральноў М. Л. — аўтар сцэнарыя. Тэлевізійны фільм-спектакль «Па шчасце, па сонца».

Вылучаны Дзяржаўным камітэтам Савета Міністраў БССР па тэлебачанню і радыёвяшчанню.

3. Гурыч С. Я. — рэжысёр, Залеўскі А. Ф. — аўтар сцэнарыя, Белахвосцік В. С. — артыст, Захарэвіч М. Г. — артыстка. За стварэнне радыёспектакля «Вякапомныя дні».

Вылучаны Дзяржаўным камітэтам Савета Міністраў БССР па тэлебачанню і радыёвяшчанню.

4. Сабалеўскі А. В. Даследаванне «Белорусская драматургія в театрах народов СССР».

Вылучана Беларускай тэатральнай таварыствам і інстытутам мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР.

У ГАЛІНЕ ВЫЯВЛЕНЧАГА МАСТАЦТВА

1. Альштулер М. С. — скульптар, Мілавідаў Н. Н., Марэніч А. Г., Макараў А. І. — архітэктары. За стварэнне мемарыяльнага комплексу каля г. Баранавічы, на месцы расстрэлу нямецка-фашысцкімі захопнікамі грамадзян Чэхаўскаваккі.

Вылучаны выкананнем Баранавіцкага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных, калектывам рабочых Баранавіцкага будаўнічага камбіната, рабочымі Баранавіцкага камбіната жалезабетонных канструкцый, завода будаўнічых дэталей № 3, Баранавіцкай швейнай фабрыкі.

2. Анкейчык А. А., Гумілеўскі Л. Н., Засніцкі А. М. — скульптары, Градаў Ю. М., Левін Л. М. — архітэктары. За стварэнне помніка Янку Купалу ў г. Мінску.

Вылучаны праўленнем Саюза мастакоў БССР і калектывам супрацоўнікаў музея Я. Купалы.

3. Азгур З. І. — скульптар, Градаў Ю. М., Левін Л. М. — архітэктары. За стварэнне помніка Якубу Коласу ў г. Мінску.

Вылучаны інстытутам мовазнаўства Акадэміі навук БССР і вучоным саветам музея Я. Коласа.

У ГАЛІНЕ АРХІТЭКТУРЫ

1. Басінкевіч Г. І., Кішчанка

А. М., Платак М. А., Пагарэлаў Л. Н. За распрацоўку праекта гасцініцы «Турыст» у г. Мінску.

Вылучаны партыйнай арганізацыяй Дзяржаўнага праектнага інстытута «Мінскпраект».

У ГАЛІНЕ КІНЕМАТАГРАФІІ

1. Аліфер Б. А. — аператар-пастаноўшчык, Белавусаў В. П. — мастак-пастаноўшчык, Ледагораў І. В. — артыст, Мілавідаў А. Л. — артыст, Мураўлёў А. А. — кампазітар, Новікаў І. Р. — аўтар сцэнарыя, Чацверыкоў В. П. — рэжысёр-пастаноўшчык. Шматсерыйны мастацкі тэлевізійны фільм «Руіны страляюць».

Вылучаны Дзяржаўным камітэтам Савета Міністраў БССР па кінемаграфіі, кінастудый «Беларусьфільм». Саюзам кінемаграфістаў БССР.

Для шырокага азнамлення з творами і работамі, вылучанымі на атрыманне Дзяржаўных прэмій БССР, Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па тэлебачанню і радыёвяшчанню арганізуе цыкл перадач па радыё і тэлебачанню.

Вялікай дапамогай Камітэту па Дзяржаўных прэміях БССР з'явіцца актыўнае абмеркаванне грамадскімі арганізацыямі, творчымі саюзамі, устаноўкамі культуры, навукова-даследчымі інстытутамі твораў і работ, дапушчаных да ўдзелу ў конкурсе на атрыманне Дзяржаўных прэмій БССР, а таксама шырокі абмен думкамі на старонках газет і часопісаў рэспублікі.

Просьба матэрыялы грамадскіх абмеркаванняў, волгунт друку прысылаць да 1 снежня г. г. на адрас: 220600, Мінск, Акадэмічная, 15-а, БЕЛСЭ, Камітэту па Дзяржаўных прэміях БССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры.

КАСМІЧНЫЯ БУДНІ

У ходзе чарговага рабочага дня касманаўты Павел Папавіч і Юрый Арцюхін выконвалі эксперыменты па даследаванню зямной паверхні і атмасферы ў інтарэсах навукі і народнай гаспадаркі. Праводзілася фатаграфаванне асобных раёнаў зямной паверхні ў розных зонах спектра электрамагнітнага выпраменьвання.

Паводле праграмы тэхнічных эксперыментаў касманаўты прадоўжылі выпрабаванні элементаў сістэмы забеспячэння жыццядзейнасці, у прыватнасці блока рэгенератыўнай вады з кандэнсата атмасфернай вільгаці. Гарачая і халодная рэгенараная вада была выкарыстана для прыгатавання ежы з сублімаваных прадуктаў.

З борта станцыі «Салют-3» праводзілася фатаграфаванне паверхні Зямлі і атмасферы над акваторыяй Атлантычнага акіяна, дзе ў сучасны момант праводзіцца комплексны даследаванні глабальных атмасферных працэсаў па міжнароднай праграме «Тропэкс-74».

Адначасова з гэтым праводзілася здымка таго ж раёна метралагічным спадарожнікам «Метэор». Атрыманыя рознамаштабныя здымкі маюць вялікую навуковую цікавасць.

Самаадчуванне таварышаў Паўла Папавіча і Юрыя Арцюхіна добрае. Палёт пилатэмай навуковай станцыі «Салют-3» працягваецца.

БЕЛАРУСКАЕ МАСТАЦТВА ЗА РУБЯЖОМ

— **БАДАЙ**, ніколі яшчэ беларускае мастацтва не прадстаўлялася за рубяжом так поўна, як цяпер, — паведаміў карэспандэнту БЕЛТА намеснік начальніка ўпраўлення па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР В. П. Гуртатойскі. — Асабліва плённая будзе другая паловіна сёлета года. 15 ліпеня ў Польскую Народную Рэспубліку выехаў Дзяржаўны народны аркестр БССР імя І. Янкіна. Яго салісты і творчыя групы ўжо не раз з поспехам выступалі ў сацыялістычных краінах, а таксама ў Францыі, Швецыі, Канадзе. Аднак у поўным саставе калектыву выязджае за межы радзімы ўпершыню. Ён прыме ўдзел у святкаванні 30-годдзя вызвалення Польшчы ад фашысцкіх захопнікаў.

Разам з аркестрам у ПНР выступяць салісты-вакалісты заслужаныя артысты БССР Людміла Златава і Вольга Шутава,

лаўрэаты міжнароднага і ўсесаюзнага конкурсаў Валерыя Кучынскі і Міхаіл Зданевіч. Як і народны аркестр, упершыню ў поўным саставе выязджае за граніцы балетная труппа Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра БССР. Каля двух тыдняў яна будзе выступаць у Венгрыі.

А пасля вяртання з Венгрыі група вядучых танцораў тэатра оперы і балета БССР адправіцца ў Хельсінкі, дзе разам з фінскімі артыстамі выступяць у спектаклі «Спартак».

БЕЛТА.

У РЭДАНЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Шчырае дзякуй усім арганізацыям і асобам, якія павішавалі мяне з пачатку года і высокай урадавай узнагародай.

Васіль БЫКАЎ.

ПЛЕНУМ ПРАУЛЕННЯ САЮЗА АРХІТЭКТАРАУ БССР

16 ліпеня г. г. адбыўся пленум праўлення Саюза архітэктараў БССР. З дакладам «Эстацтычныя праблемы фарміравання цэнтраў гарадоў Беларусі» выступіў старшыня праўлення Саюза архітэктараў, намеснік старшыні Дзяржбудза БССР, галоўны архітэктар г. Мінска Ю. П. Грыгор'еў.

У абмеркаванні даклада прынялі ўдзел: дырэктар інстытута «Белгіпрагандаль» В. М. Аладаў, старшыня камісіі «Архітэктурна-спадчына і сучаснасць» СА БССР, прафесар У. А. Чантурыя, кіраўнік майстэрні Генплана інстытута «Мінскпраект» Я. Л. Ліневіч, заслужаны архітэктар БССР галоўны архітэктар інстытута «Белпрампраект» І. І. Боўт, кіраўнік камісіі па ландшафтнай архітэктурцы СА БССР В. П. Шыльнікоўская, галоўны архітэктар Гомеля А. М. Іванчына і іншыя.

Матэрыялы пленума будуць змешчаны ў наступным нумары «ЛІМА».

НОВЫХ ПОСПЕХАЎ ВАМ, ЛАЎРЭАТЫ!

Названы лаўрэаты прэміі Ленінскага камсамола рэспублікі за 1974 год у галіне літаратуры і мастацтва ў сувязі з 50-годдзем прысваення камсамолу імя У. І. Леніна. Высокага звання лаўрэатаў удасялося:

паэт **Анатоль ГРАЧАНІКАЎ** — за высокі ідэйна-мастацкі ўзровень вершаў, адлюстраванне ў іх маладзёжнай тэматыкі, услаўленне велічы працоўных подзвігаў камсамольцаў і моладзі рэспублікі, за зборнік вершаў «Грыбная пара»;

паэт **Васіль ЗУЁНАК** — за высокі ідэйна-мастацкі ўзровень вершаў, адлюстраванне ў іх рэвалюцыйнай пераэмнасіі пакаленняў, услаўленне велічы працоўных подзвігаў моладзі рэспублікі, за кнігу вершаў «Сяліба»;

стваральнік фільма «Праз дзесяць гадоў, або надзеі і трыюмф дзесятага «А»» вытвор-

часці творчага аб'яднання «Летапіс» кінастудыі «Беларусь-фільм» (аўтар сцэнарыя — Леанід Браслаўскі, рэжысёры — Вадзім Сукманаў, Рычард Ясініскі) — за высокі мастацкі ўзровень распрацоўкі тэмы выхавання падрастаючага пакалення;

журналіст **Анатоль ДЗЕНІСЕ-ВІЧ** (пасмяротна) — за вялікую работу па камуністычнаму выхаванню юнакоў і дзяўчат, актыўную прапаганду гераізму моладзі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, за дакументальную аповесць «Арлінае племя» ў літаратурным запісе Алеся Асіпенкі;

народны хор Дома культуры будтрэста № 5 горада Мінска (мастацкі кіраўнік Станіслаў Дробыш) — за вялікую работу па камуністычнаму выхаванню моладзі і высокі мастацкі ўзровень канцэртнага рэпертуару.

афармлялі бальныя маладыя камсамольскія калектывы — універсітэцкіх, раённых, гарадскіх.

А потым была праца ў газетах «Рабочае юнацтва», «Піянер Беларусі», у часопісе «Маладосць», — як бачыце зноў з камсамалам!

— **Вашы творчыя планы?**

— Толькі што вычытаў нарэктурку новага вершаванага зборніка для дзяцей «Будзем сілы набірацца». У выдавецтва здаў рукапіс кнігі выбранай лірыкі. Называецца яна «Пача».

Рычард ЯСІНСКІ:

— Увесь творчы калектыву вельмі ўсхваляваны высокай ацэнкай яго працы. Як вядома, створана ўжо некалькі кінастужак аб вучнях адной з гомельскіх школ. Гэта — «Урок даўжынёў ў год». «Нам клас праз год», «Яны ўжо ў сям'і». І нарэшце — лаўрэат Ленінскага камсамола Беларусі. Усе лямі аб'яднаны адной задумай — раскажаць пра станаўленне характараў маладых трамдзяні Краіны Саветаў. Мы лямым сваім абавязкам прадаваць кінаназіранні за тым, як складаецца лёс нашых герояў. А складаецца ён сапраўды цікава. Так, як загадаў не прыдумай бы піводані сцэнарыст... Рознымі шляхамі ідуць учарашнія школьнікі, дзяціняючы сваю мару, да агульнай мэты. Не заўсёды гэтыя шляхі гладкія, але атрыманыя ў школе веды, настаяліваць памагаюць ім акцыянаваць свае планы. Мы хачелі б у наступным фільме раскажаць, як склаўся іх імгнецца за бацькоўскім парогам. Дарэчы, стужка магчыма, так і будзе называцца — «За бацькоўскім парогам». Ужо зняты першыя кадры нашага фільма-назірання.

Мы з радасцю паслалі пісьмальную тэлеграму ў Маскву сцэнарысту Л. Браслаўскаму, які воль ўжо дзесяць гадоў працаваць у намі над гэтай свосааб'яўнай дакументальнай кінапапелай. Трэба адзначыць, што на апошнім этапе да нас падключыўся і плённа працаваў вядомы рэжысёр-дакументаліст В. Сукманаў. Будзем спадзявацца, што наша садружнасць яшчэ больш замацуецца ў далейшай сумеснай працы.

Анатоль ГРАЧАНІКАЎ:

Мы вярнуліся да новых лаўрэатаў. Вось што яны раскажалі.

— **Анатоль ГРАЧАНІКАЎ:**

— Мне гэта прыемная вестка застала ў той хаце, дзе я нарадзіўся і вырас, куды ўпершыню прыйшоў з камсамольскім білетам у ляміні. Камсамол называюць школай жыцця. Яна ў мяне і пачалася тым днём, калі стаў камсамольцам. Вучоба ў Беларусі і статыце інашчэ раў чыгуначнага транспарту спрыяла актывізацыі творчасці — удзельнічаў у літаб'яднанні «Сігнал», пачаў друкавацца ў органе ЦК ЛКСМБ «Маладосць». Многа даў мне Гомельскі рамонтна-механічны завод, дзе я працаваў інжынерам. Пасля — пяць гадоў на камсамольскай рабоце. Там абавязкі былі вялікія і шырочыя, і многа праблем, якія трэба было вырашаць. А галоўнае — былі назіранні над псіхалогіяй людзей, іх паводзінамі.

Юнацтва заўсёды вырашае масу пытанняў. Тут і выбар жыццёвай дарогі, і спакусы, якія часам уводзяць убок маладых людзей ад галоўнай мэты. Бывае, чалавек размяняецца на дробязі, не ўмее выбраць магістральны шлях жыцця. І тут на дапамогу прыходзіць камсамол.

Што найбольш запала ў сэрца ў рабоце камсамольскіх арганізацый — гэта шчырасць у абмеркаванні праблем, імкненне дайсці да сутнасці жыццёвых аўраў праз свой уласны вопыт. Ну і, канечне, вялікая роля партыйнай падтрымкі на ўсіх добрых справах.

— **Над чым працуеце цяпер?**

— Апошнія два гады я многа падарожнічаў па Савецкаму Саюзу і зарубежных краінах. Уражанні ад сустрэч з людзьмі ў розных кутках свету і леглі ў аснову многіх вершаў новага зборніка «Намня змога», які я рыхтую.

— **Анатоль Сямёнавіч, у заключэнне размова гаворыцца, што высокая узнагарода абавязвае яшчэ мацней трымаць**

быць звязаным з маладым пакаленнем, каб адчуваць пульс сучаснасці.

Васіль ЗУЁНАК:

— З камсамалам мяне звязвае многае. Пачаў з усяміну. У час вучобы ў Беларускім дзяржаўным універсітэце мне з Генадзем Бураўніным, Рыгорам Барадудзіным давялося ня мала папрацаваць у «БОКСах». Яны былі вельмі папулярныя — бальныя органы камсамольскай сатыры. Афармлялі іх маладыя мастаі, а мы рабілі подпісы.

У скверы, ля Дома афіцэраў, дзе выстаўляліся стэндзі з чарговым выпускам гарадскога «БОКСа», заўсёды было людна.

Прыкладна ў гэтым жа творчым складзе мы неаднойчы

Р. Ясініскі і В. Сукманаў.

ПЕСНЯ БУДАВАЦЬ І ЖЫЦЬ ПАМАГАЕ

— Прыемная навіна аб прысваенні нашаму народнаму хору прэміі Ленінскага камсамола Беларусі ўрадавала ўвесь калектыву, — сказаў сакратар парткома Мінскага ордэна Леніна будаўнічага трэста № 5 А. Жукавец.

— Будаўнікі любяць песню. Яна, песня, памагае нам будаваць і жыць. Наш хор нарадзіўся ў 1956 годзе. Яго адметна рыса: калектыву працуе сістэматычна, не ад агляду да агляду, як часам бывае ў самадзейнасці. Настойліва шліфуецца выканаўчае майстэрства. Воль чаму канцэрты хору карыстаюцца поспехам у аматараў харавага спявання. Штогод адбываецца не менш як 30—40 выступленняў перад будаўнікамі, на прадрывах сталіцы, у калгаснах вобласці.

Нядаўна адбыўся рэспубліканскі конкурс народных харавак калектываў. У гэтым адказным творчым спаборніцтве спевані народнага хору заваявалі першае месца.

Калектыву паказваў сваё майстэрства ў сталіцах Літвы, Латвіі, Малдавіі, гарадах Расійскай Федэрацыі Валгаградзе, Навакуйбышаве, Калінінградзе, а таксама ў Польскай Народнай Рэспубліцы. Калі ўжо гаворна зайшла пра заслугі калектыву, то трэба сказаць, што народны хор будаўнікоў — нязменны ўдзельнік усіх конкурсаў, фестываляў і дэкад самадзейнага мастацтва, што адбываюцца ў рэспубліцы. Заўсёды яго выступленні адзначалі дыпломамі, граматамі і іншымі ўзнагародамі. Калектыву ўласціва патрабавальнае стаўленне да свайго рэпертуару, ён многа працуе над павышэннем выканаўчай культуры. З іхтхненнем будаўнікі спяваюць савецкія песні, творы беларускіх аўтараў і народныя песні.

Шмат зрабіў для калектыву яго мастацкі кіраўнік Станіслаў Дробыш, чалавек улюбёны ў песню. І гэтую адданасць песні ён матхніна перадае ўсім удзельнікам хору.

«ЛЮДЗІ, ШАНУЙЦЕ ШЧАСЦЕ!»

Пасля вайны ён раскажаў пра ўсё перажытае ў кнізе «Арлінае племя». Яна выйшла чатыры

гады таму назад. Анатоль Дзенісевіч сам быў з арлінага племя працагінцаў, нашчадкаў слаўных рэвалюцыйных традыцый. Ён памёр, як і жыў — у камадзе, у адной са шматлікіх камадзіровак. Сваёй кнігі ён не ўбачыў — яна выйшла пасля яго смерці.

Апошнія напісаныя ім словы: «Радзіма панімае працоўны дзень. Людзі, шануйце здабытае дарогай цаной шчасце — мірна працаваць і спакойна спаць уначы. Гэта вялікае шчасце».

І прыгадваецца Юліус Фучык: «Людзі, я любіў вас...»

ТАМ,

ЗА

ГАДАМІ...

МНЕ не давалася трапіць на Беларускі фронт. У тыя часы, калі шло вялікае змаганне за Беларусь, за нашу сталіцу і, вядома ж, за маю родную вёску Кулакі, я ваяваў на 1-ым Украінскім фронце. Мы ішлі тады інымі вайсковымі шляхамі: і полк той, і тая асобная рота, якой я камандаваў, удзельнічалі ў вызваленні многіх гарадоў і вёсак Львоўскай і Ровенскай абласцей Заходняй Украіны. Далёка гэта было ад Беларусі, ад нашага Мінска, але мне ўвесь час здавалася, што мы ідзем паралельна і недаўрэ зусім побач з часткамі Беларускіх франтоў.

Помню, у штабе палка ўзнікла ідэя паслаць баявую групу ў абыход тым варажым часцям, што трымалі падступы да Украінскага горада Эдальбунава. Камандаваць гэтай групай было даручана мне. Калі прабыліся мы ноччу ў тыл ворага, мне ўвесь час чамусьці думалася пра Мінск, часамі ўяўлялася, што гэта на Мінскім напрамку вазюе мая асобная штурмавая рота.

Для таго, каб ціха і непрыкметна абысці пазіцыі ворага, патрэбна вельмі дакладная разведка. Аднак звесткі разведчыкаў могуць вельмі хутка ўстарэць, і патрапіш ты на патруль або на якую-небудзь ахоўную групу. Таму ў такіх справах асноўная надзея на смелых і добрасумленых праваднікоў.

Скажу без пахвальбы, што мне часта даводзілася хадзіць у тыл ворага: некалькі разоў здарылася, што вышэйшае камандаванне «засекла» ва мне такое вязненне і даручала самыя рызыкоўныя аперацыі. Не адзін раз выпадала на маю долю праводзіць разведку боем, не адзін раз нападаць на варажыя падраздзяленні з таго боку, адкуль яны маглі чакаць толькі свае падмацаванні. І кожны раз мяне і маіх таварышаў выручалі мясцовыя жыхары, якія ахвотна згаджаліся ісці за праваднікоў.

Той ноччу, калі мы прабыліся пад Эдальбуноў, зайшоў я ў хату аднаго хутараніна.

— Чаму не ў арміі? — спытаў гаспадар, заўважыўшы, што пад зарослай барадою

хаваецца яшчэ даволі малады твар, не раздобраны раскошамі, але і не змардаваны.

— Дык ён жа вельмі хворы, знясілены, — ледзь не загаласіла жонка. — Куды тагому?..

— Памаўчы! — сурова перапыніў яе гаспадар. — Ніякі я не хворы! Проста выйшла так, што ў сваю армію не паспеў мабілізавацца, а ў варажую не пайшоў. Хаваюся ад варажэй.

— Дзе тут нямецкая абарона? Ведаець? — спытаў я.

— У асноўным ведаю.

— Дык яна ж то тут, то там, — нясмела ўставіла гаспадарыня. — Хто тут можа разабрацца.

— Памаўчы, кажу я табе! — ужо амаль прыкрыкнуў гаспадар.

На ложку працінуліся тры малыя дзяцей, павысоўвалі тварыкі з-пад коўдры, глядзячы на мяне здзіўлена і трывожна.

— Нам патрэбен вопытны праваднік, — сказаў я гаспадару. — Вы не маглі б пайсці з нам?

— Паіду, — адразу згадзіўся чалавек. — Я тут ведаю ўсе хады і выходы. Куды вам трэба? Прыкладна, канечне.

— Пра гэта мы дамовімся па дарозе, — адказаў я і ўважліва аглядзеў ладную мужчынскую постаць, калі гаспадар пайшоў апрацаваць. Цвёрды, спружыністы поступ — балючымі нагамі так не ступіш, выпраўка здаровага, трэніраванага чалавека.

Рызыкаваць мне было не ўпершыню — кожны бой у значнай ступені рызыка, таму што не ведаеш, як ён скончыцца для цябе: выйдзеш з яго жывым ці застанешся недзе там, пад кустом. Аднак надзея на лепшае заўсёды была, і яна грунтавалася на патрэбным прадбачанні. У гэтым выпадку з правадніком небяспечнага праціку не павінна быць хоць бы таму, што ён пойдзе побач са мною і калі што здарыцца па дарозе: нападуць на нас ці самі наткнёмся на ворага, то падстаўляем свае ілы і грудзі абодва. У цемры вораг не разбярэ, дзе камандзір, а дзе праваднік. Да таго ж, у такіх находах я заўсёды трымаў у руцэ супрацьтанкавую гранату, якая разрываецца амаль у той жа момант, калі яе кінеш. Магутны выбух прыглушыць усякага праціўніка, а за гэты прамежак часу можна будзе выжыць, што да чаго. Калі вправды праваднік... Але ж дзеткі ў яго... Трое дзетак пад адною коўдраю.

...Ён аказаўся сапраўды нашым чалавечкам і даволі смелым.

Паход той быў вельмі цяжкі і складаны. Нам даводзілася лапцужком прабірацца літаральна пад носамі ў ворага. Ішлі мы праз джунглі і балючыны, месцамі паўзлі каля агародаў. І ўсюды гэты праваднік быў на самым краі небяспекі: дзе дазвалялі ўмовы, то побач са мною, а дзе было вельмі гразка, то перада мною. Я заўважыў, што ў асабліва неадзейных месцах ён імкнуўся нібы нават заспаць, і мне — высюўваючыся наперад або станаўчыся з таго боку, адкуль найбольш пагражала небяспека.

Калі мы дайшлі да вызначанага месца і я дазволіў правадніку вяртацца дадому, ён адмоўна паціраў галавою і апусціўся побач са мною ў выпадковы, напачату абсытанна-агончык.

— У вас жа няма зброі, — з лёгкім папяркам заўважыў я. — Цяпер вы для нас ужо не дапамога.

— Нічога, — прытоена дышучы, адказаў праваднік. — Можа што знойдзецца ў баі.

Я даў яму са свайго запаса адну лімонку, наспех паказаў, як ёй карыстацца.

Мая баявая група падцягнулася, заняла зыходную пазіцыю, крыху аддыхалася і, як толькі пачало брацца на дзень, мы рынуліся на працягу варажэй абароны. Вядома ж, гэта была пакуль што тылавая абарона, другі эшалон. Мы змялі яе амаль без шуму, бо фашысты яшчэ спалі, нават вартавыя зморана падрэвалі перад святаннем. Такого раптоўнага нападу з тылу ніхто з іх не чакаў.

Першы эшалон, больш узмоцнены і пільны, аказаў разрозненае супраціўленне, аднак не паспеў па-сапраўднаму наварнуць пайбольш грозную зброю ў процілеглы бок. І мы, пасля кароткай гранатнай прачысткі, уварваліся ў прыгарад.

У часе штурмавых хвілін я міжвольна выпусціў з-пад увагі правадніка. А потым, ужо бегучы па вузкаму завулку прыгарада, убачыў яго побач з сабою з нямецкім аўтаматам у руках.

— Умеце? — спытаў я на бегу.

— Збольшага, — адказаў праваднік. — Вось толькі абойму ці здолею замяніць.

— А ўсё запас?

Праваднік паказаў на кішэні сваёй світкі, і ў іх я ўбачыў дзве абоймы.

— Паможам! — паабяцаў я. — А гранаты дзе?

— Ды там, дзе і вашы.

Праз нейкі час усёй маёй групе давалася залегчы, бо сунраць нас павярнулася значная варажэй сіла з цэнтра горада. Наступаць на нас ці акружаць яны не рашаліся, бо пэўна не ведалі пра нашу колькасць і баяздольнасць, аднак вялі агонь даволі інтэнсіўна. Мы трымалі іх пад абстрэлам у чаканні падыходу нашых падмацаванняў. І тым часам заўважылі, што ў горадзе, то ў адным месцы, то ў другім, пачалі ўзнімацца дымкі. Спачатку дзе-нідзе невялікія, нібы з комінаў, але яны хутка разрасталіся і ўзнімаліся. Некаторыя ўспыхвалі адразу.

Фашысты палілі горад. Значыць, пакідалі яго, зразумела, што ўтрыманца ім тут не ўдасца. Я перадаў загад усім сваім рушыць у наступленне. Сілы ў нас, канечне, было мала, і ленты ручных кулямэтаў канчаліся, гранат не хопала. Калі хутка не падаспе падмацаванне, нас могуць спыніць мінамэтамі, многіх выведучь са строю.

На шчасце, мае баявыя сябры-адпалчакі не спазніліся. Неўзабаве з'явіліся астатнія ўзводы маёй асобнай роты і прыдадзеныя да іх дзве нашы верныя спадарожніцы — гаўбіцы, мінамётнае аддзяленне і група пэтрэраўцаў па выпадку сутычкі з варажымі танкамі. Следы прырымеў артылерыйскі дывізіён. У тую ж раніцу Эдальбуноў быў вызвалены. Я ішоў са сваім правадніком па задмыленых вуліцах, і горад мне ўжо не здаваўся месцам варажэй пазіцыі, а пецым зусім бліжэй і родным, нібы я нарадзіўся тут і жыў да вайны.

За гэты бой многія байцы маёй роты былі ўзнагароджаны баявымі ордэнамі і медалямі. Мне прадставілі да ордэна Чырвонай Зоркі. Пазней мне давалася прымаць удзел у вызваленні гарадоў Крамяніца, Астрога і іншых населеных пунктаў. Вядома, што я гавару толькі пра той перыяд, які ў асноўным супа-

дае з часам вызваленчай барацьбы на беларускай зямлі. Да гэтага мне давалася праісці доўгія баявыя шляхі. І ўсюды трапляліся цудоўныя людзі з мясцовых жыхароў, усюды яны памагалі.

У час прарыву варажэй абароны пад Астрогам, зусім непадалёку ад граніцы з Польшчай, мяне вывёў са строю фашысцкі снайпер. Разрыўная куля прабіла грудзі, патрушчыла рэбры, навывлет пранізала лёгкія. Рана лічылася смяротнай, але ў медсанбаче я не памёр. Трэба было лячыць мяне далей, але кратаць з месца ўрачы не рашаліся, таму дамовіліся з мясцовай балючкай у горадзе Астрог і пакінулі там на працягу.

Са мною было яшчэ два байцы, таксама нетранспартбельныя. Яны памёрлі праз некалькі дзён, а я выжыў. Як я выжыў, цяпер цяжка ўспамінаць, але я добра ведаю, адчуваю і нашу ў душы ўшэненасць, што мне і тут памалі мясцовыя людзі. Яны проста выратавалі мяне. Гэта быў пераважна польскі гарадок, і лячылі мяне палякі. Я век не забуду гэтага. Балючка тая не мела амаль ніякага забеспячэння: не было лякарстваў, прадуктаў, дроў, святла. Трымалася яна на дабрачынасці мясцовага насельніцтва. І вось, калі людзі даведзіліся, што ў гэтай лякарні ляжыць цяжкапаранены савецкі афіцэр, то згуртаваліся мо ўсім гарадком і сталі ўсяляк намагаць яму. Рабіліся з урачом, таксама полькай і надзвычай сардэчнай жанчынай, што неабходна хвораму, каб ён змог пераадолець цяжкі плейрыт без аперацыі і нават без медыцынскай дапамогі: якое зелянка, які ўзвар, якая ежа, якое пітво? І ўсё гэта мне прынеслі. Вядома, што анетыту ў мяне не было, але тумбачка мая кожны дзень напайвалася свежай ядою, варанай, печанай, смажанай. У мяне заўсёды былі самыя адмысловыя і патрэбныя для працяжкі кампоты, настойкі, заліўкі. Не пераводзіліся таксама розныя фрукты і гародніна ў самых прыватных прыгатаваннях.

Ежа ежай, а галоўнае — увага, цэпльня людскіх сэрцаў. Былі такія часы, калі ўрач дзяжурыла каля мяне амаль цэлымі суткамі. Медсястра не сплюшчвала вачэй па некалькі начэй засаб.

І паступова я стаў цапраўляцца. Як толькі прыйшла да мяне поўная прытомнасць і надзея на жыццё, я зноў пачаў думаць пра сваю радзіму, пра Мінск і тую ціхую, зялёную вуліцу, дзе жыў да вайны. І так балюча рабілася на душы, што не здолеў пайсці з нашымі войскамі далей, аж да самага Берліна, што цяпер ужо нехта іншы камандуе маёй штурмавой ротай, што не давалася мне паваяваць хоць бы да таго часу, пакуль будзе вызвалены Мінск.

Аб тым, як ратавалі мяне палякі, крыху сказаю ў адным з маіх раманцаў. Абагулена, вядома. Успамінаецца аб гэтым часта, і непакоіць думка, што варта было б напісаць пра гэта асобную аповесць.

У строй я ўжо больш не трапіў. Зусім паставіць мяне на ногі палякі, вядома, не змоглі. Яны толькі давалі лячэнне да такой стадый, калі ўжо можна было мяне везці на гружавіку з поўным кулавам сідамы. На гэтай радоме самым ціхім ходам зарэзалі ў бліжэйшай вайсковы шпіталь. Як выязджаў з балючкі, амаль увесь гарадок прый-

шоў праводзіць: людзі жадалі хуткага ачуняння, шчасця, запрашалі наведацца пасля вайны.

У шпіталі зрабілі аперацыю, але не хутка я стаў лягчы дыхаць, адлекваўся яшчэ доўга. Потым — афіцэрскія рэзервы, а неўзабаве — дэмабілізацыя, як абмежавана годнага да вайскавай службы.

Ехаў я дадому, у свой родны Мінск, якраз у дзень Перамогі, 9 мая 1945 года. Радасць перапаўняла душу, аднак у асобныя хвіліны маё шчасце зацэпывалася тым, што Мінск і ўсю Беларусь вызвалілі без мяне. Скажаў пра гэта суседу па купэ, афіцэру-стаўному маёму, таксама беларусу, нават земляку майму па месцу нараджэння.

— Ты не правы, лейтэнант, — аспрэчыў мяне маёр. — Хіба нашы раны — гэта не змаганне за Беларусь? А тое, што мы выжылі, пераадолелі смерць, хіба не змаганне?..

На другі дзень гістарычнай Перамогі я прыехаў у сваю сталіцу. Выйшаў з вагона на вакзал і нічога нідзе не пазнаю. Нават не верыцца, што прыехаў дадому, у той горад, дзе многа гадоў жыў. Вакзал — адны руіны, ужо застылыя, месцамі працягтыя каля зямлі жывучым пырнікам. Чорная гараліна прыпыллася, ужо даўно ахаладала, анямела, а ўсё здавалася, што з яе ідзе дым і горкі пах ад яго разнасіцца па ўсім горадзе. Пахла гэтак жа ўдупліва і ядавіта, як некалі ў гарэлым Сталінградзе, пад якім мне даводзілася бываць, як у шматпакутным Кіеве, дзе я наведваў помнік Шаўчэчку на другі дзень вызвалення горада, як у Папырах на Курскай дузе, дзе быў першы раз паранены, як у Чарнобылі, дзе быў другі раз паранены, як у Эдальбунове і іншых гарадах, у вызваленні якіх мне даводзілася прымаць удзел.

Ні Савецкай вуліцы, галоўнай у горадзе, ні іншых таксама цэляга было пазнаць. Іх амаль што і не было. Толькі руіны месцамі нагадвалі, што тут некалі было. Кватэры сваёй я таксама не знайшоў, той домік, дзе я некалі здымаў пакой, быў разбураны бомбай.

Больш шасці гадоў не быў я ў сваім родным горадзе. Служыў у арміі да вайны, потым чатыры гады — на франтах. Ведаў з газет і па расказах людзей, што насельніцтва горада разам з часткамі Чырвонай Арміі мужна і стойка змагалася супраць акупантаў у першыя дні варажэўнага, здрадніцкага нападу. Адстаяць горад не ўдалася, фашысты акупіравалі яго, аднак не зламалі гэтым волю і свабодалюбівы дух мінчан. Яны перайшлі ў падполле, і кожны дзень, кожную гадзіну, рызыкавалі сваім жыццём, вялі настольнае змаганне з акупантамі.

Цяпер усім вядома, усім добра відно, што такія ж мужнасць і гераізм праявілі працоўныя нашай сталіцы ў аднаўленні свайго горада. І не толькі ў аднаўленні, а і ў будаўніцтве новых кварталаў і мікрараёнаў, у развіцці прамысловасці, навукі, культуры. Радасна ўсведамляць, што ўсё гэта вельмі высокая ацэнка нашай партыі і ўрадам — нашаму Мінску ў дні трыццацігоддзя вызвалення прысвоена высокая званне «Горада-героя». І па заслугах прысвоена — за вялікія справы, за небывалы і незабыўны гераізм і мужнасць у вайне з фашызмам, за гістарычныя здзяйсненні.

У ДОМЕ літаратараў пачыналася сустрэча з польскімі пісьменнікамі. Я зайшоў у залу, калі сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў ССРСР Георгій Маркаў называў імяны прысутных гасцей.

— Богдан Жыранік... — назваў ён наступнае імя.

З-за стала падняўся невысокі, сівы чалавек і сціпла пакланіўся ў адказ на прывязную рэакцыю залы. Я быў прыемна ўражаны. «Трэба ж было мне якраз у гэты дзень прыехаць у Маскву і зайсці ў Дом літаратараў», — падумаў я. З Жыранікам я не бачыўся з 1945 года... Апошняя вестка пра яго была невялікая нататка ў БелСЭ Адама Мальдзіса і то, на жаль, вельмі кароткая.

...Летам 1944 года на 1-ым Украінскім, 1-ым Беларускаім і 3-ім Беларускаім франтах былі створаны тры штотдзённыя газеты на польскай мове: «Новэ жыцце», «Вольносьць» і «Вольна Польшка». Газеты гэтыя распаўсюджваліся па вызваленай тэрыторыі Польшчы, і самалётамі агітэскадрылляў закідваліся на лінію фронту. «У загадзе начальніка Галоўнага палітычнага ўпраўлення ад 12 жніўня 1944 года аб выданні газет «Новэ жыцце» падкрэслівалася, што мэта яе — растлумачыць польскім прапоўным палітыку Савецкага Саюза ў адносінах да Польшчы як суверэннай, дружалюбнай дзяржавы. Газета павінна была расказаць паліткам, што перад Чырвонай Арміяй стаіць задача разграміць гітлераўскія арміі і дапамагчы польскаму народу скінуць прыгнёт фашызму», — гаворыцца ў «Гісторыі Вялікай Айчыннай вайны Савецкага Саюза».

У рэдакцыі газет падабралі савецкіх афіцэраў, якія ведалі польскую мову. Сярод іх у «Новэ жыцце» трапілі беларускія журналісты: Алесь Лебедзеў (рэдактар), аўтар гэтых радкоў (намеснік рэдактара), Станіслаў Партасёнак (адказны сакратар), Мікола Ражкоў (загадчык аддзела), Міхась Дэмбінскі (літаратурны работнік). Працавалі ў рэдакцыі і польскія журналісты.

У час змовага наступлення 1945 года (у вызваленым Кракаве) ў рэдакцыю прыйшоў стомлены чалавек у вельмі пяношанай вопратцы.

— Я Богдан Жыранік, — прадставіўся ён слабым голасам. — Ці не магу быць карысным для рэдакцыі?

— Вы жадаеце ў нас працаваць?

— Так, я хацеў бы...

— У якасці каго?

— Я перакладаю вершы, прозу...

Тады я не ведаў, што размаўляю з пэтам і перакладчыкам рускай і беларускай літаратуры, вучоным, этнографам. І да таго ж удзельнікам Кастрычніцкай рэвалюцыі.

Хоць вопратка на Жыраніку не была такой, па якой сустракаюць, а выглядаў ён старэй сваіх гадоў, усё ж у ім угадваўся чалавек, які можа быць карысным для рэдакцыі.

— Перш за ўсё вам трэба падсілкавацца. — прапанаваў я гасцю. На твары яго з'явілася сумная ўсмішка.

— Я, прызнацца, сапраўды галодны...

Старшыня Васць адвёў гасця ў сталовую. Накарміў... Мы заселі з Жыранікам у адным з пакояў рэдакцыі. І ён па маёй просьбе расказаў, як перажыў гады гітлераўскай акупацыі.

— З чаго пачаць? — спытаў сам сябе. — Пачну са сваёй уласнай катастрофы. Яна, канечне, вызначыла ў параў-

нанні з трагедыяй усяго нашага народа. А катастрофа такая — згубіў шматгадовую творчую працу — навуковую і літаратурную. На жаль, я не змог зрабіць практычных захадаў для захавання свайго архіва. На працягу многіх гадоў набралася шмат незакончаных і закончаных прац, асабліва даследаванняў па праблемах, звязаных з важнейшымі рэлігійнымі вераваннямі свету. Гэтыя працы ўзаемна дапаўнялі адна адну, таму я не спышаўся з апублікаваннем кожнай паасобку. Сумны лёс напаткаў і этнаграфічныя матэрыялы, сабраныя на польскіх, заходнебеларускіх, паўднёваславянскіх і турэцкіх (асманскіх) землях. Напярэдадні вайны я вырашыў, нарэшце, надрукаваць нататкі, зробленыя ў час этнаграфічных падарожжаў, але выдаць дая-

боты. Але і з гэтым неяк справіліся. Не памятаю ўжо, якім чынам я апынуўся ў Сарнах. Тут я сеў у поезд і без перашкод даехаў да Львова.

На другі ці трэці дзень з вялікай радасцю сустрэў Уладзіслава Бранеўскага і Юльяна Пшыбася. Ад іх даведаўся, дзе знаходзіцца Саюз пісьменнікаў. На другі дзень быў у саюзе і адчуў сябе, як дома.

Мечыслаў Яструн прывітаў мяне вершамі Сяргея Ясеніна ў маім перакладзе. У саюзе аказалася многа польскіх пісьменнікаў. Тут, на сходах, літаратары чыталі свае творы, а потым абмяркоўвалі іх. Памятаю, шмат крытычных заўваг, не заўсёды слушных, выклікаў твор Ежы Путрама «Верасень».

Лёанід ПРОКША

СПАТКАННЕ З ДРУГАМ

лося толькі некалькі навел («Іспенцыя», «Трусы знаходзяцца пад аховай»). З загінутых перакладаў нагадаю толькі пра незакончаную «Анталогію беларускай паэзіі», за якую ўзяўся ў 1921 годзе, і «Нарысы беларускай літаратуры», якія павінны былі быць уступам да яе. Анталогія я не хацеў выдаваць без уключэння ў яе недаступнай мне ў той час беларускай савецкай паэзіі.

Вайна зяспела мяне ў вёсцы пад Варшавой. Я яшчэ вярнуўся ў сталіцу, але мне ўжо не давалася ўстанавіць кантактаў з некаторымі маімі сябрамі, былымі дзеячамі КПІ, таму я накіраваўся пехотой у Люблін, дзе, па верагодных дадзеных, павінна была фарміравацца новая вайсковая часць. Не ўдалося дайсці — дарогі перарэзалі нямецкія танкі. Я пайшоў далей на ўсход, часам далучаўся да людзей, якія ішлі ў тым жа напрамку і разглядаліся ў час налёту фашыскай авіяцыі. Увесь час мяняліся спадарожнікі, хтосьці адыходзілі, хтосьці далучаліся.

Ішоў я некалькі дзён. Немагчыма расказаць, што перадумалася за гэтыя дні і ночы.

У дарозе мы не мелі ніякіх звестак пра тое, што робіцца навокал і ў свеце, таму, апынуўшыся ў раёне Брэста, здзівіліся цішыні: ні гулу матораў, ні танкаў, ні самалётаў, ні страляніны. Ідзем далей і раптам сустракаем салдат з чырвонымі зоркамі на шапках. Вітаемся, радуемся сустрэчы. Успамінаю, што некалі і на маёй шапцы свяцілася чырвоная зорка...

Адзіп чырвонаармеец звярнуў на мяне ўвагу: я быў босы, без паліто, дрыжаў ад холоду. Ён запрасіў мяне проста ў склад. Ваенныя мне выдалі шыбель, бялізну, штаны, гімнасцёрку. Цяжэй было падабраць на мае малыя ногі

Вельмі шырока разгарнулася работа над перакладамі. У гэтую працу ўключыўся і я. Перакладаў рускую, беларускую, украінскую паэзію, часткова прозу, а таксама дзякуючы таму, што я ведаю турэцкую мову, — казахскую. Перакладамі з рускай мовы займаліся амаль усе польскія літаратары — Уладзіслаў Бранеўскі, Ежы Путрама, Юльян Пшыбась, Адальф Рудніцкі і многія іншыя. Я перакладаў шмат, але з тых перакладаў мала што захавалася.

На сходах, асабліва напачатку, услых зачыталіся складзеныя членамі саюза свае біяграфіі, дзе на першы план вылучаліся літаратурныя творы. Дзякуючы гэтым мы ў пейкай ступені бліжэй знаёмліліся адзін з адным. У сваёй біяграфіі я, між іншым, успомніў пра свае рэвалюцыйныя песні. Пры гэтым нагадаў, што друкаваў іх пад псеўданімам Адам Казарскі. І раптам заўважыў рух сярод маіх сяброў: «Дык гэта вы і з'яўляецеся тым Казарскім, — усклікнуў Ежы Варэйша, — а я ламаў сабе галаву, хто аўтар рэвалюцыйнай песні!» Чырвоны полк Варшавы». Цяпер я ў «Нарысах польскай літаратуры» павінен змясціць вашу біяграфію і партрэт».

Для мяне гэта таксама было адкрыццём. У студэнцкія гады ў Мінску мы спявалі гэтую песню, якая пачыналася з радка «Не панам выслугіваць се...». Не думаў тады, што мне давядзецца пазнаёміцца з яе аўтарам.

Жыранік працягваў:

— Выданне «Нарысаў польскай літаратуры» не здзейснілася. Праз год пасля гэтай сустрэчы прыйшлі фашысты. Загінулі падрыхтаваныя да друку многія рукапісы, загінулі многія аўтары кніг.

Пасля некалькіх месяцаў знаходжання ў акупіраваным Львове мне ўдалося вярнуцца ў Варшаву. Праз нека-

ры час наладзіў сувязь з вядомымі дзеячамі камуністычнага руху — Уладзіславам Бянькоўскім і Антонам Біда... То быў час змагання на Усходнім фронце і надзеі на дапамогу Савецкай Арміі, Перамогі на Усходнім фронце натхнілі на барацьбу. З набліжэннем фронту да Варшавы ў сталіцы адчуваўся настрой прыядання паўстання.

Калі пачалося паўстанне, я пайшоў добраахвотнікам у Армію Людову. У другі раз пасля Вялікага Кастрычніка я апынуўся ў войску. Праўда, у той першы раз, я, паэт, быў камісарам чырвонага палка кавалерыі. Тады мы баранілі рэвалюцыю... У гэты раз мне выпала сціплая роля сувязнога...

Жыранік змоўк на хвілінку. Я пад уплывам яго ўспа-

На здымку: Богдан ЖЫРАНИК.

свайго добра пашарпанага паліто бутэлекку чарніла і ішоў на Кракаўскія планты (бульвар, вакол горада). Там выбіраў зацішную лаўку, сядзеў і працаваў. Рэдакцыя давала поўную свабоду паэту: працуі, дзе зручна, абавязковым было патрабаванне з'яўляцца на снеданне, абед і вячэру. Пра выкананне задання ніхто не турбаваўся — яно заўсёды своечасова выконвалася і матэрыялы здаваліся ў сакратарыят.

Не ўсе ў рэдакцыі ведалі, хто такі Жыранік, але калі на старонках газеты пачалі з'яўляцца яго пераклады, усё ўбачылі, што яны зроблены рукой таленавітага майстра.

У жніўні 1945 года з трох франтавых газет на польскай мове зрабілі адну — «Вольносьць», з месцам знаходжання ў Лігніцы. На работу ў новую рэдакцыю запрашаліся і польскія грамадзяне, якія працавалі ў рэдакцыях у час вайны. Богдан Жыранік развітаўся з намі і пераехаў у родную разбураную Варшаву. І вось мы сустракліся ў Маскве...

Перад заканчэннем літаратурнага вечара я прабраўся на сцэну і за кулісамі стаў чакаць выхда гасцей з Польшчы. Тут мы і сустракліся.

— Таварыш Жыранік! Добры вечар! — спыніў я яго. Мы абняліся.

У пакоі, прызначаным для прэзідэнта, мы працягвалі пачатую размову. Успомнілі франтавую рэдакцыю, сяброў... Тых, хто не дажыў да Перамогі: Дэмбінскага, Андрэйчыкава, Бярнацкую...

— Добрую справу вы рабілі...

— І вы разам з намі...

— Я быў мала з вамі. Газета напалаўняла нас натхненнем на хуткую перамогу. І ў мірны час яна спрыяла ўмацаванню дружбы паміж нашымі народамі...

Калі выйшаў том БелСЭ, у якім была змешчана нататка пра Жыраніка, я пасляў паэту кнігу ў Варшаву. Ён быў глыбока ўзрушаны, што пра яго ў Беларусі не забылі.

У мінулым годзе ў Кастрычніцкія святочныя дні ў «Правде» ў публіцыстычным артыкуле польскага пісьменніка Войцеха Жукоўскага «Вялікая надзея» я нечакана з прыемнасцю напаткаў радкі пра старога польскага сябра: «Побач са мной на вечах, прысвечаных Кастрычніцкаму святу, любіць сядзець Богдан Жыранік — паэт, былы камісар чырвонага палка кавалерыі. Вягучы гадзі. Але добра трымаецца стары. Добра памятае, як ішлі на Царскае сяло, як білі дзянікінцаў. Любіць па першаму снегу выйсці на бераг Віслы. Падставіць твар ветру і гаворыць, прытрымліваючы мяне за руку».

— Без повага жыцця, без сацыялізма мы ніколі б не мелі такой прыгожай Варшавы...».

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

САЛДАТЫ
ЛЯСНОГА ФРОНТУ

Майму сябру, партызанскаму разведчыну,
Мы ў жыццё ўступалі пад напевы
Труб паходных, горнай палкавых,
І салдат, што дзесьці ўпаў пад Ржэвам,
І юнак са сцяжак баравых.

Шмат было нас, дваццацігадовых,
Порахам апалена сівым...
Ваяваў разведчык невядомы
І лічыўся хлопцам баявым,
Атрымоўваў зброю перад строем
І адразу — на прастор дарог!
Назвацца мог ужо героем,
Ды назваць імя свайго не мог...
Ужо чуўся гуд жалезных крокаў —
Наступ беларускіх трох франтоў.
А чацвёрты фронт непадалёку
Ля Бягомля ў Мінска бітвы вёў.
Перад намі, як палоскі вуліц,
Просекі сінелі ў гушчарах.
Мы любоў Радзімы ўсёй адчулі
На сваіх праслаўленых франтах.
Але нас — атрады нашы, роты —

Яшчэ шмат чакала на зямлі,
І яны — байцы ляснага фронту —
З намі разам на Берлін пайшлі...
Дзякуй жа, зямля мая, за тое,
Што ў гримотах і ў ляснай цішы
Адавала ты сваім героям
Мужнасць, ласку і цяпло душы!

Уладзімір СКАРЫНКІН

САЛАСПІАС

Дробная халодная імжа
Залівае вочы,
Студзіць сэрца.
Уваход у лагер,
Як мяжа
Між жыццём
І смерцю.

Змрочная бясконца імжа.
Змрочны цень крывавага астрога,
Смутак востры,

Як лязо пажы.
Як пятыя вялікая,
Дарога.

Прыкрая калючая імжа.
Кам'які у перасмяглым роце:
І кусты шышыны,
Як іржа
На калючым дроце.

Жудасная шэрая імжа...
Тысячы людзей закатаваных...
Ні магілы брацкай.
Ні крыжа —
Верас дагарае на палянах.

Чорная знямелая імжа.
Цішыня,
Затворамі не бразні.
Узняліся з цёплага лаўжа
Водатамі вязні.

ПРАВODЗІНЫ

Праводзіны,
Гармонік,
Праводзіны...
што вернецца —
суп часцей!

На маладых паводзіны
Глядзіць стары Мацей.

І асуджальна цокае:
— Раней было не так...
Дзяўчына чарнасокая
Таўчэ зайзята мак.

Смяюцца,
ззяюць клавішы —
Іх абышла туга.
А вочы,
вочы Клавіны
Завалакла смуга.

Ты, Клава,
скруху марную
Змахні з вачэй рукой.
Не на вайну ж —
у армію
Ідзе сыночак твой.

А ёй ніяк не верыцца,
Што з дому з'едзе сын.
І ведае,
што вернецца —
Ён у яе ж адзін...

ЦІШЫНЯ

Цішыня над зямлёю.

Чуваць,
Як мурог падстрыгае конік.
Пачынае нягучна гармонік
Уначы цішыні падпяваць.

Птушкі-мары імцацца хутчэй
На радзіму, да роднае хаты.
Эх! Каб ведалі вы,
як салдаты
Без любімых сумуюць вачэй.

Гэты маці ўспомніў,
а той
Зной у думках абняў дарагую.
І днявальны ў хвіліну такую
Не спяшаецца крыкнуць:
— Абдой!
Нават грозны зайжды старшыня
У задуменні спыніўся ля хвой.
Эх! Каб ведалі вы,
што такое
Для салдацкай душы цішыня!

Алесь БАЖКО

ДА ТЫХ,
ХТО АСТАЎСЯ ЖЫВЫ

Не стойце майкліва пры нашых магілах!
Мы — песня, якой нават смерць не забіла,
Мы — памяць аб слаўным мінулым краіны,
Што крылы дала нам з размахам арліным,
Мы — дзень ваш сягонняшні,

рупны, гарачы,
Якому пад сілу любыя задачы.
Хай журацца тыя, каму прыпякае,
Хто новай вайны, як збавення чакае.
Бяльмом на іх воку — ваш шлях прамяністы,
Абмыты слязоў мацярынскаю, чыстай,
І нашай гарачай салдацкай крывёю,
Якой і самім не хапала парюю,
Каб, скінуўшы ранец, рвануцца ў атаку.

А хто з нас, скажыце, ад злосці не плакаў,
Падбіты на ўздзе варожаю куляй?
Вы плачу такога, напэйна, не чулі.

А ведаць павінны — пад носам у смерці
Гучаў ён, як кліч да змагання, паверце.
Старая Еўропа сачыла з трывогай,
Куды мы павернем, якою дарогай
Пачнем прабівацца скрозь дым і пажары.
Пасля Сталінграда драпежныя мары
Яна затаіла ў палацах і сейфах, —
Далей ад вайны, ад фашысцкага рэйху.
Не шэпціла гэтай вяльможнай бабулі —
Уласныя «дзеткі» у лапці абулі...
Хіба не для нас абгарэлыя сосны
Хавалі ад куль салаўіныя вёсны?
Салдат каля іх забываўся на стому.
Яму ўжо карцела вярнуцца дадому
Араць тыя гоні, што ў друзе ды зеллі
Ля кожнай сялібы тады дзірванелі.
Зямны ім паклон!

На бацькоўскіх палянах
Крынічнай вадой прамывалі мы раны.
Яна і ў акопах давала нам сілу.
Ваду гэту нам санітары насілі!
Як матчыну ласку, як кроплю Радзімы,
З якой неразлучнымі змалку былі мы.
Зірніце, якое навокал прыволле!
Народ яго вырваў з крывавай няволі.

Ніхто, нават дзеці, не ведалі страху —
Знішчалі фашыстаў з-пад роднага даху.
Па грудзі ў зямлі, як быліныя воі,
За праўду сваю мы стаялі гарою.
Няхай не зайсеўды вятры нам спрыялі,
Няхай не пазбеглі мы страшных баталій —
Зной сонца праз вокны глядзіць вам у хаты,
І хлопцы падснежнікі носяць дзяўчатам.
Мы бачым і чуем — зямля не пустуе —
І пільна на ёй кожны колас вартуем,
Хто ў брацкай магіле, хто ў бронзе адліты
Стаіць на шляху з галавой непакрытай...
...Не стойце майкліва пры нашых магілах,
Мы — песня, якой нават смерць не забіла.

Віктар РАКАЎ

ПЕСНЯ МАЯ
НАДА МНОЮ...

Ціхай пчалінкай гудзі,
Песня мая, нада мною,
Полем, мяжой верасною,
Юні ўрачыстыя горны

Садам і лугам вядзі —
Ціхай пчалінкай гудзі.

Век мне не трэба другой
Песні на свеце, чым тая,
Што на вясне узлятае
Над баравою смугой —
Век мне не трэба другой.

Матчыны словы у ёй,
Голас яе непайторны.
Юні ўрачыстыя горны

Мерна нясуць над зямлёй
Песню матулі май.

Голасам роднай зямлі
Буду я вечна гуканы,
Буду навек закаханы
У гукі, што песню ўзнялі —
Песню бацькоўскай зямлі.

Садам і лугам вядзі,
Полем, мяжой верасною,
Песня мая, нада мною
Неба Айчыны прадзі,
Ціхай пчалінай гудзі...

Кожны выхад новай кнігі перакладаў з адной мовы народаў СССР на другую — канкрэтнае праяўленне ўзаемаабмену духоўнымі і культурнымі каштоўнасцямі сацыялістычных нацый. Такі абмен з'яўляецца сёння законам развіцця для кожнай нацыянальнай літаратуры нашай краіны. У сферы літаратуры і мастацтва мы можам яскрава выявіць і прасачыць сучасныя працэсы росквіту і збліжэння нацый, вызначыць тое адметнае, спецыфічнае, што характарызуе сёння новую гістарычную супольнасць людзей — савецкі народ.

Таму і зразумелая цікаvasць, з якой сустракаецца чытачамі кожная новая кніжка з серыі «Паэзія народаў СССР», што выходзіць у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Выпушчана ўжо некалькі кніжак у перакладах з самых розных моў, і, мне здаецца, настаў час спакойна перачытаць іх і падумаць, ці ўсё робіцца, каб гэты серыя выпускалася на належным узроўні, ці задавальняе яна запатрабаванні чытачоў, тым больш што на некаторыя з гэтых кніжак у друку зусім не было водгукў і рэцэнзій.

Серыя «Паэзія народаў СССР» пачыналася невялікім зборнікам «Лірыка» выдачнага рускага паэта М. А. Някрасава, выдадзенага з вялікай любоўю, і абавязковым захаваннем усіх этапаў папярэдняй выдавецкай падрыхтоўкі. Змястоўная ўступная прадмова, найўспадна на тытуле прозвішчаў укладальніка і спецыяльнага рэдактара перакладаў, акрамя выдавецкага, — усё гэта сведчыла пра вялікую папярэднюю работу над зборнікам. У выніку — высокая мастацкая якасць перакладаў. Мікалай Аляксеевіч Някрасаў зноў загучаў на ўсю моц свайго вялікага паэтычнага таленту, але на гэты раз — па-беларуску. Можна цытаваць мно-

гі радкі з гэтага зборніка, як прыклад добрасумленнай перакладчыцкай працы. Гэта і «Душа! Без волі панура, ноч гэта будзе дакуль?» (пераклад А. Русецкага), і выдатна знойдзены па-беларуску эквівалент «Калі дыхне вайны жуда» (пераклад Р. Барадулліна), і амаль да-слоўнае, але па-мастацку выразнае «О, Муза! Рвецца ніць жывая!» (пераклад А. Разанава), і многія іншыя вершы, строфы, радкі.

Безумоўна, працуючы над перакладамі з М. А. Някрасава, беларускія паэты натхняліся радаёю непасрэднай сустрэчы з арыгіналам. Наступныя кнігі з серыі «Паэзія народаў СССР» былі выдадзены, на жаль, у перакла-

дата, скошанага кулям, пашану аддае спаўна, прад імі (? — В. Н.) галаву панурыў я» («Вялікая краіна», пераклад Р. Няхая).

Тэарэтыкі мастацкага перакладу яшчэ і сёння вядуць дыскусіі і спрачаюцца, якія адхіленні ад літары і духу арыгінала дапушчальныя, каб пераклад астаўся перакладам, а не ўласным творам на падобную тэму. Але нават тыя, хто патрабуе ацэньваць мастацкі паэтычны пераклад, як фігурнае катанне на каньках, дзвюма адзнакамі — за дакладнасць і артыстычнасць, не згаджаюцца з вялікім разрывам у гэтых адзнаках. Вядома, магчымасці выяўлення паэтычнай інтуіцыі, свайго творчага

лым лёдзе» (пераклад Я. Сяміяжона), «Бабуліна казка» (пераклад У. Шахаўца), «Мам! Дзе ты?» (пераклад П. Прыходзькі), «Што б сказала маці» (пераклад Э. Агняцвет), «Калі абуджаецца зямля» (пераклад С. Грахоўскага). У гэтых вершах мы добра адчуваем духоўны неспакой паэты, якая ва ўмовах буржуазнай Літвы не магла знайсці гармоніі паміж сваімі думкамі і пачуццямі і тагачасным жыццём, адчуваем і радасную сімваліку часоў ўтварэння Савецкай Літвы, высконі трагізм думак пра спакатаную родную зямлю ў перыяд фашысцкай акупацыі, веру ў перамогу, у наступнае светлае жыццё.

Паэзія Саламеі Нерыс —

прымушае перакладчыка ўжываць лішнія, не ўласцівыя паэтэсе словы і выразы, што парушае яснасць і дакладнасць перыфразыскай страфы. У паэтыцы моцная сілласць і ёмістасць радка: «Вільняле, спяшай у Вільню, а Вільня — у Нямюнас. Скажы: радзіму любім мы больш за жыццё». — так гучыць падрэдкаўнік. А вось пераклад:

Вільняле, бяжы, бяжы у Вільню,
Зліся з ёй — да Нёмана спяшай
І скажы, што ўсё жыццё любілі мы,
Толькі больш мы любім родны край.

Выразы «зліся з ёй», «спяшай», «толькі», «родны» — лішнія, хаця, яны

Банкарэм НІКІФАРОВІЧ

ПЕРАЧЫТВАЮЧЫ

дах з падрэдкаўнікаў. Да таго ж выдавецтва чамусьці палічыла магчымым рыскаваць такімі кніжачкамі без спецыяльнага рэдактара перакладаў, прозвішчы ўкладальнікаў знаходзім толькі на кніжках Г. Эміна «Песні Арменіі» і З. Нуры «Радасць сустрэч».

Кожную з вышэй памянёных кніг, а таксама кнігі С. Нерыс «Калі зямля працянаецца» і Р. Гамзатава «Высокія зоркі» перакладалі 15—20 паэтаў з рознымі творчымі індывідуальнасцямі. Аналізуючы пераклады, перш за ўсё адчуваеш адсутнасць агульнай спецыяльнай рэдактуры ў гэтых выданнях. Пашанцавала бадай што аднаму Р. Гамзатаву, бо яго вершы перакладаліся на беларускую мову з добра перакладзенай Я. Казлоўскім і Н. Грэбневым на рускую мову кнігі, адзначанай Ленінскай прэміяй. Але і тут сустракаем не зусім удалыя, штучныя радкі, накіхталі «зямля шырае ў майскім квецце» («Пра маю радзіму», пераклад А. Лойкі), альбо недакладнасці, напрыклад: «І помніць кожнага яна сал-

«я» перакладчыка — невычэрпны. Спяная літаральная дакладнасць пазбаўляе пераклад паэтычнасці. Аднак кожны перакладчык, нават калі ён сам таленавіты паэт, абмежаваны пэўнымі абавязкамі ў адносінах да арыгінала і да таго, каго ён перакладае. Можна, вядома, перакладаць і па падрэдкаўніках, але перакладчык павінен ведаць творчы шлях паэта, імкнуча зразумець асаблівасці яго творчай манеры, стылю, формы, ведаць добра эпоху, калі ён жыў і ствараў, ведаць асаблівасці жыцця яго народа.

Агульнавядомыя іскіны паэтычнасці пры разглядзе перакладаў на беларускую мову вершаў і пазэм Саламеі Нерыс, сабраных у зборніку «Калі зямля працянаецца». Да беларускага чытача прыйшла паэтыка вялікай, чыстай, трапяткай душы і незвычайнай маляўнічасці і вобразнасці. Добра гучаць па-беларуску такія яе творы, як «Зорка маладосці» (пераклад У. Нядзведскага), «У венскім бары», «Калі мяне не будзе» (пераклад Е. Лось), «Маці», «Па нетрыва-

вельмі празрыстая, лёгкая, усё ў ёй канкрэтна і проста, як у народнай песні, вершы яе лёгка запамінаюцца — усё літоўцы добра ведаюць іх напаміць. На першы погляд здаецца, што і перакладаць іх лёгка. Аднак так толькі здаецца, таму што за знешняй прастатой у С. Нерыс — мудрасць і глыбіня сапраўднай паэзіі, вялікае багацце пачуццяў. І вельмі шкада, што ўсё гэта не заўсёды ўлічвалася, на наш погляд, пры перакладзе на беларускую мову некаторых хрэстаматычных, добра вядомых вершаў Саламеі Нерыс.

Возьмем, напрыклад, славуці вершы «Сястра — блакітная Вільня», які перакладчык Ю. Свірка назваў «Сястра — сінявокая Вільня», хаця ў арыгінале сказана ясна: zydrioji — блакітная. Марчым, на гэта перакладчык меў права, як і на парушэнне памеру: у С. Нерыс — дакладны і строгі чатырохстопны ямб, а ў перакладчыка — шадзістопны харэй, да таго ж не вытрыманы да канца, з «размытымі» рыфмаванымі складамі. Аднак свядомая замена памеру

мабыць, патрэбны ў такім кантэксце перакладу. Але нічым не апраўданы сэнсавы паўтор у апошніх радках. Так і няясна, што «ўсё жыццё любілі мы» і чаму «больш мы любім родны край».

Аднак значна больш сур'ёзны прэтэнзіі выклікае пераклад другога страфы гэтага верша. Вось як яна гучыць літаральна: «Пасля бітвы, — акрываўленыя, — вяртаемся, вяртаемся. Раны абмыем вадою, зялёным шоўкам абвяжам».

Пераклад:
Перамога у змаганні
Мы вяртаемся, вяртаемся
Раны вымыем **ВАДЦІЦАЙ**
Дыстылёванай,
Перавяжам **АКСАМІТНАСЦЮ**
ШАУКОУ.

І зноў не будзем спрачацца, правамерны першы радок ці не. Не дакладнае і данаўненне «дамоў», бо ў С. Нерыс было больш ёмістае слова — «радіма». Але з непісьменным як з пункту гледжання граматыкі, так і медыцыны — «вадзіцай дыстылёванай» і бяссэнсавым — «аксамітнасцю шаўкоў» — ніяк нельга пагадзіцца.

ПАРОЛЕМ БЫЛА МУЖНАСЦЬ

Тыя чытачы, хто пастаянна сочыць за навінкамі, што з'яўляюцца рэгулярна ў серыі «Мемуары» (выдавецтва «Беларусь»), на гэты раз былі трошкі здаўлены. Чарговая кніга — «Зямля палала» С. Арзуманяна — прыкметна адрозніваецца ад папярэдніх зборнікаў: змянілася афармленне вокладкі. Праўда, традыцыйны малонак партызана на ёй наўрад ці можна аднесці да творчых здабыткаў мастака П. Калініна, але радуе іншае: ранейшы выпуск і вельмі ўжо былі падобныя паміж сабой. Цяпер ёсць магчымасць уважлівей ставіцца да афармлення вокладкі.

Аднак афармленне афармленнем, а прызначэнне гэтых дакументальных кніг засталася ранейшым: расказаць сённяшнім і будучым пакаленням пра мужнасць народа, што не скарыўся ў гады цяжкіх выпрабаванняў і пад кіраўніцтвам партыі Леніна здзейсніў найвялікшы подзвіг на зямлі — разграміў гітлераўскі фашызм.

Кніга Сумбата Хачатуравіча Арзуманяна — у такіх выданнях. Як і папярэднія зборнікі — гэта ўспаміны чалавек

ка, які сам спазнаў і горыч адступленняў, страт і радасць перамог. Аўтар — былы камандзір-кавалерыст коннага корпуса Окі Гарадавікова, а потым партызан. Безумоўна, што С. Арзуманян расказвае толькі аб тых падзеях, у якіх сам прымаў непасрэчны ўдзел: «Мой расказ не прэтэндуе на шырокае і ўсебаковае асвятленне партызанскай барацьбы на тэрыторыі Мінскай, Палескай і Брэсцкай абласцей, дзе мне давалася дзейнічаць... У сваёй кнізе я імкнуўся расказаць, як у часова акупіраваных гітлераўцамі раёнах пад кіраўніцтвам партыйных камітэтаў рос і напыраўся партызанскі рух, які набываў ён усенародны, інтэргацыянальны характар».

Успаміны кожнага повага аўтара адкрываюць шмат раней невядомага, даюць магчымасць паўней, глыбей ацаніць подзвіг народа, зразумець маральныя вытокі яго. С. Арзуманян з захваленнем расказвае аб баявых таварышах, з якімі дзяліў трывягі, сумленні і радасці доўгіх ваенных месцаў.

Эпіграфам да кнігі С. Арзуманян узяў словы Аляксея Талстога: «Радзіма наша — калыска герояў, вогненныя горны, дзе плавяцца прэстыжы

душы, робяцца моцнымі, як алмаз і сталь». Яны найлепш перадаюць змест успамінаў, падкрэсліваюць іх асноўную думку. Мужна, прыныпова, праўдзіва расказвае аўтар і аб першых днях вайны, калі кавалерыйская дывізія, у якой ён служыў, зрабіла глыбокі рэйд па тылах ворага. Тады сілы яшчэ былі няроўныя. А вораг — самаўпэўнены. Але першыя агеньчыкі ўсенароднай нянавісці, якія праз месяцы разгарэліся ў польскія партызанскія барацьбы, з'явіліся, мажліва, у гэтыя трывожныя, неспакойныя яшчэ дні.

Намеснік старшыні калгаса пад Старымі Дарогамі Іван Рабцаў, невядомыя калгаснікі (хіба можна было тады запомніць іхнія прозвішчы) дапамагалі чырвонаармейцам і харчам, і вярталі. Вайсковы, усё тыя, хто застаўся пасля цяжкіх баёў у жывых, прабіраліся ў лясы. Група С. Арзуманяна месцам дыслакацыі выбрала Акцябрскі раён. Атрад размясціўся на востраве «Добрым», які ўвайшоў у гісторыю яшчэ і тым, што на ім доўгі час знаходзіўся Мінскі падпольны аборн партыі і штаб партызанскага злучэння.

Уважліва прасочнае аўтар, як ішло фарміраванне пар-

тызанскіх атрадаў. Магчыма, спачатку можа паказацца, што ў мемуарах шмат лічбаў, прозвішчаў. Але ж не трэба забываць, што кніга гэтая дакументальная. Тут кожны факт гаворыць сам за сябе, за лічбамі, прозвішчамі, партызанскімі клічкамі — людзі, пазломныя характары народных месціцаў. Не было безыменных герояў. І цяпер, больш чым праз трыццаць гадоў пасля падзей, пра якія расказвае С. Арзуманян, важна як мага больш успомніць людзей.

Праўда, аўтар месцамі прызначае, што не запомніў прозвішча таго ці іншага чалавека. Што ж, бывае і такое. Але кнігу прачытаюць тысячы людзей, сярод іх шмат і партызан, якія ваявалі разам з С. Арзуманянам. Яны, магчыма, дапоўняць аўтара, прышлюць яму новыя звесткі, назывуць імёны баявых таварышаў. І ў летапіс народнага подзвігу будучыя ўпісаны прозвішчы новых дзесяткаў народных месціцаў.

С. Арзуманян у сваіх успамінах імкнецца паказаць простага савецкага чалавека на вайне «ў поўны рост». Мемуары пабудаваны такім чынам, што ёсць магчымасць прасачыць за лёсам асобных людзей, убачыць, як у агні вайны яны сталюцца, мацнеюць духам. З любоўю піша аўтар аб прадстаўніках розных на-

цыянальнасцей, якія на беларускай зямлі ў адной сям'і змагаліся з ворагам. Усе яны — казакі, армяне, татары, узбекі — разумелі, што, ваюючы на зямлі блакітнаазёрнай старонкі, змагаюцца і за лёс сваіх родных рэспублік, таму што ў савецкага чалавека адна Радзіма, аднолькава дарагая і блізкая кожнаму.

З поўным правам можна сцвярдзаць, што С. Арзуманян стварыў своеасаблівы партрэт чалавека — змагара, цвёрдага ў сваёй барацьбе з фашызмам і непакіснага ў веры ў вялікую перамогу. Чалавек гэты праходзіць дарогамі вайны, бацьчыць кроў і папільшы, страчвае блізкіх яму людзей і дарагіх таварышаў, але ён пазломны ў сваім змаганні.

Узбек Хакім Тышыбаёў загінуў жудаснай смерцю, але не выдаў таварышаў. Лейтэнант з далёкай Татарыі Павел Працягуе у верасні 1942 года камандзе аб'яднаным атрадам, якія разграмілі варажы гарнізон у пасёлку Косава. У атрадзе імя Варашылава актыўна дзейнічала падрыўная група пад камандаваннем грузіна Шалвы Бабунашвілі. Адважны партызан з'яўляецца ганаровым грамадзянінам Люблінскага ваяводства.

Усе гэтыя людзі, вялікія ў сваёй любові да Радзімы, змагаліся за светлую будучыню падарожняў.

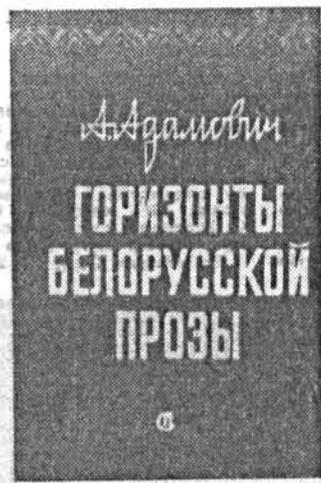
Мікола ДУБОЎСКІ.

Далей перакладчык лшчэ больш адыходзіць ад ідэяна-вобразнай стуктуры арыгінала. «Запытайце кожны камень, — чытаем у перакладзе. — І адкажа ён: па якіх шляхах дадому мы ішлі. І што ў бойках мы ўсе былі адважныя, і што смерць крывёй варожай залілі». Паводле перакладчыка, выходзіць, што мы нашу смерць залілі варожай крывёй, а ў С. Нерыс ясны, хаця і складаны вобраз: «Як шлемы ворагаў разбівалі, як смерць ім вочы закрывала». У канцы верша паэтэса паўтарае рафрэн першай строфы: «Скажы, што свабоду любім мы больш за жыццё». Перакладзена гэта так: «І скажы, што волю палюбілі мы, што

чамусьці ў перакладзе эпілога гэтай паэмы дапушчаны рэдактарскі недагляд. Эгле, гераіня паэмы, пачуўшы жакліваю вестку пра смерць люблага Жыльвінаса, праклінае дачку, якая вінавата ў яго пагібель. Дачка павінна стаць асінай, а астатнія тры сыны Эгле таксама ператварацца ў дрэвы. А ў беларускім тэксьце мы чуем толькі тое, што наканава на двум сынам — Ажуоласу і Бяржасу. Куды знік трэці сын — Уосіс — невядома. Сустрэкаюцца ў некаторых перакладах зусім не ўласцівыя творчаму абліччы паэтэсы выразы, словы, вобразы. «І мо сгоняя я ў той домне згару, як стая матылёчкаў», — перакладае

Вонданы новых кніг: «Канец старога прытулля» Мінолы Ермакова (выдавецтва «Беларусь», мастак В. Бароўка), «Горизонты беларускай прозы» Алесі Адамовіча (выдавецтва «Советский писатель», мастак М. Сярогін), «А ў бары, бары» Антона Бляевіча (выдавецтва «Мастацкая літаратура», мастак Л. Блтану).

СЕРЫЮ...

без волі мы не можам жыць».

Недакладнасці сустракаем і ў некаторых іншых перакладах. «Т» не абвал з высокіх гор» — «прыгожа» пачынае І. Калеснік пераклад вядомага верша С. Нерыс «Літве», не адчуваючы, што гэты гамзатаўска-куліеўскі вобраз зусім далёкі ад стылістыкі літоўскай паэтэсы. У арыгінале, вядома, няма ніякага «абвалу».

Ад бітвы не была ўбану, Стаяла ты на балышану, І вочы сінія азёр І рэкі гнеўна палымнелі, — чытаем далей у перакладзе.

У арыгінале, мы бачым у гэтых радках Літву ў вобразе плышчотнай юнай дзяўчыны, якая стаіць пад ветрам на дарозе, побач — страшэнныя пажары, а яна стаіць, адзіўленая, з вачыма сінімі азёр, блакітнымі стужкамі ручаёў. Яна адзіўлена тым, як наогул магчыма на свеце такая жаклівая вайна. Але перакладчык вырашыў ідэяна «ўзмацніць» С. Нерыс і з'явілася «бітва» і выраз «рэкі гнеўна палымнелі».

Р. Барадуліну, перакладчыку вяломай паэмы-казкі Саламеі Нерыс «Эгле — каралева вужоў», удалося перадаць і маляўнічую фальклорную вобразнасць твора, і інтанацыйна-стылістычныя змены ў памеры гэтай дынамічнай, з напружаным сюжэтам паэмы, і псіхалогію, і характары яе герояў. Адчуваецца, што перакладчык зазіраў не толькі ў падрадкоўнік, але і ў арыгінал. Аднак

Е. Лось радкі з верша «Надзеля», напісанага па матывах карціны М. К. Чурлёніса, і не чуе, што слова «домна» зусім не ўласцівае Саламеі Нерыс, што ў яе іншы вобраз, канкрэтна навіяны карцінай вядомага мастака: «Можна і мяне, як матылька, спаліць моцны агонь свечкі». Вось яшчэ прыклад: Сэрца ж вершыць, адчувае, Ад святла душы тваёй Зрыкашчыцці (?) нула злая, Смерць абдыдзе стараной. («Я вярнуся», пераклад Хв. Чэрні).

Перакладчык не заўважае парушэння сэнсу апошняй строфы: куля, «зрыкашчыцці» ад «святла душы», уцэліць і ў гэта «святло» і ў сэрца. У вершы «Калі буду далёка» Ю. Свірка, перадаючы думку аб значэнні нашай перамогі ў вайне, перакладае адзін з радкоў так: «І рэха так далёка узлятала, хрыбты ўгінала (!) будучым вякам». Побач у тым жа перакладзе чытаем не зусім зразумелае: «Твае алеі, вуліцы шырокія салютам пераможным прагучаць». Альбо: «Яна жаклівая — калі крывёй сябе размочвае», так, напрыклад, сказана пра нашу Зямлю ў перакладзе К. Камейшы перша «Чаму маўчыць зямля».

Мне здаецца, што, рыхтуючы да выдання кнігу перакладаў з Саламеі Нерыс, нельга было забываць, што калі, на вялікі жаль, у нас сёння няма перакладчыкаў, якія б добра ведалі літоўскую мову, дык у суседняй Літве філолагі ў сваёй большасці добра чытаюць па-беларуску. І яны, безумоўна,

будуць цікавіцца, як гучыць «салавей літоўскай паэзіі» ў беларускіх перакладах.

Зборнік Геворга Эміна «Песні Арменіі» даволі цэласны, ён дае ўяўленне аб своеасабліваці творчасці сучаснага армянскага паэта. Тут менш адчуваецца «разнобой» у працы розных перакладчыкаў. Аднак пра культуру выдання і нашы чытачы, і армянскія госці будуць меркаваць і па такіх, напрыклад, дробязях. У зноскі на стар. 16 славыты армянскі паэт сярэднявечча Рыгор Нарэкаці названы чамусьці так — «Наракоці», хаця ў час падрыхтоўкі кнігі Г. Эміна быў ужо даўно выдадзены і том Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, дзе ў артыкуле «Армянская ССР» можна было б знайсці правільнае напісанне гэтага прозвішча.

Татарскі паэт Закі Нуры — чалавек легендарнага лёсу, моцна звязаны з нашай рэспублікай: ён ваяваў у партызанскім злучэнні Заслонава. У зборніку «Радасць сустрач» сабраны яго творы розных год, большасць перакладаў перадае своеасабліваць лірычнага мыслення З. Нуры, паэта цёплага, шчырага пацярца, пазбаўленага дэкларацыйнасці і гітучнасці. Больш яскравы ў беларускіх перакладах Закі Нуры ў «жанравых», калі можна так назваць, творах, дзе перакладчыкам было лягчэй перадаць народную стыхую верша татарскага паэта. У публіцыстычных вершах сустракаюцца агульныя, не абавязковыя эквівалентныя фразы і вобразы. Перакладчыку часам трэба быць вельмі асцярожным і ў перадачы розных узроўняў эмацыянальнага настрою. Напрыклад, мне здаецца, у перакладзе звароту З. Нуры да Беларусі

пачатковыя фразы гучаць залішне моцна: «Хоць наша Перамога назаўжды мяне даўно з табою разлучыла...» Бо сам жа З. Нуры і адразу пасля Перамогі, і потым не разлучаўся назаўжды з Беларуссю, дзе ў яго вельмі многа сапраўдных сяброў. Ёсць у кнізе і больш сур'ёзныя перакладчыцкія недакладнасці, напрыклад, «А дамы, як залатыя соты, дыхам ночы злітыя ў адно» (пераклад А. Ставера), альбо «дэбаркадэр адчуў ля сябе паракход» (пераклад Ю. Свіркі, няясна: хто ля каго адчуў сябе?).

З лёгкай рукі аднаго з крытыкаў пакаленне паэтаў, што прыйшло ў нашу літаратуру ў канцы п'ятдзятых — пачатку шасцідзятых гадоў, абвешчана філалагічным. Мне здаецца, што менавіта мастацкі пераклад, праца ў галіне мастацкага перакладу з'яўляецца тым крытэрыем, той лакмусавай паперкай, якой правяраецца сапраўдная філалагічнасць, абавязкова ўмова якой — знаёмства (нават і веданне) блізкіх і далёкіх народаў, моў, літаратур.

Выданне серыі «Паэзія народаў СССР» працягваецца. Хочацца пажадаць выдавецтва больш уважліва рыхтаваць такія кнігі да набору, прызначаючы абавязкова спецыяльнага рэдактара перакладаў пры наяўнасці вялікай колькасці перакладчыкаў. Выдаваць кніжкі з гэтай серыі можна было б значна часцей, незалежна ад розных юбілейных дат і дэкад, і ў лепшым мастацка-папулярным афармленні.

Зусім нядаўна на паліцах кнігарань з'явілася «Кніга зямлі» Кайсына Куліева ў перакладзе Аркадыя Куляшова. Яна — узор больш сур'ёзнага выдавецкага падыхо-

ду да выпуску кніг гэтай серыі. Справа не толькі ў тым, што выдатны беларускі паэт і тут паказаў сваё высокае майстэрства перакладчыка. У спецыяльнай прадмове Аркадыя Куляшоў гаворыць, чаму ён звярнуўся да перакладаў з такога паэта, як Кайсын Куліев, чым ён блізкі яму.

Кайсын Куліев у час працы А. Куляшова над перакладамі неаднаразова прыязджаў у нашу рэспубліку, і «Кніга зямлі» на беларускай мове — вынік творчай садружнасці аўтара з перакладчыкам. Таму так хораша гучаць радкі вершаў балкарскага паэта:

Сябе не шнадаваць, Ісці, хоць снег па грудзі, Ісці і не крычаць, Аб гэтым, як аб цудзе, — Вось што такое паэзія!..

І тан хварэць душой За ўсё, каб быў мацней Той боль, чым боль бядоў Знясіленых людзей — Вось што такое паэзія!

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» павінна зрабіць усё, каб сустрачы з лепшымі ўзорамі паэзіі народаў СССР у перакладах на беларускую мову прыносилі кожны раз радасць мастацкага адкрыцця.

Прыгоды Зая

Казка — любімы жанр у дзіцячай літаратуры. Тым больш прыемна, калі ў ёй юныя чытачы сустракаюцца са сваімі добрымі знаёмымі. А вясёлы, дасціпны Заяка — мажліва, з такіх герояў. У якія толькі сітуацыі не трапляе ён ў казках! То ўцякае ад хітрай лісіцы, то ледзь не трапляе ў зубы вужка-разбойніка. Але звычайна выходзіць пераможцам. Як напрыклад, у фільме «Ну, пакажыце», які палюбілі не толькі дзеці, але і дарослыя.

Г. Бураўкін таксама вырашыў раскажаць дзецям пра іх любімага героя. А паколькі свет казкі сам па сабе неабсяжны, ён узяў толькі тры гісторыі пра добрага, вясёлага і дасціпнага Зая. «Зай і яблынка» — першая з іх. Цяжкай, халоднай зімой заяц шукае сабе ежу, ка яму кара

Г. Бураўкін. «Тры казкі пра Зая». Для дзяцей дашкольнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1974.

асін, як палын агоркла, вась і захацеў бедлага паласаватца карой яблыныкі. Але ў садзе ўсе дрэўцы былі абязаны лямі галінкамі, і толькі маленькая яблыныка, што расла на ўзмежку, стаяла голая. Да яе і накіраваўся Зая.

— Дык я тонкая зусім. Што ж ты точыш зубы? Ты ні не пад'ясі, А мяне загубіш, —

пачала прасіцца яблыныка. Пашкадаваў яе Зая, хоць і вельмі хацеў есці. І за гэта ўзнагароду атрымаў. Са староў яблыні ўпаў круглы чырвоны яблык, які хаваўся ў голлі.

Вось і ўся гісторыя, але якая паучальная яна, колкі ў ёй дасціпнасці, і галоўнае — яна наводзіць на роздум. Дзеці атрымалі ўрок душэўнай шчодрасці, убачылі прыклад ўзаемадапамогі і падтрымкі. Стара яблыні, заўважыўшы, што Зая згадзіўся не чапаць маладое дрэўца, гаворыць яму:

Як бы цяжка ні было, Ведай, шчасце прыйдзе. Не рабі ніколі зло І слабых не крыўдзі.

І тут жа дадае: «тых, хто робіць нам добра, мы не забываем».

Што азначае сапраўдная ўзаемадапамога, дзеці пераканваюцца, калі пазнаёмяцца з другой казкай — «Як Зая хвост ратаваў». Трапіў касы ў лапы лісы і толькі цудам уратаваўся. Але вась бяда: уцячы то ўцёк, а хвост у зубах хітрухі застаўся.

Бедны Зая усклікнуў горна, Зашымаўся ў цень ясны І не бачыў, як вазірае Ціха спочыла з сасны.

Ды не толькі яна прыйшла на дапамогу Зая. Свой хвост прапанаваў яму стракаты дзяцел, добры вожык абяцае адшукаць зайцаў хвост і прышыць сваімі іголкамі. Можна зразумець радасць на тварах дзяцей, калі яны даведваюцца, што сойкі, сініцы, цецерукі і нават сам мядзведзь заступацца за Зая.

Азірнулася лісіца, Бачыць — выкруткі няма.

Пачала яна прасіцца: — Я ўжо каюся сама. Атрымалася пагана. Забрайце Заяў хвост...

Добры вожык прышый яго, і Зая зноўку радаваўся жыццю, бо ён пераканаўся, што «добра ў полі і ў бары, калі ўсюды ёсць сябры, што ніколі і нідзе не пакінуць у бядзе».

Сябрам Зая стаў і Пеця, які ўратаваў яго ад злых сабак. Пра гэта раскажваецца ў трэцяй казцы «Зай і Пеця».

Вось і ўсе гісторыі, што сабраў у сваёй кніжцы Г. Бураўкін. Гэта — яго першы зборнік для дзяцей, і тым больш прыемна, што атрымаўся ён цікавым, дасціпным. Маленькія чытачы палюбяць Зая, і зрабіць гэта дапамог мастак Б. Забораў. Малюнкі яго, змешчаныя ў кнізе, таксама напоўнены тым шчодрым святлом фантазіі і незвычайнага, казачнага свету, што і сам зборнік. Таму, безумоўна, сустрача гэтая дзеціма запамінацца надойга, для некаторых жа гэта будзе першым падарожкам у дзівосны свет кнігі.

Т. НИКИЦІНА.

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

Л. І. Брэжнёў. Усё для шчасця народа, у імні савецкага чалавека. Прамова на парадзе барным сходзе працоўных Ваўманскай выбарчай акругі Масквы 14 чэрвеня 1974 года. 28 стар., тыраж 5000 экз., цана 3 кап.

У балк за Беларусь. Зборнік. Выданне другое, дапоўненае і выпраўленае. Складальнікі П. Акулаў і Г. Талакольнікаў. На рускай мове. Мастак П. Драчоў. 464 стар., тыраж 50 000 экз., цана 1 руб. 15 кап.

Фотаальбом «Вызваленне Беларусі». На беларускай і рускай мовах. Тэкст А. Вялюгіна; Складальнік С. Нортман. Фотаздымкі В. Аркашова, П. Бернін, І. Савіна, А. Дзітлава, І. Савіна. У альбоме выкарыстаны фатаграфіі Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Дзяржаўнага архіва фотафондаў і дакументаў БССР, фотарухнік БЕЛТА і інш. 144 стар., тыраж 50 000 экз., цана 3 руб. 13 кап.

ВЫДАВЕЦТВА «МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»

Г. Далідовіч. Данджы пад вяскай. Апавяданні. Мастак А. Зіліна. 160 стар., тыраж 7000 экз., цана 22 кап.

А. Дзітлаў. Росы на поплаве. Апавяданні. Мастак Г. Малышаў. 112 стар., тыраж 7000 экз., цана 20 кап.

К. Куліев. Кніга зямлі. Аўтарызаваны пераклад з балкарскай А. Куляшова. Серыя «Паэзія народаў СССР». Мастак Н. Лазавы. 194 стар., тыраж 2000 экз., цана 65 кап.

М. Стрыгалюў. Ростань. Лірыка. Мастак А. Вітанька. 80 стар., тыраж 4000 экз., цана 22 кап.

В. Праніраў. Людзі-суседзі. Нарысы. Мастак І. Танілін. 208 стар., тыраж 7000 экз., цана 26 кап.

Я. Пушкін. Вабіна лета. Апавяданні і аповесці. Мастак І. Андрэйкаў. 144 стар., тыраж 7000 экз., цана 21 кап.

Р. Таршэла. Побач. Вершы і паэма. Мастак А. Шэраў. 160 стар., тыраж 4000 экз., цана 46 кап.

У ТВОРЧАЯ біяграфія многіх артыстаў нашай рэспублікі ёсць вобразы, створаныя імі ў спектаклях на п'есах польскіх аўтараў. Вельмі красамоўны фант — на пачатку дзейнасці Першага БДТ (цяпер Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы) рэжысёр Фларыян Ждановіч паставіў сваю інсцэніроўку апавесці «У зямовы вечар» Э. Ажэшкі. На

самой першай афішы 1920 года названы спектакль «Рысь», зроблены на аднайменным тэатры выдатнай польскай пісьменніцы, знаўцы народнага побыту, мастака з выразным сацыяльным пафасам у раскрыцці лёсу сялянства Наддзвінскага краю. У студзені 1921 г. Ф. Ждановіч ставіць інсцэніроўку апавесці Э. Ажэшкі «Хам». Яе «Рысь» іграў і Вандроў-

ПАЗНАЧАНА НА АФІШАХ БЕЛАРУСІ...

ны тэатр пад кіраўніцтвам Уладзіслава Галубна.

Вядома, што выдатны польскі кампазітар Станіслаў Маюшка нарадзіўся ў Беларусі. Ён сябраваў з В. Дуніным-Марцінкевічам. Разам яны напісалі першую беларускую камічную оперу «Сялянка». Праз многа гадоў пасля гэтай падзеі ў Варшаве, на Сусветным кангрэсе барацьбітоў за мір, яе ўдзельніцы — народнай артыстцы СССР Ларысе Пампееўне Александровскай польскія сябры падарвалі партытуру і клавір Маюшкавай оперы «Страшны двор», якая раней не выконвалася на сценах нашай краіны. Неўзабаве народны паэт Беларусі Максім Танк пераклаў лібрэта, і Дзяржаўны Вялікі акадэмічны тэатр оперы і балета БССР у 1952 г. паказаў арыгінальны твор, які выклікаў цікавасць музычнай і тэатральнай грамадскай Масквы і братніх рэспублік Савецкага Саюза. Рэжысёрам спектакля была Л. Александровская, дырыжор — народны артыст БССР Л. Любімаў. Побач з папулярнымі спеванамі І. Валочіным і С. Друкер у «Страшным двары» выступалі тады яшчэ маладыя артысты Т. Ніжнікава, М. Ворвулеў, Р. Асіпенка.

Часцей за іншыя творы польскай драматургіі тэатры БССР ставілі камедыю выдатнага майстра А. Фрэдра «Дамы і гусары». У 1921 г. Першы БДТ іграе яе ў пастаноўцы Ф. Ждановіча, у 1957 г. — Н. Архангельскага. У 1964 г. яна ідзе ў коласаўцаў. У канцы 60-х гадоў камедыя набывае сцэнічнае жыццё ў Гродна (тут з вялікім поспехам выступілі артысты Т. Ніжнікава, М. Ворвулеў, Р. Асіпенка).

Вельмі рэпертуарнай лічыцца ў тэатральных колах камедыя «Мараль пані Дульскай» Г. Запольскай. У 1956 г. яе паказваў Дзяржаўны драматычны тэатр імя Якуба Коласа (рэжысёр — народны артыст БССР А. Скіб-

неўскі, дэкаратар — народны мастак БССР Я. Нікалаеў). Прэм'ера адбылася ў Віцебску акурат тады, калі споўнілася пяцьдзесят гадоў з дня апублікавання твора Г. Запольскай. Крытыка адзначала па-мастацку смелае рэжысёрскае прачытанне камедыі, пераканаўчае і яркае сацыяльнае завастрэнне персанажаў ваяўнічых мяшчан на чале з самой пані Дульскай (народная артыстка БССР А. Радзюльскай). Удзельнікі спектакля дасціпна і малаўніча вялі дыялогі, пластычна і выразна рухаліся, добра адчуваючы стыхію наমেядынага жанру і прыроду польскага гумару.

— Я, здаецца, іграў зусім унікальную ролю, — успамінае народны артыст БССР Цімох Мікалаевіч Сяргейчык. — Здаецца, што аўтар не дае слоў якому-небудзь дугаряднаму персанажу. А тут — Феліцыян Дульскі, што ні кажыце, галава дома, а тэксту табе адведзены... адзіна сказа! Ды яшчэ які: «Ідзіце вы ўсе да д'ябла!» Між тым, жыццё ў атмасферы гаманлівяга сямейства, дзейнасць па ўнутранай логіцы гэтага вобраза было надзвычай цікава. Рэжысёр даваў мне свабоду для імправізацыі ў нямых сценах. І клопат у мяне быў адзін: падтрымаць — без слоў! — ансамбль выканаўцаў, не губляць кантактаў з усімі дзеючымі асобамі. Наогул я не люблю «паказваць» самога сябе на сцэне, а выхоўваю ў сабе усё неабходнае для ролі — вобраз, затушоўваючы сваё асабістае. І тут, у Феліцыяне Дульскім, такая праца вымагае асаблівай вынаходлівасці...

Поспеху спрыялі і дэкарацыі Я. Нікалаева, якія вобразна раскрывалі «уважаныя ў рэчы» мяшчанскія ідэалы прынцыповых абывацеляў Дульскіх.

І на пачатку дзейнасці Другога БДТ (1926 г.) ставілася п'еса польскага аўтара — гэта была драма «Эрос і Псіхея» Ю. Жулаўскага, перакладзеная на беларускую мову Я. Купалам. Спектакль меў студыйны характар: маладыя акцёры вучыліся іграць ролі з далёнага мі-

нулага — на сцэне ўвасабляліся міфічныя вобразы, гучала старажытная легенда пра веліч самазварнага кахання, якое пераадоўвае адлегласці ў прасторы і часе. Эрос і Псіхею ігралі народныя артысты БССР К. Саннікаў і С. Станюта.

Пад назвай «Смерць ваяводы» калектыў купалаўцаў іграў драму «Мазепа» Ю. Славацкага, дзе галоўныя ролі выконвалі народныя артысты БССР І. Шаціла (Ваявода), заслужаны артыст БССР Г. Талкачова і Б. Уладзімірскі (Амелія і Мазепа). П'есу «Зыбучыя псіхі» П. Хайноўскага на мінскай сцэне паставіў народны артыст БССР Л. Рахленка.

Звяртаюцца калектыў і да сучасных пісьменнікаў Польскай Народнай Рэспублікі. Напрыклад, коласаўцаў у Віцебску з поспехам ігралі п'есу «Начная апавесць» К. Хэйнскага (пастаноўшчык — заслужаны дзеяч мастацтваў БССР С. Казіміроўскі). Першы сезон віцебскай трупы іграе інсцэніроўку рамана «Гісторыя графу» С. Жаромскага. Дзяржаўны рускі тэатр БССР імя М. Горькага мяркую паказаць драму вядомага сучаснага пісьменніка, лаўрэата міжнароднай Ленінскай прэміі «За ўмацаванне міру паміж народамі» Яраслава Івашкевіча «Лета ў Наане», сярэд дзеючых асоб якой — Фрэдэрык Шапэн і Жорж Занд. Дзесяць гадоў назад гэты калектыў пазнаёміў мінчан з п'есай «Справа Даўбмана» лаўрэата міжнароднай Ленінскай прэміі «За ўмацаванне міру паміж народамі» Ляона Кручоўскага.

Кожны зварот тэатраў да драматургіі польскага народа па шырае творчыя далеглады мастакоў, узбагачае выяўленчую палітру акцёраў, ставіць новыя праблемы грамадскага і асабістага жыцця чалавека ў канкрэтных гістарычных умовах. Рэалістычныя прычыны адлюстравання рэчаіснасці і гуманістычныя ідэалы лепшых п'ес і спектакляў па іх заваёўваюць сімпаты тысяч глядачоў.

В. ШЫПЦА.

Гэты адмак зроблены на рэпетыцыі оперы «Страшны двор» у 1952 годзе. Рэжысёр спектакля народная артыстка БССР Л. Александровская (першая справа) і выканаўца партыі Ядвігі (заслужаная артыстка БССР Р. Асіпенка), Збігнева (народны артыст БССР М. Ворвулеў), Ганны (народная артыстка БССР Т. Ніжнікава) і Стэфана (заслужаны артыст БССР М. Лазараў). Фота Ул. КРУКА.

А ПЕРАТЫЎНА даючы крытычную ацэнку гэтай спецыяльнай рэцензенты на старонках друку пісалі пра работу аўтараў інсцэніроўкі Т. Абакумоўскай і В. Луцэні, аналізавалі рэжысуру (таксама В. Луцэні), характарызавалі выканаўцаў ролей. Вобраз герані — Евы Пабратынскай — адзеньваўся крытыкамі ў той трактоўцы, якую дае яму асноўная выканаўца Г. Маркіна. Другая выканаўца — Вольга Бяззубава — іграе Еву ўвогуле на той жа самай рэжысёрскай партытуры, але ўносіць у гучанне «тэмы Евы» штосьці ад сваёй мастакоўскай індывідуальнасці. Можна меркаваць нават і так: маладая актрыса чытала раман С. Жаромскага, выходзячы з вопыту свайго пакалення, «не зусім так», як ён старэйшыя калегі па сцэне. Гэта няўлоўная розніца — паміж тым, якой раскрываецца драма Евы Пабратынскай для сталага мастака і якой — для дэбютанта.

...Яе твор здаецца старым, пакутлівым. Толькі потым заўважаш, які ён яшчэ малады. Похрань, яе служыцель, патрабуе, каб Ева ўдзельнічала ў замахах на Лукаша Непаломскага, яе даўняе вялікае каханне. Застаўшыся на адзіноце, Ева адразу ж паглыбляецца ва ўспаміны... То задуманна, то ляхамаркава гартэе яна старонкі свайго жыцця...

Што ж шукае яна ў сваім адзіноцтве? Нават у першым успаміне, як гэта паказвае В. Бяззубава, можна адчуць «жарнітка» будучай Евы. Нейкая «не свая» вяртаецца юная Ева са споведзі. Ёю кіруе жаданне куды, неадкладнага, такога, каб ён узрушыў яе, і яна з безапеляцыйнай наўнасцю

АКЦЕРЫ І РОЛІ

ЕВА І ЯЕ ВОРАГІ

Актрыса В. Бяззубава ў спектаклі «Гісторыя графу» наводле рамана С. Жаромскага ў Беларускай дзяржаўнай драматычнай тэатры імя Якуба Коласа.

вучыць «правільна жыць» авечку аблудную — свайго бацьку...

Нібы служачы літургію, узвышана і прасветлена, адрывае В. Бяззубава, як з дзівочага жалю да людской адзіноты нараджаецца каханне. З захвапленнем, узрушэннем і страхам абуджаецца ў дзівочыне жанчына. Яе жаданне кахаць выглядае нават блудзёйнасцю душы, якой больш «нічога не трэба», акрамя кахання, бо яна — жанчына.

Яе вера ў тое, што каханне абароніць яе ад усяго на свеце, бяспасна і хутка падваргаецца выпрабаванню. Лукаш трапіў у турму, а Ева, цяжарная, застаецца далёка і ад яго, і ад роднай Варшавы. Рухі і словы — павольныя, нежэлічныя. Ева быццам бы ў апабізе. Затое ў яе маўчанні, яе нерухомаці чуць загоны адчай, нямоме парыванне да дзеяння. Не слабасць і страх безвыходнасці — максімалізм робіць блізкай яе турму, спакушае: калі ў вір — дык ужо з галавой.

У сутыкненні з жонкай Лукаша Ева бяспасна і жорстка прычыняе боль саперніцы, але жаночай нянавісці да яе ў Евы няма. Апантаная, Ева В. Бяззубавай тут адкрывае ў сабе... адсутнасць «зла».

Тут, глыбока схаваная за знешняй прыстойнасцю, раскрываецца нам у час візіту Шчэрбіца, юнага графа і мільянера. Ён — міжвольная прычына яе няшчасця, бо ведае, што яна забла сваё дзіця ад Лукаша. Ён здаецца: яшчэ хвіліна, другая — і нічога не застанеца ад празмер-

нага ўнутранага напружання. Калі ж граф прамаўляе ёй ехад да Лукаша і кліецца ў бескарыслівай дапамоце, то ў яе позірку самнабулы і мадонны, у адценнях прыціскай, замаруджанай інтанацыі выяўляецца не радасць, а прадчуванне горчцы перад новым расчараваннем.

Паехаўшы за мяжу са Шчэрбіцам, Ева ўсё больш адчувае цяжар ад яго «блакіту», бо здагадаецца сэрцам, што за высякаронасцю і рамантычнасцю графа — наўністычны намер атрымаць сваё «кесарава». Яе максімалізм усё больш дыктуе ёй пагарду, агіду да Шчэрбіца за тое, што ён, ніхай і лепшы за іншых, добры ўсё ж недастаткова, не абсалютна.

Жаніцтва Лукаша, які лёгка паверыў плёткам пра яе «раман» з графам, не здзіўляе Еву. Яе не палохае ні канчатковая страта кахання, ні нават тое, што ён паверыў хлусні больш, чым праўдзе кахання.

Адкуль жа гэтае, здавалася б, непармальнае лютае задавальненне? Увесь час з дня арышту Лукаша Ева жыла, спрабуючы прымірыцца з тым, што ў жыцці самыя чыстыя ідэалы, напэўна, ажыццявіць немагчыма. Толькі каханне супрацьстаяла яе між-

В. Бяззубава ў ролі Евы.

вольнаму нявер'ю ва ўсё чалавечае, але і гэтага было занадта.

Сустрэча з Похранем — першы крок Евы на новым шляху. Калі пайсці ўслед за знешняй інтрыгай п'есы, дык бандыт прымушае Еву зрабіцца ягонай хаўрусніцай. На самай жа справе Ева з пільнасцю экзаменуе яго — а ці сапраўды ён такі непахісна бесчалавечны? (Дарэчы, Л. Трушэко дае падставы сваім партнёрам Похраня для роздму аб яго «зле»). Забойства Шчэрбіца Еваю — прызнанне ў банкруцтве, жаст жаху ад таго, што ўсё праходзіць, нават нянавісць.

Яшчэ адна сустрэча. Абітарваны, шэры чалавек, Ева пазнае ў незнаёмым Хорста. Ён прымае грубавата-клівы, амаль што сярбоўскі яе тон за шыравасць, гаворыць тое, чаго не асмеліўся б сказаць раней: «Ты нават цяпер не хочаш мяне адзіноці». З твару Евы не знікае маска-вешышка: яна заставае ў ненатуральнай скамянеласці. Ева пакутліва адчувае — і забойства ёю ўласнай душы, і не летаргія потым — усё гэта было толькі еродкам самавыратавання. Жыццё ж для яе не мае сэнсу. Каб звярнуцца хваля б у ілгуні свой стан абывацель да ўсіх і да ўсяго, ёй неабходна самасвардзіжэнне цаной знеш-

чэння Хорста. І адбываецца нешта дзіўнае — напружана, нібы сляпая, утаропіўшыся ўдалачынь, Ева знаходзіць галаву Хорста і ў забыцці... глядзіць на валасах. Не можа забіць!

Разам з рэжысёрам выканаўца ролі захоўвае «скразную дзею» — імкненне паказаць прагу маладой жанчыны да шчасця. Здаецца, што яе Ева фанатычна верыць, нібы абставіны і атмасфера жыцця тагачаснага грамадства не толькі дэкларуюць права чалавека на асабістае шчасце, а і спрыяюць яму. Не, амаль кожная сустрэча герані з людзьмі — гэта звязно ў ланцугу катастрафічных расчараванняў. Так артыстка разумее і так іграе ролю. Вольга Бяззубава раскрывае складанасць душы і жыцця чалавек, які не мае прытулку ў буржуазным грамадстве і, зварок ці міжволі, падытурхоўвае глядача да роздму над праблемамі сацыяльнымі і філасофскімі. Гэта дасягаецца не толькі шыракаю таленту. Есць тут і іншыя вытокі, што вядуць да творчага поспеху. Яшчэ ў інстытуце В. Бяззубавай пашанцавала з настаўнікам Вера Паўлаўна Рэдкім імкнулася сфарміраваць не проста будучага професіянала, а чалавек, які ставіцца да творчасці паграмадзянску адказна. Пастаноўшчык класічнага твора польскай прозы «Гісторыя графу» В. Луцэнка і кіраўніцтва тэатра, відаць, у пэўнай меры рызыкавалі, калі смела даручылі дваццацігадовай дэбютанцы галоўную ролю ў інсцэніроўцы рамана (ды пры гэтым, здавалася б, вельмі далёкую ад яе і па знешніх дадзеных, і па жыццёвым вопыце). Але маладая актрыса падвердзіла сваё права на такую работу.

Тамара ГАРОБЧАНКА, кандыдат мастацтвазнаўства.

Скульптурны партрэт Уладзіслава Галубка, зроблены аўтарам успамінаў пры жыцці артыста. Работа загінула ў часе вайны.

ёсць дзінныя творы. — прыгадаў мне тады Уладзіслаў Іосіфавіч, робячыся сур'ёзным і засяроджаным. — От жа, і недарэчная скульптура, якая манументам узвышаецца на плошчы, можа іншы раз дыскрэдытаваць наогул мастацтва скульптуры! А як часта яшчэ мазія пад выглядам жывапісу выдаецца за сапраўднае мастацтва! Што ж, жывапіс ад гэтага не губляе свайго аўтарытэту! Чаму ж меладрама раптам выклікала такую няласку ў абаронцаў высокага мастацтва?

На мяне пасыпаліся назвы п'ес сусветнай драматургіі, дзе элементы меладраматызму былі несумненнымі вартасцямі драматычных твораў. Ледзь толькі я згадзіўся, што п'еса «Без віны вінаватыя» А. Астроўскага і дагэтуль глыбока краінае сэрцы, як Галубок спаслаўся на «Тэатральны Кастрычнік» Усевалада Меерхольда: от жа і ён, змагаючыся з апалітычнасцю старога тэатра, пачынаў з пераасэнсавання... меладрамы! Так, яна ўрываўся і ў «Зоры» Э. Верхарна, і ў «Вялікадушнага раганосца» Ф. Кромелінка, хоць той жа Меерхольд імкнуўся «пераадолець»

конт абароны ім меладрамы, а прыводзіў словы пра музыку, якая так патрэбна Кастрычніку. «Луначарскі сівярджай, — гаварыў Галубок, — што спачатку трэба стварыць гімны, песні, маршы, на аснове якіх з цягам часу вырастуць «піраміды і гіганцкія калоны новай музычнай культуры».

Уладзіслаў Іосіфавіч захапляўся, гарачыўся, даводзіў, што меладрама пракладае шлях высокай драме і трагедыі, камедыі і сатыры. Магчыма, што цяпер, у канцы 20-х і пачатку 30-х гадоў, у яе пераважна службовае прызначэнне. Магчыма, што гэты жанр больш падобен адну з рэчак, якая жывіць вялікія рэкі.

Вядома, пры ўсёй сваёй крайнасці, ён па сутнасці меў рацыю. Няхай сабе некаторым яго п'есам меладраматызм надаваў чужынаваць, але спектаклі нахвалілі «Ганкі», «Бязвіннай крыві», «Плываючага» або «Пана Сурынты» былі яшчэ і рамантычнымі па духу. Рэжысёру і кіраўніку тэатра ўдавалася даваць такую сцэнічную інтэрпрэтацыю гэтым п'есам, што глядач і не думаў аб жанравых прыкметах таго, што яму паказваюць сцэны ў святле рампы. Займальны жыццёвы сюжэт, яскравы характары, усхваляваная гаворка герояў, іх рашучыя ўчынкi — і зала ўжо «суперажывае» артыстам, верыць ім.

Цяпер, калі мінула столькі гадоў, я разумею, чым быў выкліканы такі палемічны запал у Галубка: яго тады вельмі жорстка крытыкавалі за частае з'яўленне ў рэпертуары меладрам і вадзіліяў. А між тым такіх камедыя-вадзіліяў, як «Пісаравы Імяніны» або «Суд», маглі б прынесці гонар любому камедыяграфу! Вядома, тэратыкам у тагачасным Мінску было лягчэй маляваць ідэальныя афішы вандруючаму на рэспубліцы тэатру, чым самому тэатру ажыццяўляць самыя добрыя парады тады, калі яму, тэатру, даводзілася фактычна завабываць у мястэчках і вёсках глядача. А заўзятыя прыхільнікі высокага мастацтва аргументавалі свае напады на Галубка яшчэ і тым, што такі рэпертуар нібы не дае магчымасці ўдасканалвацца актёру. Вось тут, ужо, дазвольце, і я ўдэлым голас за Галубка! Аказваецца, самаўкам прабіўшыся да чыстых вытокаў рэалістычнага мастацтва сцэны, ён падарыў беларускаму тэатру такіх выдатных майстроў, як У. Дзядзюшка, сцэнар Маргарыту і Таццяну Шапалевіч, Б. Буслы, К. Быліча, А. Згіроўскага, А. Бараноўскага, С. Берылу, А. Гарэлава, З. Літку, В. Вашкевіч, К. Мартыненку, Л. Шырко, З. Карышскую і іншых. Вось тыя імёны, якія адразу прыгадваюцца, калі гаворыш пра тэатр Галубка! Адны здабылі сабе славу на ўсю краіну, другія па-салдацку неслі службу, пакінуўшы след у душах глядачоў і не дачакаўшыся агульнага прызнання і высокіх званняў. Але ўсе разам яны складалі Тэатр з вялікай літары, жывы творчы арганізм, які даваў і пеціў Уладзіслаў Іосіфавіч Галубок.

Словы «муза» і «натхненне», памятаю, ён вымаўляў крыху кльіва. Але затое вельмі часта ў розных кутках тагачаснай Беларусі атрымліваў ён не вельмі пісьменна напісаных запіскі, у якіх яму пагражалі смерцю, і гэта зразумела. Ясна выказаўся класавы характар спектакляў, іх антырэлігійная накіраванасць, бязлітаснасць у выкрыцці культава, як варожай сілы, — і ў меладрамах, і ў камедыійных спектаклях — усё гэта надавала выступленням тэатра Галубка я-

кравы грамадска-палітычны характар. Да гэтага часу я хвалюся, прыгадваючы, як Уладзімір Дзядзюшка, падбіраючы нейкія патрэбныя і праўдзівыя словы, дзяліўся са мною тым, што перажыў калісніцу сам:

— Мы кінуліся на стрэл... Прыбягаем у пакойчык, які Галубок прыстасоваў пад грымёрную для сабе і актёраў, і бачым шкло разбітай шыбы на падлозе, вялікую прабоіну ў лостэрку. Пахне прахавым дымам... Галубок сцірае кроў са шчакі, бурчыць: «З абрэза... Вось аскабалкам шкла шчакі зачэпіла, грывіравацца цяжка будзе...» І ўсё. А гэта ж быў замах класовага ворага на артыста! Разумееш, Заір, у якім тэатры мы працуем! Разумееш, якая сіла ў нашай працы! У яе страляюць...

Відавочна, Галубок разумеў, чаму ён аддае сябе ідэі вандруючага тэатра: ён быў асветнікам у лепшым сэнсе гэтага слова, гарачым прапагандыстам, вельмі добра ведаў ён адрас сваёй прапаганды. Быў мастаком, прызнаным рэвалюцыяй, якой служыў шчыра і самаадана. Тады, пры яго жыцці, гэтых слоў я яму не гаварыў. Для мяне ён быў проста Галубок. Старэйшы таварыш па мастацтву. Сапраўдны мастак.

Я лічыў яго традыцыйным і ў сцэнічных шуканнях, і ў жывапісных практыкаваннях. Калі аднойчы мы загаварылі пра традыцыі, Уладзіслаў Іосіфавіч вытрымаў паўзу, можна сказаць, нават «акцёрскую», і задумлена заўважыў:

— Ведаеце, бывае, што чалавек жыве каля самой крыніцы. Крыніца поўць яго прарыстаў вадзінай, жывіць яго, упрыгожвае жыццём. Яна і «карысць», яна і «прыжасць». Але, барані божа, толькі любаванца ёю і спыніць даглядаць, ачышчаць ад наносаў і смецця. Тады яна можа заблішчаць прыжасцю смецця! Беражыце крынічку ад застою... Тады традыцыі будуць заўсёды свежыя... Народнасці чужая бліскучасць...

Не таюся, што падчас на спектаклях тэатра Галубка мне прыходзіла ў галаву думка: а ці не залішы кляпатліва падтрымліваецца на сцэне яго тэатра падкрэслена прастата. Цяпер я разумею, што і гэтай прыхільнасцю да мудрай прастаты Галубок аказаў роднаму мастацтву неадзіную паслугу. Дзякуючы ёй, усё іншыя тагачасныя тэатры, якія ахвотна захапляліся ўсялякімі навацямі або модай, мелі перад сваімі вачыма жывы кантраст. Тэатр Галубка стрымліваў іх ад фармальна-вытанчанасці, ад напышлівага «бліску» скамарошніцтва. «Крыніцу» свайго лостэрка яны бачылі іншы раз у параўнанні з праўдзівасцю адлюстравання жыцця ў рэалістычных формах, якое нес галубкоўскі тэатр. Я ганаруся тым, што мне разам з Уладзімірам Крыловічам і Кастусём Савінявым, Фларыянам Ідановічам і Іванам Ахрэмычам, Эдуардам Самуйленкам і Аскарам Марыкам, няхай сабе і на кароткі тэрмін, але ўсё ж даваўся пабыць «галубкоўцамі». Таі, гэта была садружнасць, сяброўства энтузіястаў, працаўнікоў, нават асмелюся сказаць, падзвіжнікаў.

Побач з Першым БДТ (цяпер Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы), з Другім БДТ (цяпер тэатр імя Якуба Коласа), дзейнічаў і высока нес сцяг свецкага мастацтва і Трэці БДТ тэатр Галубка. Я дагэтуль захапляюся ўсім тым, што зроблена Галубком. Таму — мой нізкі паклон памяці яго, вялікага чалавека і мастака!

Заір АЗГУР,
народны мастак СССР.

ПЕСНЯ ЧЫСТАЙ КРЫНІЦЫ

УЛАДЗІСЛАВ ІОСИФАВІЧ ГАЛУБОК (ён жа Голуб), быў няўрымслівым мастаком. І ўся сям'я яго звалася «галубянятамі». Яны, як тыя галубы, народнаю ўздымаліся ў Мінску і садзіліся ў Слуцку, а праспяваючы там сваю лірычную песню, ізноў уздымаліся ўгору і садзіліся ўжо ў Барысаве, і там гучала іх песня кахання і смутку чалавечага сэрца. Чулася ў той песні водгулле ўчарашняга болю. Пералятаючы з горада ў сяло, з мястэчка ў вёску, «галубяняты» неслі на крылах сваёй натхнёнай песні радасць прадчування заўтрашняга дня.

Мінчане гаварылі: «Хто не бачыў і не чуў Галубка з «галубянятамі», той не ведае, што такое чыстая слаза, калі на душы хораша!»

Натура палкая, ён заўсёды быў заклапочаны думкамі аб новай п'есе, аб новым жывапісным палатне, аб новай ролі ў спектаклі. Ён, як ціхое, умеў думаць сэрцам. Картаваў, расказваў забавныя здарэнні падчас далёкіх гастрольных вандровак сваёму тэатру, дзяліўся ўражаннемі ад працытаных падоечы новых вершаў Янкі Купалы, запэўніваў ўсім, што ў Змітраку Бядулі «спіць» выдатны драматург, даводзіў найўнасць элементаў вулічнага тэатра ў самых, як кажуць, ультрасучасных на той час рэжысёрскіх прыёмах.

Паступова я пачынаў здагадвацца, што перада мною быў не такі ўжо дабрадушны прасяня, а сапраўдны інтэлігент, шырока эрудзіраваны чараўнік, які так добра валодаў сакрэтамі мастацкага ўздзеяння на самую разнастайную аўдыторыю тых гадоў.

Па тых сеансах, на якія я ўгаворваў Уладзіслава Іосіфавіча, дагэтуль памятаюцца мне ціхія, усхваляваныя і шчырыя прызнанні мастака Галубка. Калі я гаварыў яму, што мне спадабалася яго ігра на сцэне, у яго прасветленым позірку загаралася агеньчык радасці, схаваць які ён не умеў. Пахвала была яму прыемнай. Але тут жа ён пытаўся: «А што вы знайшлі ў ёй асаблівага?» Я прызнаваўся, што болей за ўсё мяне здаўляе ў яго актёрскім майстэрстве натуральнасць, жыццёвая праўдзівасць паводзін на сцэне. Арганічнасць, адпаведнасць жэста і інтанацыі зместу п'есы. Свабода ў пластыцы. Бо нават вельмі буйныя майстры падчас міжвольна пачынаюць мансрынаць, жа-

даючы захаваць свой уласны «почырк» або завучаны прыём. Яго ж, Уладзіслава Іосіфавіча, на сцэне нішто ніколі не скоўвала.

Такім ён быў і ў час прагулкі дзе-небудзь на Садовай вуліцы, на беразе ціхай дрымотнай Свіслачы пад зялёнымі шатамі тапалёў. Такім я бачыў яго наміго паэзіяй на рэпетыцыйных спектаклях «Дыктатура» на п'есе ўкраінскага драматурга І. Мікітэнкі, якую ставіў вядомы рэжысёр М. Міцкевіч, а дэкарацыйнае афармленне рабіў я.

Праўдзівасць заўсёды і ва ўсім — гэта, Заір, прывілея сапраўднага таленту, — сказаў ён аднойчы. — Я не пра тое, што вольны вы зараз лепце партрэт таленавітага рэжысёра. Не. Гаворка ідзе пра той ідэал, да якога я імкнуся. Мне хочацца быць сапраўдным. Калі мне гэта ўдаецца, значыць... значыць, я не зусім няздатыны... Га?

І на адкрытым яго твары з'яўлялася ўсешынка. Гэткім я і збіраўся замацаваць яго ў партрэце. З прастай, натуральнай чалавечай усмешкай. Ён, відаць, здагадаўся аб гэтым маім намеры. І быў вельмі шчыры і адкрыты, ведаючы, што толькі шчырасць слова і думкі робіць нас арганічнымі, самімі сабой.

Аднойчы я, прыгадаўшы частыя ў тыя часы даноры ў адрас Галубка-драматурга, распачаў гутарку пра меладраму.

У першыя гады пасля рэвалюцыі шмат ідыя дэячы тэатра зусім адмаўлялі правы гэтага жанру ў тэатральным мастацтве. Лічылася, што новаму глядачу зусім чужыя ўсялякія там перажыванні наокут вядулага кахання, матчынага гора, жыццёвага краху сям'і і г. д.

— Няма дзінных жанраў,

уплывы меладрамы. Але хіба ж можна паставіць твор на сцэне, пераадолеўшы ў ім нешта «спрадвечнае»?

Цяпер, праз гады, мне прыгадваецца, як я прычыў, спрачаўся, як ганьбаваў сентыментальнасць і слязінаваць. А ў адказ мне пераказвалася фабула «Любові Яравой» К. Трэпёва, і п'еса гэта ў вуснах Галубка таксама набывала рысы сацыяльнай меладрамы.

— А вазьміце вы наш тэатр, — гаварыў Уладзіслаў Іосіфавіч, — на калёсах, на чаўнах прабіраецца ён туды, куды яшчэ й газеты не прыходзяць. У «зале» пад адкрытым небам, або на таку, сядзяць амаль цалкам неписьменныя людзі. Іх можна ўзрушыць толькі моцнымі перажываннямі, вострым падзеямі, пры гэтым зразумелымі для іх, адпавядаючымі іх жыццю і нягодам, іх радасцям і хваляванням. Тут і спрадвечная супярэчнасць паміж багаццем і беднасцю, паміж сумленнем і здрадай, паміж чысцінёю і брудам, паміж святлом і цемрай, тут і спрадвечныя канфлікты паміж такімі катэгорыямі, як дабро і зло, прыгнёт і справядлівасць, злчынства і кара. Выклікаць слёзы радасці і смутку ў такога глядача — вялікі гонар! Ён, пасля таго, як наплачацца, на свет іншымі вачыма зірне. Мінулае па-новаму аціць. У сучаснае зазірне глыбей... Я не судзішаю сам сабе, я кажу пра тое, чаму сам быў сведкам...

Я працягваў ляпіць яго партрэт, ловячы змены на твары, на якім адлюстроўвалася водбліскі ягоных перажыванняў у сувязі з частымі сутычкамі з апанентамі і нападамі крытыкаў. Памятаю, ён спаслаўся на А. В. Луначарскага, але не на-

БУДУЕЦА НОВАЯ ПОЛЬШЧА

Цэнтр Варшавы — новы архітэктурны ансамбль «Усходняя сцена». Тут сканцэнт-

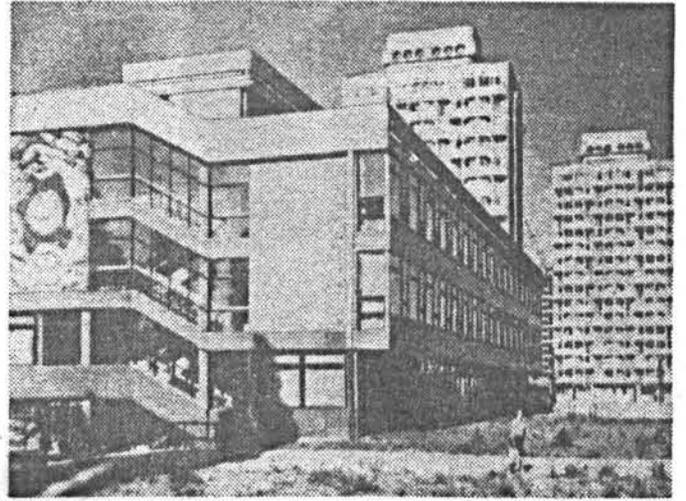
раваны універсітэту гандлёвага комплексу «Цэнтр» і вышынныя жылыя дамы.

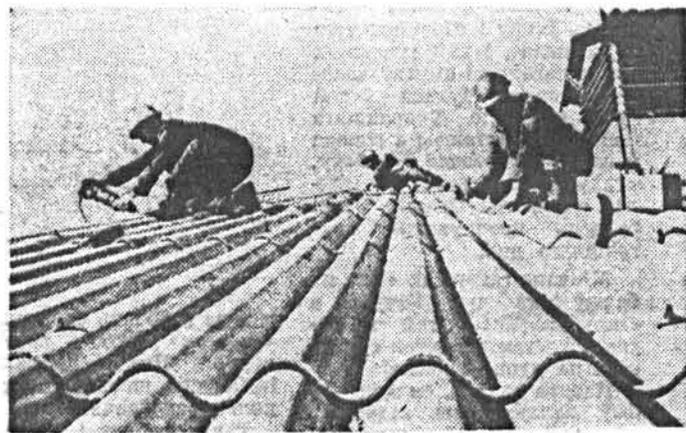
Кранаву. У цэнтры сярэднявечнай Рыначнай плошчы, адной з буйнейшых у Еўропе, стаяць Суеніцы (сукожныя рады), готыка-рэнесанс, якія з'яўляюцца каштоўным помнікам ста-

рызны і адначасова гандлёвымі радамі; на другім паверсе — галерэя Нацыянальнага музея з каштоўнейшым зборам польскага жывапісу.

Семнаццаціпавярховы вышынны будынак у раёне Грунвальдскай плошчы; на першым плане — будынак Інстытута матэматыкі.

Папулярныя аўтафургоны «Жук», якія сыходзяць са зборачнага канвеера Люблінскага завода грузавых аўтамабіляў. Гэты завод выпускае каля 40 працэнтаў усіх польскіх грузавых аўтамабіляў.

На новабудулі.

ПА ВЫСТАВАЧНЫХ ЗАЛАХ

ТАЛЕНТ ШЧЫРАСЦІ

Персанальная выстаўка — заўсёды падзея. Як для мастака, чые работы выстаўлены для агляду, так і для гледача. Работы, сабраныя разам, раскажваюць пра пошукі мастака, пра яго творчы патэнцыял, становіцца сведкамі пэўнага часу.

35-годдзю творчай дзейнасці прысвечана выстаўка старэйшай беларускай мастачкі Я. Раздзялоўскай, якая адкрыта зараз у Саюзе мастакоў Беларусі. Уважлівы глядач знаёмы з работамі Ядвігі Іосіфаўны. На рэспубліканскіх выстаўках яны сталі паўляцца з 1946 года. Пазней іх маглі бачыць аматары мастацтва Масквы, Вільнюса, Каўнаса, Бухарэста, Варшавы.

У Варшаве і старадаўнім польскім горадзе Замосце прайшлі дзівячыя і юнацкія гады Раздзялоўскай. У Варшаўскай мастацкай школе набывала яна першыя прафесійныя навыкі. У Варшаве ў 1938 годзе адбыўся дэбют маладой мастачкі.

Зямля Беларусі стала яе другой радзімай. Зараз мастачка жыве і працуе ў Маладзечна. Тут перадае свой вопыт мастака моладзі. 13 год выглядае докаратаўна-прыкладнае мастацтва ў выўленчай студыі гарадскога Дома культуры. А нядаўна ста-

ла ўзначальваць клуб аматараў жывапісу.

Некаторыя з яе былых вучняў ужо самі сталі прафесіяналамі, закончылі Беларускае тэатральна-мастацкае інстытут і з удзячнасцю ўспамінаюць пра свайго першага педагога, у якога вучыліся шчырасці, чалавечнасці, сціпласці. Як у жыцці, так і ў мастацтве. Менавіта гэтыя рысы характару (а яны непазбежна праўляюцца і ў творчасці) калегі Ядвігі Іосіфаўны адзначалі на адкрыцці выстаўкі.

На выстаўцы — 100 работ — пейзажы, партрэты, нацюрморты. Творы гэтыя невялікія па памерах і не ўражваюць «наватарствам». Але ў лепшых з іх заўважаеш, што мастак вельмі уважліва ўглядаецца ў жыццё. І не піша пра тое, да чаго раўнадушы, што не выклікае сімпатыі. Можна таму героі яе крыху прыўзнятыя, некалькі ідэалізаваныя. У кожным творы адчуваецца нешта сваё, характэрнае. Як гаворыць мастачка, яе вабяць людзі з ярка выяўленымі рысамі індывідуальнасці, непаўторнасці.

На «Партрэце дагестанскага мастака» — магутная фігура чалавека, які адпачывае ад нялёгкай працы. Стомленны моцнымі рукамі кінуўся на калені. Але позірк, няві-

раваны на гледача, сканцэнтраваны, нават суровы. Думкамі мастак ішчэ ўвесь у сваёй працы. На партрэце чалавек моцны духам, цэльны.

Зусім іншае аблічча «Настаўніцы». Крыху стомлены твар, летуценна-задумлены позірк, — вобраз легкі, паэтычны.

Выклікае сімпатыю «Цыганка з дзіцем на руках». Прыгожы, характэрны твар, поўны заклапочанасці і чысціні, мацярынскай гордасці і самаахвярнасці.

Сярод лепшых партрэтаў можна адзначыць «Дзяўчынку з айвой», «Юную балерыну», «Шкляра», «Старую цыганку» і інш.

Людзі Раздзялоўскай вылучаюцца яскасцю, напоўнены ўнутраным святлом.

Мастачка многа і часта зьяртаецца да нацюрморта. Аднак у яе ён не «мёртвая натура», не проста адлюстраванне прадметаў.

Акрамя фарбаў і фактуры дрэў, кветак, гародніны, у іх прысутнічае роздм аб прыродзе, адносіны да яе чалавека. У іх — празрыстасць і чысціня. Яны напоўнены святлом, водарам зямлі, душэўнай цеплынёй аўтара.

пранікнёным адчуваннем радасці жыцця.

Мастачка шмат падарожнічае. Эцюды і пленэрныя работы, прадстаўленыя на выстаўцы, у большасці прывезены з паездак па краіне. На іх — пасёлкаў у Дагестане, горы ў Новарасійску, аўл Кубачы, стэпы Кубані, усходні рынак і наша звычайная бярозка. Аднак і гэтыя работы — не дарожныя накіды, не эцюды для будучых твораў, а закончаныя пейзажы, мілыя сэрцу куточки вялікай зямлі — радзімы.

Я. РАЗДЗЯЛОЎСКАЯ. Рабінка.

Ранняя вясна ў лесе, сонечны дзень, восень у гарах, горная дарога, домік на поўдні прыцягваюць увагу гледача і своеасабліва сямі ландшафту і «ціхім» замільваннем мастачкі, якое перадаецца і нам.

Любоўна выпісан дом-музей П. І. Чайкоўскага ў Кліне. Цёплы жоўта-карычневы фарбы надаюць пейзажу адценне лёгкай задуманасці, восенскага спакою прыроды.

І яшчэ адзін дом. Просты сялянскі дом з маленькімі акенцамі, з драўлянай падлогай і з ліштвам на даху, а на іх — тронка чырвонай рабіны. Гэта дом у Бельм Дунайцы, дзе жыў У. І. Ленін.

Уваход у дом і невялікі пакой з расчыненым акном, пранізаны яркімі промянямі сонца. Нібы адчуваецца смаісты пах вымытых дошак, пах чысціні і свежасці. Усё асвечана прысутнасцю чалавека. Усё прасякнута дабра-той.

Усе тры палотны, прысвечаныя дому-музею ў Бельм Дунайцы, напісаны ясна, проста і шчыра.

У работах Я. Раздзялоўскай наогул няма патэтыкі. Мастачка ніколі не становіцца на дыбачкі. Не творы падкупляюць неасраднасцю, маладосцю. Між іншым, пехта слушна сказаў: «Калі мастак — значыцца, малады».

Р. БАКУНОВІЧ.

**ТАБЕ,
ПЯЦІ ГОДКА!**

Дарына В. Я. Арнахоўская.

Загадчык фермы А. М. Вальковіч.

Дарына М. І. Матусевіч.

Пастух, Герой Сацыялістычнай Працы А. П. Мірутна.

Дарына Т. В. Мацкевіч.

НОВЫМІ поспехамі ў барацьбе за ажыццяўленне рашэнняў XXIV з'езда КПСС і выкананне сацыялістычных абавязальстваў азнаменавалі першае паўгоддзе вызначальнага года пяцігодкі жылываоды калгаса імя Гастэлы Мінскага раёна.

Старанныя людзі працуюць на жылывагадоўчай ферме № 1. Яны што-

месячна перавыконваюць планы па нарыхтоўцы малака і мяса. З году ў год расце грамадскі фонд гаспадаркі, павышаецца дабрабыт калгаснікаў. Карэспандэнт нашага штотыднёвіка — мастак Я. Кармануў дзямі пабываў на ферме. У выніку яго паездкі з'явіліся замалёўкі, якія мы прапануем нашым чытачам.

Жылывагадоўчая ферма № 1.

Лабарантна З. П. Гайнова.

ПРА СВАГО СЯБРА

У САДРУЖНАСЦІ З РЭЖЫСУРАЙ

Перада мною невялікая, кішэнная фармату кніга з назвай «Усім сміраць на зло». На тытульным лісце аўтограф: «Дарагому Артуру Віктаравічу ад аўтара за таленавіты ўдзел у спектаклі з сардэчным пажаданнем творчых удач, моцнага здароўя і вялікага шчасця. У. Цітоў».

Побач грамата ЦК ВЛКСМ за высокамастацкае і вобразнае афармленне спектакля з той жа назвай у Ліпецкім абласным драматычным тэатры, сотні рэцэнзій на спектаклі, якія афармляў мастак А. Кляўзер, стокі ганаровых граматаў і дыпламаў, атрыманых ім на ўсесаюзных аглядах.

Заслужанага дзеяча мастацтваў Казахскай ССР А. Кляўзера добра ведаюць у тэатральным свеце. У Гомельскі абласны драматычны тэатр ён прыйшоў сталым і вопытным майстрам. Ён быў прыняты на пасаду галоўнага мастака. Таварыства, навізна творчых дзядзькаў, асабіста прывабніла, і самае галоўнае — першыя яго работы — замалавалі за ім права быць роўным сярод ветэранаў.

Артур Віктаравіч Кляўзер нарадзіўся ў Саратаве ў сям'і

настаўніка малявання. Неўзабаве сям'я пераехала ў Кіеў, і там, у непасрэднай блізкасці да тэатра і мастацтва (маці была мадэльерам-кашпюмерам у тэатры) прайшлі яго дзіцячыя гады. Яркі ўражанні дзяцінства — веліч архітэктурных помнікаў старажытнага Кіева, прыгажун Дняпро, слаўная Пятэрская лаўра, Уладзімірская горка, цудоўныя паркі — усё потым знайшло адлюстраванне ў створаных ім дэкарацыях.

Яшчэ ў школьныя гады Артур Кляўзер неаднаразова ўдзельнічаў у юнацкіх выстаўках пры Кіеўскім палацы піянераў, пасля заканчэння школы ён быў залічаны адразу на другі курс мастацкай студыі кінафабрыкі імя А. Дзюжэвікі. Мастак В. Адаміч-Вучань, І. Я. Рэціца, заслужаны дзеяча мастацтваў УССР Н. Духовенік, прафесар Хітравіч М. Уманскі — гэта настаўнікі, пра якіх з поўнай успамінае Артур Віктаравіч і па сённяшні дзень. Яны ж і прывялі юнаму Кляўзеру да першых жывых установаў тэатраў і мастацтваў. Радыстасці і шчырага ўдзелу ў яго будучыя дзядзькі тата-дэкаратара.

У гады вайны лёс прывёў

маладога мастака ў Кустанай, дзе ён працуе ў тэатры. Пасля вайны працуе ў Ліпецку, а затым у Гомелі. Тут ён шмат гадоў займаў пасаду галоўнага мастака горада па грамадскіх асновах.

За трыццаць гадоў працы ў тэатрах Артур Віктаравіч аформіў калі трохсот спектакляў, нязменна знаходзячы арыгінальныя, своеасаблівыя рашэнні. Такія спектаклі, як «Іван Рыбакоў», «Крамлёўскія куранты», «Чорныя

птэшкі», «Ягор Булычоў і іншыя», «Не трывожся, мама!», у свой час былі адзначаны рэспубліканскімі і саюзнымі дыпламамі. Афармленне спектакля «Першы грэх» у Гомельскім тэатры экспанавалася на выстаўцы 1972 года на ВДНГ СССР.

Артур Віктаравіч Кляўзер — адзін з тых, хто не сьнянаціў у сваёй творчасці. Чалавек няспыннага пошуку, творчага неспакою, ён увесь час удаканальвае і адточвае сваё майстэрства, не спыняе вучобы. Артур Віктаравіч стаў удзельнікам семінараў і выставак работ тэатральных мастакоў пры Усерасійскім тэатральным таварыстве, слухач курсаў па павышэнню кваліфікацыі пры Міністэрстве культуры СССР, стажор Малага тэатра.

Два майстры — рэжысёр і мастак — ствараюць адзінае мастацкае цэлае. На мой погляд, такога зліцця творчых імкненняў адбылося ад садружнасці А. Кляўзера і лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР, народнага артыста БССР І. С. Папова пры іх сумеснай рабоце над спектаклямі «Даходнае месца» і «Не трывожся, мама!». Гэтыя вялікія адзіныя, цікавыя па рашэнню работы, створаныя двума майстрамі, аб'яднаны агульным паняццем — талент.

Ёсць гэне-расказаць і аб адным пачынанні Артура Віктаравіча: Помніцца, у адной сваёй першай рабоце ў

нашым тэатры ён прапанаваў металічную канструкцыю, якая здавалася на першы погляд грувастанай. Думалася тады, што вялікія затраты на адзін спектакль не апраўдаюцца. Аднак скептыкі памыліліся. У розных варыянтах гэтая дасціпная канструкцыя выкарыстоўвалася ў спектаклях «Як ты жывеш, Зося?», «Першы грэх», «Уяўны хоры», «Крыштальнае сэрца», «Аперацыя «Прывітанне» і іншых. Раскажыце пра гэта гледачам — яны не павераць. Нічога падобнага ў дэкарацыях яны не заўважылі.

Работа Артура Віктаравіча ў Гомелі садзейнічае росту яго папулярнасці. У дзень яго пяцідзясяцігоддзя ў тэатр прыйшлі дзсяткі тэлеграм — з Чэлябінска, Магілёўска, Сяміпалацінска, Караганды, Днепрапятроўска, Тамбова, Валгаграда і інш., а яго калегі-мастакі Гомельскага аддзялення Саюза мастакоў Беларусі старанна і любоўна падрыхтавалі персанальную выстаўку яго работ. Заслужаны дзеяча мастацтваў Казахскай ССР Артур Віктаравіч Кляўзер — у поўным росквіце сіл. Глядач мае права чакаць ад яго новых здзяйсненняў у творчасці. Напоўнены вопыт, глыбокае веданне законаў сцэны — гэта не раз парадуюць аматараў тэатральнага мастацтва.

П. ФІЛІПЭВ,
заслужаны артыст БССР.

У ГЭТЫХ нататках мне хочацца закрануць некалькі праблем, звязаных з павышэннем кваліфікацыі работнікаў клубных устаноў. Пытанні гэтыя важныя і надзённыя. Ад правільнага іх вырашэння ў многім залежыць, як будуць працаваць нашы клубы, дамы і палацы культуры.

Арганізацыя вучэбнага працэсу ў Рэспубліканскім інстытуце павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры мае свае асаблівасці. Па-першае, на заняткі да нас прыязджаюць людзі рознай падрыхтоўкі. У адну групу трапляюць навічкі на ізве культуры і ветэраны, людзі са спецыяльнай адукацыяй і выпускнікі сярэдніх школ. Навічкі просяць даць ім «азы», а людзей з вопытам практычнай работы цікавяць больш складаныя праблемы.

Па-другое, большасць нашых слухачоў (нават выпускнікі культурна-асветных вучылішчаў) маюць павярхоўнае ўяўленне аб змесце, метады і формы клубнай работы. І замест таго, каб вучыцца самастойна, удумліва карыстацца метадычнай літаратурай, складаць планы і распарадку клубных мерапрыемстваў, многія курсанты імкнуцца скарыстаць час знаходжання ў інстытуце на тое, каб як мага больш прыдаць сабе гатовых сцэнарыяў тэматычных вечароў, розных свят, вусных часопісаў.

Па-трэцяе, месячны тэрмін знаходжання ў інстытуце занадта малы для таго, каб выкласці колькі-небудзь закончаны курс асноў клубнай работы (для тых, хто не мае спецыяльнай падрыхтоўкі), а такіх да 30 працэнтаў сярэдметаў і да 60 працэнтаў сярод дырэктараў сельскіх дамоў культуры). Усё гэта ўскладняе працэс наву-

чання, стварае дадатковыя цяжкасці ў рабоце. Таму пры складанні вучэбных праграм для гэтай катэгорыі курсантаў імкнемся як мага глыбей раскрыць сутнасць абавязкаў клубнага работніка, вядома, з улікам патрабаванняў часу.

У рэспубліцы можна знайсці нямала прыкладаў змястоўнай, удумлівай, сапраўды творчай працы асоб-

цытыву, імкненца данесці да іх радасць ад сваёй нялёгкай, але такой неабходнай кожнаму працы.

Наш інстытут запрасяў Сцяпана Казіміравіча выступіць перад метадыстамі і інструктарамі раённых дамоў культуры, якія прыехалі да нас на вучобу. Цікавы яго вопыт з'явіўся добрым дапаўненнем да лекцыі «Псіхала-

танцавальныя вечары. Таму для слухачоў інстытута арганізаваны курс навучання бальнаму танцу. Знаёмяцца яны і з метадыкай вучэбна-выхаваўчай работы ў харэаграфічным калектыве.

Нарэшце, культработнік павінен сістэматычна развіваць і выхоўваць у сабе талент арганізатара і развіваць гэтыя якасці ў актывістаў

цей Украіны. На семінарах у групах загадчыкаў і інспектараў раённых аддзелаў культуры абмяркоўваліся таксама і такія пытанні — вопыт Пастаўскага раёна на перспектыву на плане будаўніцтва устаноў культуры; як Гомельскі раённы аддзел культуры арганізуе сацыялістычнае спарорніцтва; вопыт устаноў культуры Мінскай вобласці на прапагандзе раённага XXIV зезда КПСС.

Нашы слухачы маюць магчымасць непасрэдна знаёміцца з перадавым вопытам работы лепшых устаноў культуры рэспублікі. Для гэтага наладжваем выезды ў Барысаў, Маладзечна, Баранавічы, Бярозу, Пінск, Кобрын, Врэст, Докшыцы, Глыбокае, Мядзель, Гродна, Гомель і інш.

Неабходна і далей пашыраць актыўныя метады навучання курсантаў. Не ўдалося нам як след наладзіць практычныя заняткі, на якіх курсанты пісалі б сцэнарыі тэматычных вечароў, вучыліся б рабіць экспазіцыі выставак. Мабыць, трэба, каб слухачы курсаў вучыліся пісаць рэфераты па асобных пытаннях тэорыі і практыкі дзейнасці клубаў, бібліятэк і іншых устаноў культуры.

З ростам культуры саветкіх людзей павышаюцца запатрабаванні да работы клубных устаноў і бібліятэк. Веды, атрыманыя курсантамі ў нашым інстытуце, неабходна пастаянна ўдасканальваць, абнаўляць. Без руху наперад, без вучобы работнік культуры непазбежна адстане ад хуткай плыні жыцця. Клубная работа не церпіць застою.

Л. НЯВАРКА,
згадчык аддзялення
культасветработы
Рэспубліканскага інстытута
павышэння кваліфікацыі
работнікаў культуры.

АБНАЎЛЕННЕ ПРАФЕСІІ

ных работнікаў і нават цэлых клубных калектываў. Адзін з такіх энтузіястаў — інструктар Бярозаўскага раёна дома культуры Брэсцкай вобласці Сцяпан Зарэцкі. Нядаўні выпускнік інстытута культуры, ён добра за сваю метадыку клубнай работы, яе навуковыя асновы. На яго рахунку многа цікавых мерапрыемстваў, праведзеных у раённым Доме культуры. Гэта вусны часопіс «Чалавек славіцца працай» (аб перспектывах развіцця раёна ў новай пяцігодцы), гарадскія спарорніцтвы каманд клуба вусных і знаходлівых, літаратурны аўкцыён, прысвечаны творчасці Сяргея Ясеніна, вечар аплачкі «Усім, хто любіць вальс» і г. д. С. Зарэцкі ахвотна дапамагае сельскім клубам аформіць іх памяшканні надзеяннай нагляднай агітацыяй, вучыць выкарыстоўваць тэхнічныя сродкі на вечарах. Малады энтузіяст валодае на дзіва тонкім прафесійным чутцём, добрымі арганізатарскімі здольнасцямі, умела вызначае галоўнае ў рабоце і заўсёды дамагаецца іязменнага поспеху. Гэта ўдаецца яму яшчэ і таму, што ён паважае людзей, заўсёды падтрымлівае іх іні-

га-педагагічныя асновы культурна-асветнай работы».

Важны абавязак работніка культуры выўліць у наведальнікаў клуба творчыя здольнасці і на занятках калектываў мастацкай самадзейнасці і універсітэтаў культуры, у гуртках, аб'яднаннях на інтэрсах і г. д. Справа гэта нялёгкая, бо яна патрабуе ад культработніка шырокіх ведаў ва ўсіх галінах мастацтва, здольнасці арыгінальна, творча мысліць.

З гэтай мэтай на курсах для метадыстаў і мастацкіх кіраўнікоў дамоў культуры арганізаваны заняткі па ўласнаму выбару. Слухачы курсаў наведваюць адзін з мастацкіх класаў: харавы, тэатральны, харэаграфічны. І галоўны паказчык тут можа не столькі ў тым, каб авалодаць пэўнымі выканаўчымі навыкамі, колькі ў актывным далучэнні слухачоў да мастацтва, у выхаванні ў іх добрага густу.

Вядома, якое значэнне мае культура танца. Моладзь любіць танцаваць, і кожны клуб павінен мець добры харэаграфічны калектыў, актыўна займаючыся б прапагандай культуры танца і асабістым прыкладам дапамагаць бы арганізоўваць

клуба.

Мы імкнемся будаваць вучэбны працэс так, каб нашы слухачы вучыліся аналізаваць якасць клубных вечароў і вусных часопісаў, канцэртаў калектываў мастацкай самадзейнасці, цаглянай агітацыі.

У сувязі з гэтым важна развіваць актывныя метады навучання. Нельга абмяжоўвацца толькі лекцыйнай формай заняткаў. Нашы намаганні скіраваны цяпер на тое, каб прывіць слухачам навыкі практычнай работы, стымуляваць іх самастойную дзейнасць. Праводзім семінары па абмену вопытам, на якіх часам узнікаюць змястоўныя дыскусіі аб надзённых праблемах работы аддзелаў і дамоў культуры, бібліятэк, музеяў, паркаў, калектываў мастацкай самадзейнасці. На семінарах гучалі цікавыя паведамленні аб новых формах масавай работы ў парках Брэста і Віцебска, аб «сакрэтах» творчай лабараторыі народнага тэатра Баранавіцкага гарадскога палаца культуры, аб творчых сувязях устаноў культуры Маладзечна і Столінскага раёнаў Брэсцкай вобласці з культасветустановамі Валынскай і Ровенскай аблас-

ДЗЕСЯЦЬ НЕЗАБЫЎНЫХ ДЗЁН

Сталіца сонечнай Малдавіі — Кішынеў — цёпла, сардэчна прымае гасцей з братніх саюзных рэспублік нашай краіны. Тут адбыўся трэці Усесаюзны фестываль самадзейных ансамбляў народнага танца пад дэвізам «Дружба народаў», у творчых конкурсах якога ўдзельнічалі таксама і аматарскія харэаграфічныя калектывы з Балгарыі, Венгрыі, ГДР, Польшчы, Румыніі, Чэхаславакіі і Югаславіі.

Карэспандэнт газеты «Літаратура і мастацтва» напрасіў члена журы Усесаюзнага фестываля, педагога Беларускага харэаграфічнага вучылішча Мікалая Міронава расказаць пра гэты форум братэрства, дружбы і аднасці.

— Уражанне — незабыўнае, — гаворыць Мікалай Васільевіч. — Дзесяць дзён у Кішыневе, у раёнах і гарадах Малдавіі выступалі самадзейныя ансамблі народных танцаў. Запомнілася святочнае шэсце рознакаляровых, нібы вясёлка, палон удзельнікаў фестываля па праспекту Леніна малдаўскай сталіцы, урачыстае адкрыццё яго на плошчы Перамогі, заключны тэатралізаваны паказ на стадыёне. Уражвалі і хвалявалі запал, пывабнасць, маладосць артыстаў-аматараў, смеласць творчых пошукаў харэаграфіі і ў той жа час безражлівае стаўленне да нацыянальнай фальклорнай танцавальнай спадчыны, непаўторнай прыгажосці нацыянальнага.

Ганаровае права адкрыць Усесаюзны фестываль самадзейных ансамбляў народнага танца было прадастаўлена Беларусі. Ад нашай рэспублікі выступіў Брэсцкі народны ансамбль танца «Радасць» (мастацкі кіраўнік Анатоль Вароб'ю). Гэта быў своеасаблівы пазытыўны пралог да наступных конкурсных выступленняў. Кожны танец беларусаў — гэта ўзнёслы расказ аб сваім народзе, гэта — замілаванасць хараством роднага краю. Брэсцкія танцы сапраўды падавалі і глядачам, і членам журы, якое ўзначаліў член народнага артыста СССР Тацяна Усцінава, радасць, усмешкі, захапленне.

Праграма брэсцкіх нагадвала яркі танцавальны суверен. І першая зорка ў гэтым своеасаблівым паказе «Вянок беларускіх танцаў», які складаўся з прыгожай, на дзіва лірычнай «Купалінкі», задорнай вясёлай «Полечкі», іскрамётнага «Крыжачка». Аб тым, які збіраюцца на вясёлыя вяселлі хлопцы і дзяўчаты, якія адпачываюць, расказана ў харэаграфічнай карціне «На вечарынку», пастанавленай з добрым густам. Трэці конкурсны танец — наша славуца віхурная «Лявоніха».

Пра фестываль многа пісала цэнтральная і малдаўская прэса. Нагадаю адну мясціну з рэцэнзіі пра выступленне беларусаў, якая была надрукавана ў газеце «Вечерний Кишинев»:

«Зайздросная рыса ансамбля «Радасць» высокая культура выканання... Яркая, самабытнае мастацтва, напоўненае подыхам сучаснага жыцця і ўменнем сродкамі харэаграфіі расчыраць прыгажосць і багацце душы народа, паказаў на фестывалі танца беларускі ансамбль «Радасць».

У гэтым кароткім інтэрв'ю, працягвае М. Міронаў, мне хочацца нагадаць пра адзін канцэрт, які адбыўся ў зале Кішынеўскай дзяржаўнай філармоніі. Тут выступілі два калектывы: брэсцкі і Польскі народны ансамбль саюза тэатрышчыкаў з Лодзі. Цяжка перадаць словамі ўражанне, якое пакінуў у глядачоў гэты канцэрт. З аднолькавым запалам зала бісравала і белару-

сам, і палыкам за іх высокае майстэрства, за радасць, якую шчодро дарылі глядачам артыстаматары.

Канцэрт пачаўся выступленнем лодзішчынскіх тэатрышчыкаў. Яны паказалі харэаграфічную сцэну «Кірмаш у Кернасе». Надзвычай цікавая пастаноўка, аздобленая трапным народным гумарам і жартамі. У зале — шквал апладысментнаў. З творчай выдумкай, уласцівай палыкам грацыяй, з блыскам былі выкананы «Навагоднія гульні». Цёпла ўспрымалі глядачы традыцыйныя польскія народныя танцы «Кракавія», «Мазурку», «Абэран».

Лодзішскі калектыў шырока вядомы ў Польскай Народнай Рэспубліцы. Ён — удзельнік усіх фестываляў і конкурсаў, што адбываюцца ў краіне. Яго ведоўца і за мяжой. Лодзішчы з поспехам выступілі ў 30 краінах свету.

Беларусы ў гэтым канцэрте, акрамя конкурсных танцаў, паказалі «Палескую рапсодыю»,

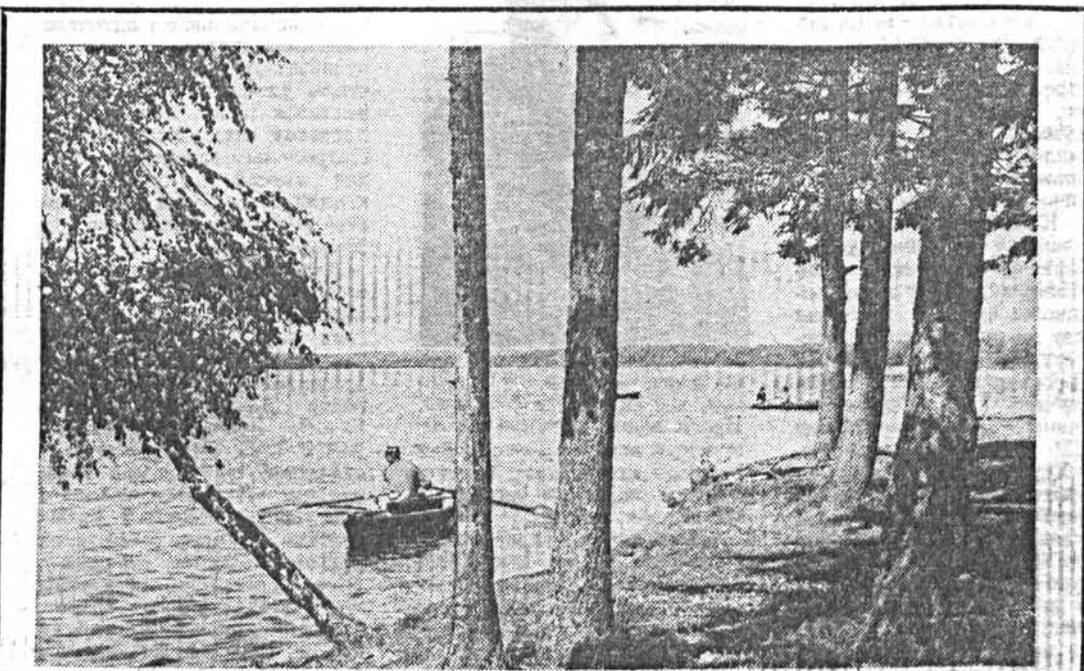
польскі народны танец «Паланез», украінскі «Паўзунец», «Малдаўскую рапсодыю», «Рускі танец», харэаграфічную карцінку «У гарадскім садзе», «Салдацкі танец» і інш.

Маршрут гастролей нашага ансамбля «Радасць» таксама разнастайны. Ён выступіў на міжнародных фестывалях фальклорнага мастацтва ў часіскім горадзе Стражніца і ў Францыі, пасля чаго прайшлі канцэрты «Радасці» ў ГДР і Люблінскім ваяводстваве. Ведоўца калектыву і ў нашай краіне. Ён дарыў радасць мямічам, ледніградцам, ваўгардацам, украінцам, мінчанам.

У час Усесаюзнага фестываля яшчэ раз перананаўся ў тым, як багата народнае танцавальнае мастацтва, як раскітнела яно ў Краіне Саветаў. Самай шчырай падзякі заслужылі гаспадары фестываля, на гэцыйнай зямлі якіх адбывалася гэтае незабыўнае свята. Танцавальнае мастацтва малдаван славіцца непаўторнага хараства жамчужынамі. Такім дьяментам была славуца «Малдаванска» ў выдатным выкананні артыстаў-аматараў шаўковага камбіната горада Бендэры.

Мне вельмі спалабалася пастаноўка танца «На палях Дабруджы», якую так хораша падзілі нашы сябры-балгары. Высокай культурай выканання вызначыўся калектыў Грузінскага ансамбля танца Міністэрства ўнутраных спраў. Беражліва паказалі сваё фальклорнае мастацтва нашы суседзі з прыбалтыйскіх рэспублік. Рыжскі народны ансамбль «Ліго», каўнаскі «Ріса» захапілі высонкай танцавальнай культурай. Запомніўся агністы «Назак», сучасны танец «Байнаўчынка» ў выкананні ансамбля «Вясёлка» з Івана Франкоўскай вобласці. Можна многа расказаць пра гэты цікавы фестываль. Кожная рэспубліка прывезла ў Кішынеў свае народныя танцавальныя шэдэўры, свае найцікавейшыя творчыя знаходкі.

Некалькі слоў пра вынікі трэцяга Усесаюзнага фестываля ансамбля народнага танца. Дыпломы першай ступені атрымалі: малдаўскі калектыў «Прыетэнія», грузінскі МУС, Лодзішскі (ПНР) і Арлоўскі (РСФСР). Дыпломам другой ступені ўзнагароджаны Брэсцкі ансамбль «Радасць», малдаўскі «Міаўца» і калектыў з Балгарыі.

НА ВОЗЕРЫ ГАЦЬ.

Фотаэцюд Р. АЛЫМАВА.

Баранавіцкі раён.

ПАТРЭБНАЕ ВYДАННЕ

Тры гады назад выдавецтва «Беларусь» выпусціла вельмі патрэбную кнігу — «Хрэстаматыю па чытанню харавых партытур», складальнікам якой з'яўляецца загадчык кафедры харавога дырыжыравання Беларускай кансерваторыі імя А. Луначарскага В. Роўда. Хрэстаматыя адразу прыцягнула ўвагу педагогаў і студэнтаў, выканаўцаў-прафесіяналаў і аматараў з самадзейнасці. Гэты падручнік не толькі багаты па зместу (харавая беларуская музыка прадстаўлена ўзорнымі творами), але і разумна спланаваны — у пяці раздзелах кнігі змешчаны хоры, складанасць выканання якіх паступова ўзмацняецца, што робіць вельмі зручным працэс вывучэння і авалодвання партытурамі.

Звяртае на сябе ўвагу разнастайнасць творчых індывідуальнасцей, што робяцца своеасаблівымі «спадарожнікамі» аматараў харавых спеваў. Складальнік хрэстаматыі ўключыў у кнігу апрацоўкі народных песень і вопытных майстроў (А. Багатыроў), і прадстаўнікоў сярэдняга кампазітарскага пакалення (У. Алоўнікаў, Г. Вагнер, Ю. Семяняка, Э. Тырманд, І. Кузняцоў), і творчай моладзі. Змешчаны таксама

творы, што сталі класічнымі, — М. Аладава, В. Залатаров, Я. Цікоцкага, А. Туранкова, Р. Пукста, М. Чуркіна.

Хрэстаматыя з'яўляецца першым томам вялікай працы В. Роўды. Але выданне, якое ўжо цяпер стала рэдкім бібліяграфічным «скарбам», маюць далёка не ўсе, каму такі падручнік патрэбны для паўсядзённай работы. Тыраж яго — дзве тысячы экзэмпляраў. Ад імя педагогаў і музыкантаў выказваю прашанне, каб «Хрэстаматыя па чытанню харавых партытур» была перавыдадзена. Яе чакаюць, шукаюць дырыжоры-харавікі, настаўнікі навучальных устаноў, удзельнікі мастацкай самадзейнасці і аматары харавых спеваў. Добра было б па прыкладу вершаваных зборнікаў дадаць да хрэстаматыі грампласцінку з запісамі лепшых выканаўцаў. Калі ж немагчыма перавыданне, то другі том, па-першае, нельга друкаваць у такой абмежаванай колькасці, па-другое, яго варта выдаць разам з першым (магчыма, нават у агульнай вокладцы, як касету).

Мікалай МАСЛАЎ,
заслужаны дзеяч
мастацтваў БССР.

НОВЫ АТРАД СПЕЦЫЯЛІСТАЎ

353 дыпломы ўручаны выпускнікам Магілёўскага бібліятэчнага тэхнікума. Маладыя спецыялісты накіраваны на работу ў сельскія бібліятэкі рэспублікі.

Пачаўся прыём заяў ад абітурыентаў. На дзённае аддзяленне будзе прынята 390 чалавек, на завочнае — 200 навучэнцаў.

В. АРЦЕМ'ЕЎ,
выкладчык бібліятэчнага
тэхнікума.

ПАДЛЕСКІ хор ведаюць у рэспубліцы многія. Але вось перад калгаснымі самадзейнымі артыстамі паўстала новая задача — арганізаваць фальклорна-этнографічны калектыў. Задумаліся песняры Вялікага Падлесся. З чаго ж пачаць?

— Давайце падрыхтуем пешта накіштат «вечорак». Песень жа народных у нас цэлая сямейка, — прапанавала адна з першых удзельніц хору Вольга Таранда.

— Тут, на маю думку, галоўнае — добрыя песні ўспоміць. — дадаў старэйшы ўдзельнік хору Герасім Праневіч. — Не раз жа «вечоркі» калісьці спраўлялі. Памятаеце, як весела было — песні, жарты, танцы...

— Пажылых на «вечоркі» трэба запраسیць, цікавей будзе, — сказала бібліятэкарна Валянціна Жук.

Такім чынам набралася больш за два дзесяткі спевакоў, з маленства ўлюбёных у народную песню.

Надвечоркам да Дома культуры ішлі пажылыя жанчыны, мужчыны, мо-

У ВЯНОК НАРОДНЫХ МЕЛОДЫЙ

ладзь. Неслі калаўрот, понеці з кудзеляй, клубкі нітак, сукалку і іншыя «прылады». А дзядзька Янка балалайку прыхапіў.

Пачаліся рэпетыцыі. Мянялася адно, пераарблялася другое. Словам, спраў было нямаля. Душой калектыў была бібліятэкарка Валя Жук. Не адзіны артыкул па этнаграфіі прачытала. Шукала адказу на пытанні: што ды як і гэтак «як» было знойдзена. Толькі знойдзена сваё падлеснае.

А праз некаторы час адбылася прэм'ера «вечорак». Хто прадзе, хто воўну перабірае ці выпывае ручнік. І некай сама сабой плыве песня:

Ой, ты сосенка,
ты кудравая,
Ты кудравая, кучаравая.

Звонкім голасам яе запявае Ліда Смартчок. Песню падхопліваюць усе ўдзельнікі калектыўу. Прыгожа і шчыра льецца папеўная «Ой,

калі той вечар». Ліда Смартчок, Надзея Праневіч, Таццяна Карповіч выконваюць вясёлыя прыпеўкі. Закончыліся «вечоркі» віхурнай полькай.

Цёпла прымалі калгаснікі першае выступленне самадзейных артыстаў. Які прыдзірлівы ўжо да іх выступленняў брыгадзір Іван Белька, а і той сказаў: «Малайцы!.. Хораша».

Поспех спадарожнічаў «Падлескім вечоркам» на раённым і абласным аглядах фальклорна-этнографічных калектыўаў.

Цяпер удзельнікі хору рыхтуюцца да рэспубліканскага агляду сельскай мастацкай самадзейнасці.

Аляксей ПЯТУХ,
удзельнік Падлескага
народнага хору.

Уладзімір БАЦКАЛЕВІЧ,
супрацоўнік рэдакцыі
газеты «Будаўнік камунізма»
Ляхавіцкага раён.

ЯК ЖЫВУЦЬ СУСЕДЗІ?

Музеі нашы ўсё больш прыцягваюць увагу шырокай грамадскасці. Такая цікавасць зразумелая. Бо ў гэтых установах культуры сабраны скарбы, якія нідзе не знойдзеш і якія маюць вялікае значэнне ў патрыятычным выхаванні нашых савецкіх людзей і асабліва моладзі.

Таму важна вызначыць аблічча кожнага музея, каб яго экспазіцыя была па-свойму унікальнай, не каправала, не пераймала агульнавядомыя факты і дакументы, а на сваім, мясцовым, матэрыяле раскрывала гераічнае мінулае народа, яго слаўны сённяшні дзень, стваральную працу савецкіх людзей, якія пад кіраўніцтвам партыі ажыццяўляюць велічныя планы дзевятай пяцігодкі.

Некалі існаваў Слуцкі павет. Яго тэрыторыя была на многа большай за сённяшні Слуцкі раён. Гістарычна складалася, што за словам «Случчына» мы ўяўляем цэлы край — землі суседніх раёнаў — Салігорскага, Капыльскага, Любанскага, Старадарожскага. За гады Савецкай улады кожны з гэтых раёнаў непазнавальна змяніўся. Нарадзіўся новы горад шахцёраў — Салігорск. Пра гэты пераўтварэнні можна расказаць многа.

Мне ж хочацца звярнуць увагу на іншае. Есць у Слуцку краязнаўчы музей. Яго работнікі стараюцца як найлепш адлюстравать у экспазіцыі гістарычнае мінулае і сё-

няшні дзень свайго краю. Але, на маю думку, за апошні час прыкметна тэндэнцыя пераварыць музей у раённы. Мне здаецца, такі намер няправільны, і вось чаму.

Яшчэ не так даўно хлебавы нашага раёна змаліліся за стопудовы ўраджай. А летась калгаснікі атрымалі з кожнага гектара па 28,5 цэнтнера збожжжа. Асобныя калгасы сабралі па 35—36 цэнтнераў. Выдатна папрацавалі случчане! Але вось даходзяць звесткі, што і нашы суседзі — любанцы, капыляне — даганяюць калгаснікаў Слуцкага раёна. Навіна вельмі прыемная. Мне, наведвальніку музея, хацелася б даведацца пра поспех суседзяў з экспазіцыі. Няхай пра гэта раскажучыя табліцы, дыяграмы і іншыя матэрыялы. Цікава пазнаміцца і з перадавымі вопытамі тых чарадзеляў-хлебавароў.

Есць значныя поспехі і ў культурным жыцці. У Капыльскім раёне працуюць Цімавіцкі народны тэатр і унікальны ансамбль дудароў, у салігорцаў таксама свае поспехі на ніве самадзейнага мастацтва...

Спаборнічаюць паміж сабой раёны-суседзі, калгасы, работнікі культуры. Сёння, як ніколі раней, важна апераўтыўна паказаць у экспазіцыі музея вынікі сацыялістычнага спаборніцтва. Мы павінны ведаць аб перадавым вопыце сваіх суседзяў, пра іх поспехі і дасягненні.

Р. РОДЧАНКА,
настаўнік.

ДА 30-ГОДДЗЯ

вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў Гомельскім гарадскім аддзяленнем таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры выдадзены дзве брашуры: «Іх імёнамі названы вуліцы Гомеля» і «Вечна жывыя ў памяці народнай».

У першай з іх раскажана аб жыцці і дзейнасці герояў грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, імёнамі якіх названы вуліцы горада на Сожы. Аўтары — навуковыя работнікі Гомельскага абласнога краязнаўчага музея М. Агееў і М. Зеліноў. Выданне багата ілюстравана фатаграфіямі.

ПОДЗВІГУ ПРЫСВЯЧАЕЦЦА

У другой брашуры-буклеце «Вечна жывыя ў памяці народнай», створанай сумесна з аддзелам прапаганды і агітацыі Гомельскага гаркома КПБ, сабраны расказы аб подзвігах войнаў, партызан і падпольшчыкаў — удзельнікаў барацьбы супраць гітлераўцаў на Гомельшчыне і пахаваных на мемарыяльным скверы ля «Вечнага агню» на плошчы Працы.

М. ГАТЮКІН.

МУЗЕЙ ДРУЖБЫ НАРОДАЎ

Гомельская вобласць, Добрушскі раён, вёска Кругавец-Калініна, музей дружбы народаў. Па гэтаму адрасу з розных кінцаў краіны і з-за рубяжэ ідуць пісьмы, бандэролі, пасылкі.

Навучэнцы трох суседніх школ: Нова-Юркавіцкай Клімаўскага раёна Бранскай вобласці, Ключаўскай Шчорскага раёна Чарнігаўскай вобласці і Кругавец-Калінінскай Добрушскага раёна яшчэ ў 1959 г. пачалі збор экспанатаў для музея. Запісвалі расказы старажылаў, ветэранаў грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, наладжвалі турысцкія походы па рускіх, украінскіх і беларускіх вёсках. У выніку быў складзены

летаніе дружбы трох братніх народаў-суседзяў.

Цяпер у музеі налічваецца больш за 600 экспанатаў. Ганарачна вучні Кругавец-Калінінскай школы «Кабзаром» вялікага ўкраінскага паэта Т. Шаўчэнкі. Гэтую кнігу падарыў школьнікам Саюз пісьменнікаў Украіны. На тытульнай старонцы кнігі 89 аўтаграфіаў вядомых літаратараў братняй Украіны. Беларускія пісьменнікі даслалі ў школу музейнаму Якуба Коласа «Новая зямля» з 52 аўтаграфамі. З Грузіі таксама атрыманы цікавыя кнігі. Есць у музеі экспанаты з Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі, Чэхаславакіі, Польшчы, Карэі, В'етнама і іншых краін.

А. КУРЛОВІЧ.

СВЯТА ПЕСНІ І ПРАЦЫ

На цэнтральнай плошчы Ліды адбылося свята песні і працы, прысвечанае 30-годдзю вызвалення Беларусі ад фашысцкіх акупантаў. Гучалі песні «Слава савецкай дзяржаве», «Беларусь, дарэгал мая», «Наша Ліда». Аб'яднаны танцавальны калектыў выканаў «Лявоніху», «Крыжачок» і «Польку-Янку». Вечарам свята працягвалася ў гарадскім парку. У канцэрце прынялі ўдзел народны мужчынскі хор завода «Лідсельмаш», калектыў будгэста № 19 і завода элентравырабаў.

А. СТАДУБ.

МОЛАДЗЬ СЛУХАЕ ВЕТЭРАНАЎ

У Мядзельскім раённым доме культуры на вечары «Яны праз агонь перамога прынеслі» выступілі ветэраны вайны І. Гаўрыс, Р. Апанасевіч, К. Бобрын, былы партызан П. Лук'янец і інш. Іх уславіны надзвычай зацікавілі моладзь, якая запоўніла залу Дома культуры. У заключэнне самадзейныя артысты выканалі літаратурна-музычную кампазіцыю «Беларускім партызанам» паводле слаўтага верша Я. Купалы.

А. РЫМАШЭУСКІ.

На сцэне вы бачыце саліста-выканаўцу патрыятычных песень савецкіх кампазітараў І. Канатопава. Іван Рыгоравіч — старшыня калгаса «Зара камунізма» Баранавіцкага раёна, ветэран Вялікай Айчыннай вайны. Ён нязменны ўдзельнік раённых і абласных аглядаў мастацкай самадзейнасці.

Фота Э. КАВЯКА.

Г. С. ГЛУШЧАНКА.

якую закончыў зусім п'ядаўна.

Да пабачэння!
Я. Касаланаў».

...Сыходзячы крывёю, ляжаў у кювэце лейтэнант Георгій Глушчанка. Спачатку чуліся яму аўтаматычныя чэргі і разрывы мін, а потым ён нібыта праваліўся ў чорную маўклівую бездань.

...Чацвёртыя суткі запар вялі рашучы наступ нашых войскі, вызваляючы беларускія гарады і вёскі. Часць, у баявых радах якой змагаўся з ворагам камандзір узвода ўпраўлення знішчальна-супрацьтанкавай батарэі лейтэнант Глушчанка, пасляхова прасоўвалася ў напрамку Магілёва. Але ўперадзе — Днепр — буйны водны рубж, на якім фашысты маглі замацавацца і часова затрымаць наша наступленне. Каб апырацца праціўніка, камандзір злучэння загадаў групе разведчыкаў правацца да Дняпра і забяспечыць пераправу асноўных сіл. Паводле дадзеных разведкі, на левым беразе Дняпра знаходзіліся невялікія групы гітлераўцаў...

Калона баявых машын разам са знішчальна-супрацьтанкавай батарэяй выйшла на шашу і, набіраючы хуткасць, рушыла ў напрамку ракі. Прайшла гадзіна... Другая... — Да Дняпра два кіламетры... — сказаў Георгій, паглядзеўшы на стомлены твар шафэра.

І раптам затрашчалі аўтаматы, узляцелі ў неба сігнальныя ракеты. Машына рэзка спынілася.

— Батарэя, к бою! — пачуў лейтэнант Глушчанка каманду свайго камандзіра і выскачыў з кабіны.

Машына крута разварнулася і, пераадолеўшы неглыбокі кювет, пайшла далей.

Уперадзе яе, паказваючы дарогу, бег Георгій. Раптам ён унаў, надкошаны асколкам фашысцкай гранаты.

Бой разгарнуўся з новай сілай і перайшоў у рукапашную. Лейтэнант Глушчанка знайшоў у сабе сілы ўстаць. З пісталетам у руцэ зрабіў некалькі крокаў наперад, але ў гэтую хвіліну варожая куля трапіла яму ў твар і ён зноў унаў, абліваючыся крывёю.

Немцы адкрылі мінамётны агонь. Побач рваліся міны,

Шэсць складаных аперацый перанёс Глушчанка. Адзін шпіталь змяняўся другім, і ўсюды побач з ім былі кляпатлівыя ўрачы, уважлівыя сёстры і няні.

Калі Георгій пачаў папраўляцца, усё часцей і часцей усплывала думка: як ён будзе жыць далей? Ці зможа вярнуцца да музыкі, да скрыпкі. Доўгімі, бяссоннымі ночамі думаў толькі пра гэта.

Успаміналася басаногас

скрыпкі і тэарэтыка-кампазітарскім, ён адначасова працягваў вучобу ў агульнаадукацыйнай школе. Вучоба і вучоба.

Надышоў памятна 1940 год. У канцы ліпеня ў прасторнай актавай зале Георгій з аднакласнікамі ўрачыста адзначыў заканчэнне школы. Усю ноч, усхваляваны і радысны, гулялі ўчарашнія вучні па апусцелых парках і скверах роднага горада. Спявалі любімыя песні, спрачаліся.

СУСТРАЧЫ З ЦІКАВЫМІ ЛЮДЗЬМІ

Фёдар
МУРАШКА

ШЧАСЛІВАЯ

эвісталі кулі, Георгій ляжаў і думаў толькі аб адным: ці хопіць у яго сіл дапаўзці да кювета. Нешта гарачае ўпілося ў спіну. Сціснуўшы зубы ад болю, з апошніх сіл панюх да кювета і зваліўся ў яго.

Ён не ведаў, праз колькі часу апытомнеў. Спрабаваў паварушыцца — усё цела праціў нясперны болю, ад якога ў вачах пайшлі чорныя кругі.

Скрозь чабыццё яму пачуліся крокі. Вось, здаецца, нехта над ім схліўся. Фашысты? Лейтэнант з цяжкасцю расплюшчыў вочы і перад тым, як зноў страціць прытомнасць, на імгненне ўбачыў зорачку на пілоты байца.

Лейтэнанта Глушчанку прывезлі ў санбат суседняй дывізіі. У сваёй часці яго палічылі загінуўшым, і праз некалькі час маці і бацька Георгія атрымалі пахавальную.

дзяцінства і кароткае юнацтва: шырокія і шумныя праспекты Растова, кругля берагі Дона, вучоба ў школе... І скрыпка.

Упершыню Георгій узяў у рукі скрыпку, калі яму было дзесяць гадоў. Бацька, які добра іграў на балалайцы і мандаліне, часта яму гаварыў:

— Балалайка, сыноч, — рэч добрая. Але ёсць яшчэ больш тонкі інструмент — скрыпка.

Музыка здольнаму, дапытліваму і цікаўнаму хлопчыку давалася лёгка. Яна авалодвала яго сэрцам, усёй яго істотай, рабілася ўпартай неабходнасцю, яго другім жыццём. Ён уважліва лавіў кожнае слова педагога, старанна і шмат працаваў.

Хутка ляцелі гады. Георгій ужо студэнт Растоўскага музвучылішча. Займаючыся адразу на двух аддзяленнях — на аркестравым па класу

— Трэба вучыцца далей, — з захапленнем даказваў Георгій сваім аднакласнікам. — Я, напрыклад, буду працаваць вучобу ў музычным вучылішчы. А там — кансерваторыя...

— Так, Георгій, ты павінен быць музыкантам. Гэта тваё прызвание, — гаварылі сябры...

Непрыкметна прайшло лета. Асенняй раніцай увесь клас зноў быў у зборы. Шумным патоўпам стаялі юнакі і дзяўчаты ля пад'езда ваенкамата, праводзячы ў Савецкую Армію сваіх лепшых чатырох аднакласнікаў. Сярод іх быў і Георгій.

Яго залічылі ў школу малодшых камандзіраў. У напружанай вучобе хутка прайшлі дні і месяцы. З нецярпеннем чакаў таго дня, калі зможа зноў вярнуцца да любімай справы — музыкі.

Аднак вайна ўсё перавярнула...

Мікалай МІХАЙЛАШАЎ,
Герой Савецкага Саюза

НЕВЯЕННАБАВЯЗАНЫ ПАЛКОЎНІК

Пётр Антонавіч задумаўся, а потым ціха працягваў:

— Вось я і прашу цябе — думай глыбока, глядзі далей, і ў выпадку чаго — падказвай. Я не пакрыўджуся. Вучыцца даводзіцца на хаду. Хоць і гаварыў Балыкоў, нібы скардзячыся на сваю недасведчанасць у абставінах, але гэта было не зусім так. Ён хутчэй за ўсё падачочваў мяне, нацэльваў на актыўную разведку. Абставіны ў раёне, вядома, ён ведаў добра.

У атрадзе былі і пажылыя, і маладыя людзі розных прафесій. Але ні ў каго не было вольты партызанскай барацьбы. А ўсё ж было важна. Думалі, як знайсці, напрыклад, крывіцы забеспячэння. З гэтай прычыны часта разгараліся спрэчкі. Цяпер многае здаецца смешным, а тады спрачаліся ўсур'ёз, да сварак.

У адным былі адзінадзінныя партызаны: усім хацелася хутчэй выгнаць акупантаў. А як ваяваць з дужым, добра арганізаваным ворагам, які захапіў усю Еўропу і велізарную тэрыторыю на-

шай краіны, як самім высталяць у гэтай сутычцы, ніхто толкам з нас не ведаў.

Вельмі хацелася нам у ленинскіх працах знайсці адказы на хвалючыя пытанні. Тут жа А. А. Куцак і П. І. Дзедзік далі заданне камандзіру атрада і ўсім партызанам адшукаць неабходны том у паселеных пунктах.

Балыкоў таксама падтрымаў гэтую прапанову. Але потым з непрытоснай хітрынкай, чухаючы раннюю залісціну высокага лба, спытаў:

— А можа, і так ужо паленіску дзейнічаем? Хто ўзяў зброю супраць Савецкай улады — наш вораг... Гэтага ворага-зрадніка я і прапаную бязлітасна знішчаць. Набарэмся сілы, узброімся і па вялікім гарнізону нападзем будзем!

Але акупанты не чакалі, пакуль мы паманісем і ўзброімся. Сакавічнай ноччу яны накіравалі чачэрскую жандармерыю і 90 паліцэйскіх на Нісімкавічы. Мы даведаліся аб бандыцкім налёце толькі пад раніцу, калі ў лагер прыбеглі Ціхан Шліпавіч, Дуброўскі і яго сын Фёдар, якія вырваліся з вёскі.

Яны расказалі: фашысты

схапілі Сцяпана Хількевіча, Ганіу Клапкову, Хведара Камісарова, Васіля Лазарова, Паўла Івашкова. Забілі Івана Ціханавіча Балыкова, бацьку ад'ютанта камандзіра, пагалоўна рабуюць насельніцтва. Раздумваць няма часу. Трэба вызваляць падпольчыкаў. Пётр Антонавіч павёў да Нісімкавіч 45 партызан.

На жаль, арыштаваных падпольчыкаў вызваліць мы не змаглі. Карнікі паспелі адправіць іх у камендатуру яшчэ да нашага наступлення.

У гэтым баі партызаны забілі адзінаццаць фашыстаў, не страціўшы ніводнага свайго байца. Першая перамога радала. З баявым настроем вярталіся мы ў лагер.

Вясной 1942 года атрад увесь час быў у руху, рабіў рэйды па левому берагу ракі. Граміў паліцэйскія гарнізоны, бязлітасна знішчаў фашысцкіх наймітаў. У вёсках, вызваленых ад гітлераўцаў, у атрад уступалі новыя добраахвотнікі. Партызаны мужнелі ў баях, набывалі вопыт. Вольнымі рабіўся і наш камандзір.

У партызанскай зоне была адноўлена Савецкая ўлада. А вакол лютаваў «новый парадокс»...

Мясцовыя камендатуры ў Чачэрску, Карме, Краснаполлі, Чырвонай Горцы, Свяцілавічах са скуры лезлі, ствараліся зменшыць уплыў партызан. Яны стварылі буйныя карныя атрады. Адзін з іх у канцы мая напаву на лагер Краснапольскай партызанскай групы, але быў выбіты з лесу народнымі месціцамі.

30 мая, аб'яднаўшы свае сілы, тры карныя атрады пачалі рабаваць насельніцтва Шостага пасёлка Краснапольскага раёна. Наш атрад

у той дзень знаходзіўся ў пяці кіламетрах, у Гуце Асіноўскай. Мы выслалі разведку. На падрыхтоўку аперацыі часу не было. Балыкоў рашыў скрытна абкружыць пасёлак з трох бакоў, а з чацвёртага раптоўна атакаваць. Ён склікаў камандзіраў узводаў і паставіў ім задачы. У прызначаныя месцы засад, прама праз лес, накіраваў тры групы з кулямётамі. З поўдня на ўзгорку лесу разгарнуў асноўныя сілы, у тым ліку і мой взвод. Поўдзень. Цышыня. Ля краёвага гумна мы ўбачылі групавы пост. Кулямёт накіраваны ў наш бок. Вартавыя, якія сабраліся недалёка ад будовы, ажыўлена гутараць.

— Самы раз... — шэпча камандзір. — Адсечы іх ад кулямёта!... падае ён каманду. — Лёша, агонь!

Падзедаў апусціў міну ў ствол, мінамёт чыхнуў і, уздымаючы зямлю, міна ўзрвалася ля гумна. Вартавыя ўпалі. Іх кулямёт маўчаў. Загаварылі нашы кулямёты і вінтоўкі, з гумна паваліў дым.

— Ура-а-а! — першымі узняліся Балыкоў, Куцак і Дзедзік, а за імі ўсе.

— Ура-а-а! Бі гадаў!.. Уперад!.. — чуліся крыкі партызан.

Не спыняючы агню, мы ўварваліся ў пасёлак. Фашысты, адстраляваючыся, пачалі адступаць. Алены пабеглі па дарозе на Краснаполле, другія кінуліся да ўзлеску. Але і там іх сустраў тварны агонь нашых засад. Асноўная група бандытаў залегла за ваколіцамі. Мы кінуліся ўрукапашную. Мала каму з фашыстаў удалося ўцякаць...

— Малайніч... Добра біліся! Смелых нават кулі байца, — усхвалявана хваліў потым камандзір партызан.

Часцейшымі сталі пасляхова сутычкі з гітлераўцамі. Рос аўтарытэт камандзіра.

Асабліва вызначыўся ён 21 ліпеня 1942 года, калі часці дзілераўскай 221-й ахоўнай дывізіі печакана акружылі партызанскую зону і павялі наступленне на вёску Покаць: там знаходзіліся асноўныя сілы чачэрскага атрада.

Дзякуючы ўмеламу кіраўніцтву боем, мы не толькі пазбеглі страт у жывой сіле, адарваліся ад праціўніка, але і нанеслі значны ўрон ворагу.

Ды ўсім было ясна: пачалася блакада. Іншыя партызанскія атрады вымушаны былі пакінуць вёскі і вёскі лясныя баі. Выкарыстаўшы замаяшанне праціўніка, мы арганізавана, без страт выйшлі ў лес. У дарозе, падгважняючы вынікі нашага бою, Балыкоў задаволена казаў:

— Вось так часта бывае: перамагае не той, хто мацнейшы, а той, хто хітравейшы. Мы нагналі ім панікі і выйгралі бой...

Некалькі дзён партызанскія атрады вялі лясныя баі з карнікамі. Канчаліся патроны і запасы прадуктаў харчавання. У гэтых абставінах аб'яднаны штаб злучэння вырашыў разбіць на групы Чачэрскі і Кармянскі атрады. Яны, мясцовыя партызаны, добра ведалі кожную сцяжынку, лёгка арыентаваліся, у навакольных вёсках і пасёлках мелі сваякоў і шырокія сувязі. Ім прапанавалася застацца ў раёне: не даваць спакою карнікам.

А спецатрадам было дазволена прарывацца з блакараванай зоны. У іх склад уключылі негутаўшых партызан. Мы з А. А. Куцаком уліліся ў спецатрад «Уперад».

Зноў сустраўся я з Балыковым у студзені 1943 года. Памятаю, ён прыехаў у атрад «Уперад» на рыжым беланогім кані

Ужо вопытным салдатам, камандзірам аддзялення па паў сержант Глушчанка на фронт. Разам з часцю прайшоў ён пмаг франтавых дарогаў, удзельнічаў не ў адным боі, не ў адной сутычцы з ворагам. Хадзіў з байцамі ў атакі на крымскія зямлі, вызваляў Смаленшчыну.

Ваенны лёс закінуў лейтэнанта Глушчанку на беларускую зямлю, у раён населенага пункта Леніна, недалёк ад Горак Магілёўскай вобласці. Тут разам з вайнамі польскай дывізіі імя Кас-

Як бы някакі ні было, Георгій ніколі не развітаўся са скрыпкай. Ён з захапленнем расказваў сваім баявым сябрам аб кампазітарах, іх творчасці, развучваў з імі новыя франтавыя песні.

У кароткія перапынкі паміж баямі Георгій браў у свае агрубленыя рукі скрыпку, гэты далікатны і крохкі інструмент, і іграў. Іграў Чайкоўскага, Глазунова, Брамса.

...І вось апошніначны бой, які так нечакана абарваў яго франтавую дарогу і які зра-

...Не ўсё адразу наладзілася ў жыцці ўчарашняга франтавіка. Аднойчы бацька, заўважыўшы, што з сынам робіцца нешта надобнае, спытаў:

— Што з табой, Георгій? Чаму ты ўвесь час маўчыш?..

— Эх, бацька, бацька... Няўжо ты не разумеш. Я ж ін-ва-лід! Каму я патрэбен такі?!

— Глупства, Георгій, — адрыўста сказаў бацька. — Чаго ты раскіс? Чаму музыку закінуў?

— Які цяпер з мяне музыкант, — усхвалявана загаварыў Георгій, — калі пальцы не слухаюцца, калі скрыпку не магу ўтрымаць? З музычнай цяпер ужо скончана. Трэба набываць іншую спецыяльнасць...

— Іншую, дык іншую, — згадзіўся бацька. — Толькі не трэба кінуць, апусьціць рукі... І забудзь гэтае слова «інвалід».

Пасля таго выпадку Георгій цвёрда вырашыў назаўсёды развітацца з музыкай, хоць яна па-ранейшаму паланіла яго душу. Ён паступіў у Растоўскі ўніверсітэт на гісторыка-філалагічны факультэт. Але вучыцца Георгію ва ўніверсітэце не давялося: хвароба зноў зваліла яго.

Доўга праляжаў Георгій у Растоўскім шпіталі, з якога быў накіраваны ў адзін з лепшых санаторыяў Пяцігорска. Там ён сустрэўся з чалавекам, які быў яшчэ больш за яго скалечаны вайной, але не без поспеху займаўся музыкай. Знаёмства з ім прымуціла Георгія перагледзець многае ў сваім жыцці. І калі ад'язджаў з санаторыя з удзячнасцю паціскаў руку гэтаму добраму і душэўнаму чалавеку. Хвалючыся, сказаў:

— Дзякуй за навуку. Ніколі не забуду вашых добрых парад.

Сильна каля дзесяці гадоў. У жыцці Георгія Сямёнавіча адбылося за гэты час шмат выдатных падзей. Ён скончыў Растоўскае музычнае вучылішча, потым Горнаўскую кансерваторыю па класу скрыпкі і завочна Маскоўскі музычна-педагагічны інстытут імя Гнесіных, а пасля і аспірантуру пры гэтым інстытуце.

І вось ён едзе працаваць выкладчыкам тэарэтычных і гістарычных дысцыплін у Беларускае дзяржаўнае кансерваторыю. Едзе працаваць у той край, дзе ў гады вайны прайшоў нямаля франтавых дарогаў.

Было гэта семнаццаць гадоў назад. З таго часу Георгій Сямёнавіч працуе ў кансерваторыі. Тут ён узначальвае кафедру кампазіцыі і музычназнаўства, а затым гісторыі музыкі, вядзе цыкл спецыяльных дысцыплін — гісторыю замежнай музыкі, семінар музычнай крытыкі, педагагічную, бібліяграфічную і лектарскую практыку.

Член Саюза кампазітараў БССР, музыказнаўца Георгій Сямёнавіч Глушчанка аддае шмат сіл выхаванню маладых кампазітараў, праводзіць вялікую навукова-даследчую работу ў галіне рускай класічнай і сучаснай беларускай музыкі.

Пад яго кіраўніцтвам калектыву беларускіх музыказнаўцаў паспяхова завяршыў шматгадовую працу — «Гісторыю беларускай савецкай музыкі». У сааўтарстве з жонкай і сябрам Калерылі

Іосіфаўнай Сцепанавіч. Ён напісаў кнігу «Школьнікам пра музыку» — першую ў рэспубліцы кнігу для дзяцей пра беларускае музычнае мастацтва — песню, кантату, балет, оперу, сімфонію.

Кніга для дзяцей «Нашы кампазітары». «Праграма па беларускай савецкай літаратуры для дзяціных музычных школ». «М. Д. Кашкін — музычны крытык». «М. Д. Кашкін і руская опера» і іншыя яго работы сведчаць аб вялікай і плённай дзейнасці вучовага-музыказнаўцы. Цяпер Георгій Сямёнавіч працуе над доктарскай дысертацыяй. Застаецца дадаць, што ён прымае самы актыўны ўдзел і ў грамадскім жыцці вуну: на працягу многіх гадоў камуніст Глушчанка з'яўляўся старшынёй мясцовага, на мескім сакратара партбюро кансерваторыі.

Франтавік, ён увесь час ідзе вернай дарогай у жыцці і не саступае перад цяжкасцямі, адольвае ўсе перашкоды.

...Кожны дзень у Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага можна бачыць гэтага сціплага чалавека з уважлівымі вачыма. Ён заўжды спяшаецца, яго ніколі не ўбачыш без справы.

Вось і цяпер, толькі што скончыўшы чарговыя заняткі па гісторыі замежнай музыкі, ён аб нечым ажыўлена гутарыць са студэнтамі, якія акружылі яго. Жартуе, усміхаецца.

Усё жыццё ён марыў аб тым, каб быць карысным людзям, грамадству, марыў аб вялікім, сучасным мастацтве. Мара гэтая стала яваю.

ДАРОГА

цшошкі савецкія воіны ішлі ў паступленне супраць гітлераўскіх палкоў.

Была ясная раніца. Лейтэнант Глушчанка знаходзіўся на НІ сваёй батарэі. Раптам праціўнік пачаў артналёт, а затым рушылі ў атаку танкі і самаходныя ўстаноўкі. Выйшла са строю адна гармата батарэі, затым змоўкла другая.

Метраў за трыццаць ад НІ стаяла «саракаятка» польскіх воінаў. Яе разлік геройскі загінуў, але гармата засталася непашкоджанай. Георгій шпарка папоўз да яе. Вакол змяліся спарады, дрэжыла зямля пад гусеніцамі цяжкіх танкаў. Вось і гармата. Георгій навіў яе на пяхоту, якая наступала, і адкрыў агонь. Неўзабаве прыйшла дапамога, і гітлераўцы былі вымушаны адступіць.

І зноў франтавыя будні, баі за вызваленне Беларусі.

біў яго, дваццацігадовага, інвалідам.

Які цяпер жыць? — Лейтэнант Глушчанка, вам пісьмо.. З Растова... — перабіўшы сумныя думкі Георгія, гучна сказала сястра, якая ўвайшла ў палату.

Георгій схамянуўся. Дрыжачымі рукамі ўзяў ліст і хутка прабегаў яго вачыма. Ён быў ад бацькоў.

Два з паловай гады знаходзіўся на лячэнні ў шпіталі і санаторыях навалер ордэнаў Айчынай вайны і Чырвонай Зоркі лейтэнант Глушчанка.

Нарэшце едзе Георгій дамоў, у свой родны Растоў. Бушуе за акном вагона студзеньская завруха, а яму цёпла і радасна на сэрцы. Колькі гадоў марыў ён аб гэтым дні.

Злез з каня, ласкава паляпаў яго па шыі, а той, адышоўшы ўбок, аспярожна і петаропка лёг на снег.

Прывітаўшыся, я спытаў: — Рысак твой хворы, ці што?

— Не, браце, адпачывае. Ён абучаны, відаць, у кавалерыі быў. Разумны, нібыта салдат. У баі, калі я злезу, ікладзецца. Схваляўшыся за яго, страляй, калі ласка. Выстраляў не байца. Ад мяне далёка не ідзе. Варта пугаю сцэбануць на халіве, ён, як сіўка-бурка, падыдзе да мяне. Без яго нельга, хіба я змагу рухацца па глыбокім снезе са сваёй нагой?

— Дзе ты ўзяў такога?

— Хлопцы мае падарылі. А табе прывітанне перадавалі і наказвалі забраць у атрад. Можна, вярнешся?

— Не, Пётр Антонавіч, чакіст у гэтым атрадзе патрэбен. Тут ёсць радыёсувязь з Цэнтрам.

— А ты цяпер, браце, не пазнаў бы нашых партызан! Абстраляліся ў баях, паразумелі, кемлівасці набраліся, смелымі сталі.

Балькоў расказаў, як іх атрад удзельнічаў у разгроме варожых гарнізонаў у райцэнтры Гарадзееўцы, у Стружыцы, Мухіна, у абароне Каталіна і Нікалаеўкі.

Раней, расказваючы пра сваіх партызан, Балькоў лагодна кніў над імі, а цяпер гаварыў аб кожным з выключнай цеплынёй і гонарам.

...На зімоўку ў Клятнінскія лясы сабралася шмат партызанскіх атрадаў і злучэнняў, але перазімаваць і тут спакойна не ўдалося. Чатыры фашысцкія дывізіі ў студзень пачалі блакаду. Пасля ўпартых баёў партызаны вымушаны былі перабрацца з рэсак у лес.

...Ноч. Абстаноўка на-ранейшаму складаная. Навокал — страляліна атрады

перамяшаліся, чуваць нямецкая мова. Пануе сапраўдная неразборка: у цемры цяжка вызначыць, дзе свае, дзе ворагі. Балькоў размясціў атрад у кругавую абарону.

Гітлераўцы, наваліўшыся з фланга, сустрэлі жорсткае супраціўленне партызан. Варожы ланцуг разрываўся ў месцах, дзе партызанскія падраздзяленні адбіваліся, прыняўшы абарону. Утварыліся «вокны», праз якія, дзе без выстраляў, а дзе і з боем праходзілі партызаны. Адначасова, толькі ў розных месцах, выйшлі з блакаднага калыца партызаны Балькова і мой чэкісцкі ўзвод, які значна павялічыўся за кошт далучыўшыся партызан.

У сакавіку, нарэшце, сабраліся разам усе групы чачэрскіх і кармянскіх партызан. Па прапанове прадстаўніка ЦК КПБ, сакратара Гомельскага падпольнага абкома камсамолу І. Я. Палякова была створана Першая гомельская партызанская брыгада. Камандзірам яе прызначылі П. А. Балькова. Летам 1943 года брыгада ўжо аб'ядноўвала чатыры атрады і «абелугоўвала» Чачэрскі, Кармянскі, Свяцлавіцкі і Веткаўскія раёны.

Але не толькі ў гэтых раёнах брыгада грамліла нямецкія гарнізоны. Яе разведвальныя і дыверсійныя групы працікалі ў Гомель, Буда-Кашалёва і ў іншыя гарады вобласці, на чыгуначныя і шасейныя камунікацыі. Да гэтага часу наладзілася радыёсувязь са штабам партызанскага руху. Партызаны рэгулярна перадавалі звесткі аб выніках сваёй дзейнасці і атрымлівалі заданні. У адной з тэлеграм начальнік штаба партызанскага руху павішваў П. А. Балькова з прысваеннем яму воінскага звання палкоўніка.

Ляцелі над адноўжэннямі, узрываліся масты і аўтамабільныя парэі склады, раз-

лічваліся за свае злачынствы акупанты. Ні ўдзень, ні ўначы партызаны не давалі ім спакою. Толькі за дзве ночы тропяга і чапёртага жніўня, выконваючы загад Беларускага штаба партызанскага руху, балькоўцы ўзарвалі 1450 рэек на чыгуначным участку Гомель — Салтанаўка і буда-кашалёўскую вадакачку. Дыверсійныя групы брыгады ў 1943 годзе падарвалі 98 варожых эшалонаў і некалькі дзесяткаў аўтамабільна. А калі праціўнік пад ударамі Савецкай Арміі пачаў адступаць, то шлах адступлення на Чачэршчыне яму перагарадзілі 1830 партызан брыгады П. А. Балькова. Удалымі налётамі на ворага партызаны селі ў яго радах паніку. Дапамаглі наступаўшай 197-ай Бранскай дывізіі разграміць адходзячыя фашысцкія часці, не давалі ім мацьмасці замацавацца на левым беразе Сожа.

Фашысцкія войскі былі адкінуты за Сож. Паўтары тысячы партызан Першай гомельскай брыгады ўліліся ў Савецкую Армію, сто пяцьдзсят засталіся ў вызваленых раёнах для аднаўлення разбуранай гаспадаркі. П. А. Балькоў выехаў у Маскву для справаздачы ў ВШПР. Шмат давялося яму чуць прыемных слоў у адрас чачэрскіх партызан і ад кіраўнікоў рэспублікі. Нарэшце, пасля выканання ўсіх фармальнасцей са справаздачай, яму казалі ў штабе:

— Не можам больш вас затрымліваць, таварыш палкоўнік. Вы — неваеннаабавязаны. Вамі распарадзіцца ЦК.

А ў ЦК КПБ яму падзякавалі за ратныя справы і накіравалі парторгам ЦК у Чачэрскі леспрагас, выказаўшы падзяку, што і на гэтым участку ён зможа мабілізаваць чалавечыя людзей на ад-

наўленне разбуранай гаспадаркі.

На працягу дваццаці пасляваенных гадоў Пётр Антонавіч замяшчаў дырэктара і ўз-начальваў лесаўчастак. З асаблівай любоўю садзіў новыя лясы ў родным краі. А потым стаў персанальным пенсіянерам. Але без справы не садзеў. Выконваў адказныя даручэнні райкома. Быў частым госцем у калгасах і школах...

Чым далей адыходзіць гады вайны, тым больш абрастаюць легендамі ратныя справы партызан. П. А. Балькоў належыць да народных камандзіраў. Імёны якіх яшчэ пры жыцці сталі легендарнымі. «Наш дзед Талаш» — з гонарам гавораць пра яго на чачэрскай зямлі. Батрак пры царстве, чырвопаармеец у грамадзянскую, легендарны камбрыг і кавалер чатырох баявых ордэнаў у Айчынную і, нарэшце, мірны працаўнік. Менавіта такія людзі памнажаюць славу нашай Радзімы.

Я часта бываў у Пятра Антонавіча. Быў і тады, калі ён безнадзейна хворы ляжаў у Мінску ў сваёй дачкі Марыі. Памятаю яго бледны твар, на якім па-ранейшаму гарэлі прагай жыцця разумныя вочы... Звычайна ў такіх хвіліны спаткання мы ўспаміналі партызанскае мінулае. Ён памятаў добра ўсе аперацыі, сваіх партызан...

Уважліва слухаючы гэтыя мае партызанскія нататкі, Пётр Антонавіч прыкрываў рукою вочы і, нібыта прыгладжваючы парадзелы валады, непрыкметна вышпэраў далонню набягаўшыя слезы...

Напішы яшчэ пра Яўгена Дуброўскага, Аляксандра Ушава, Аляксея Палабедава. Напішы абавязкова! Добрая хвіліна! Няхай людзі ведаюць больш пра нашых партызан...

Пераклад з рускай.

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАВНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

аб'яўляе конкурс на замяшчэнне вакантных пасада прафесарска-выкладчыцкага саставу па кафедрах:

Опернай падрыхтоўкі — загадчыка кафедры—1.

Гісторыі музыкі — загадчыка кафедры—1.

Агульнага фартэпіяна—загадчыка кафедры—1, выкладчыка — 1.

Заявы і дакументы, згодна з палажэннем аб конкурсе, накіроўваць на імя рэктара па адрасу: г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30. Тэрмін падачы заявы—адзін месяц з дня апублікавання. Даведкі па тэлефоне: 22-49-42; 22-96-71.

НАВАПОЛАЦКАЕ МУЗЫЧНАЕ ВУЧЫЛІШЧА

запрашае на работу выкладчыкаў па фартэпіяна і музычна-тэарэтычных дысцыплінах (гармонія, сольфеджыю).

Выкладчыкі забяспечваюцца педагагічнай нагруккай у межах 1,5—2 ставак і жыллёвай плошчаю.

За даведкамі звяртацца па адрасу:

211440, г. Наваполацк, Віцебская вобласць, вул. Школьнай, 7. Тэлефон 5-11-96.

Дарэчы.

